

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗМИ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

**Аница Томшиќ-Стојковска
Донче Бошковски**

Скопје, септември 2011

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗМИ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

Издавач: Коалиција на здруженија на граѓани
„Сите за правично судење“

За издавачот: Петре Мркев, претседател

Автор: Аница Томшиќ - Стојковска
Донче Бошковски

Уредник: Николина Тенчева, проектен
координатор

Имплементатор на проектот: Коалиција „Сите за правично судење“

Соработници: Даниел Митковски

Лектура: Тамара Буштреска

Дизај и печат: Графохартија

Тираж: 300

**Koninkrijk
der Nederlanden**

Предговор за Прирачникот „Јакнење на националните механизми за заштита на човековите права во Република Македонија“

Коалицијата на здруженија на граѓани „Сите за правично судење“, основана во мај 2003 година претставува мрежа во која на доброволна основа членуваат 17 здруженија на граѓани од Република Македонија заради следење на судските процеси пред надлежните судови во Република Македонија, со цел осигурување на загарантираните права за правично судење како што е предвидено со Уставот, законите и ратификуваните меѓународни договори; зголемување на јавната свест и зајакнување на довербата на граѓаните во институциите на системот; посочување на потребата и работа на можните реформи во судските постапки; зголемувањето на практичните знаења на студентите на право; зајакнување на улогата и капацитетот на невладините организации и друго. Коалицијата воедно се залага до еднаков пристап до правдата на сите граѓани на Република Македонија преку давање на бесплатна правна помош.

Со прирачникот „Јакнење на Националните механизми за заштита на човековите права“ Коалицијата ја извршува својата мисија на постоење, но истовремено им помага и на другите здруженија на граѓани кои работат на областа на човековите права. Овој прирачник е резултат на проектот „Јакнење на националните механизми за заштита на човековите права“.

Основната цел на проектот „Јакнење на националните механизми за заштита на човековите права“ е да придонесе кон зајакнување на националната инфраструктура за човекови права преку создавање на прирачник којшто ќе ги прикаже постојните меѓународни и национални механизми за заштита на човековите права и ќе понуди нови развојни интервенции и препораки. Директни корисници на овој прирачник ќе бидат здруженијата на граѓани, но воедно тој ќе биде од корист и на националните институции во Македонија кои работат на полето на човековите права. Овој прирачник настанува како плод на објавувањето на прирачникот „Јакнење на системот за заштита на националните човекови права“ издаден од Министерството за надворешни работи на Холандија за постапувањето на амбасадите на државите членки на ЕУ.

Евалуацијата на содржината на постоечкиот „Прирачник и проценката на националните инструменти за човекови права“ доведе до подготовка на прирачник за националните човекови права, кој ќе нуди компаративен преглед на меѓународните и национални инструменти за заштита на човековите права, како и нови идеи и активности за осигурување на подобар национален систем за заштита на истите и ќе ја зајакне целата инфраструктура на човечки права.

За реализација на проектот посебна улога има и Амбасадата на Кралството Холандија која се јавува како донатор. Со нивна помош се направи проценка на постоечките национални и меѓународни тела за заштита на човековите права, а потоа прирачникот беше изготвен преку преку ангажирање и на двајца консултанти.

Освен на македонски јазик, прирачникот ќе биде достапен на албански и на англиски јазик и истиот ќе има своја промоција во неколку градови во земјава, односно во : Скопје, Тетово, Гостивар, Штип, Струмица и Битола. Промоцијата на прирачникот кој треба да допринесе за една конструктивна, добро организирана и постојана инфраструктура за човекови права во земјата, ќе биде направена во соработка со канцеларијата на Народниот правобранител.

Конечно, овој прирачник ќе претставува солидна основа за понатамошно развивање и унапредување инструментите на човековите права кои се на располагање во земјава и поконкретно, тој ќе ги истакне оние сегменти на општеството каде што е потребно уште многу работа, а со тоа ќе понуди основа како за идната работа, така и за практичната имплементација на новините понудени во прирачникот.

Николина Тенчева,
Проектен координатор

Ненад Живановски,
Извршен директор

Листа на кратенки

ЕКЧП – *Европска Конвенција за заштита на човековите права и основните слободи*

ЕУ – *Европска Унија*

ЈО – *Јавно обвинителство*

МВР – *Министерство за внтрешни работи*

НВО – *Невладини организации*

НПМ – *Национален превентивен механизам*

НСЗЧП – *Национален систем за заштита на човекови права*

ОН- *Обединети Нации*

РМ- *Република Македонија*

СЧП – *Совет за човекови права при ОН*

Содржина:

<i>Предговор за Прирачникот „Јакнење на националните механизми за заштита на човековите права во Република Македонија“</i>	1
<i>Листа на кратенки</i>	3
<i>Содржина:</i>	5
ДЕЛ 1:	1
ВОВЕД	1
А. Цел на прирачникот	1
Б. Како да се користи овој прирачник	1
В. Што е национален систем за заштита на човековите права?.....	2
ДЕЛ 2:	4
ИНКОРПОРИРАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ВО ДОМАШНАТА ЛЕГИСЛАТИВА	4
ДОМАШНО ЗАКОНОДАВСТВО И ПРОПИСИ	6
ПОЛИТИКИ НА ЧОВЕКОВИ ПРАВА: АКЦИОНИ ПЛАНОВИ И ЕДУКАЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА	15
А. Потреба од национален акционен план за човекови права	15
Б. Планирање на акциониот план	15
В. Чекори во изготвувањето на акциониот план	16
Г. Образование за човековите права.....	17
Г.1. Формално образование за човековите права	17
Г.2. Обука за човекови права.....	17
Обука за судии и обвинители.....	17
Обука за полициски службеници	18
Факултет за безбедност	19
ДЕЛ 3:	20
УЛОГАТА НА УНИВЕРЗАЛНИОТ И РЕГИОНАЛНИОТ СИСТЕМ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА	20
УНИВЕРЗАЛЕН СИСТЕМ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА.....	20
А. Систем на заштита базиран на Повелбата на ОН	20
А.1. Совет за човекови права	21
А.1.1. Членство	21
А.1.2. Мандат	21

A.1.3. Универзален периодичен преглед (UPR)	21
A.1.4. Систем на поплаки до Советот за човекови права (СЧП)	22
A.2. Специјални процедури на Советот за човекови права (СЧП)	23
A.2.1. Како се поднесува жалба до носителите на специјалните процедури?	24
A.3. Висок комесар за човекови права на ОН	25
Б. Систем на заштита базиран на инструментите за човекови права	25
Б.1. Инструменти за човекови права – пактови и конвенции:.....	25
Б.1. Кои се телата за мониторинг на имплементацијата на конвенциите?	27
Б.2. Кои се надлежностите на овие тела?	28
Б.3. Прегледување на извештаи.....	28
Б.4. Индивидуални жалби	29
Б.5. Кој може да поднесе жалба?	29
Б.6. Како да поднесете жалба до овие тела?	30
РЕГИОНАЛЕН СИСТЕМ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА	31
A.1 Совет на Европа	31
A.2. Европска Конвенција за заштита на човековите права.....	32
A.3. Европски суд за човекови права	33
A.3.1. Допуштеност на апликација за повреда на правата	34
A.3.2. Поднесување на апликацијата	35
A.3.3. Извршување на пресудите во Република Македонија	36
Б. Повелба на Европската Унија за основните права и фундаментални слободи	37
В. Европски Омбудсман	37
ДЕЛ 4:.....	39
НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗМИ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА.....	39
Национална институција за човекови права.....	39
Народен правобранител на Република Македонија (Омбудсман)	40
А. Постапување по претставка од граѓанин	41
Б. Поднесување на претставка до Народниот правобранител	42
В. Национален превентивен механизам (НПМ) во склоп на Народниот правобранител	43
В.1. Воспоставување на Националниот превентивен механизам.....	43
В.2. Потребна од воспоставување на НПМ.....	43
В.3. Националниот превентивен механизам кај Народниот правобранител	44
Уставен суд на Република Македонија.....	44
СУДСТВО И ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО	46
A.1 Меѓународни стандарди за фер и правично судење.....	46
Б.1 Домашни стандарди за фер и правично судење.....	49
В.1 Функционирање на судската власт во Република Македонија	50
Судска заштита на малолетни лица	54
Г1. Јавно обвинителство	55
СОБРАНИЕ НА РМ	57

A.1 Постојана анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот ...	57
Б.1. Комисија за еднакви можности на жените и мажите	58
В.1. Комитет за односи меѓу заедниците	59
НЕЗАВИСНИ ТЕЛА, КОМИСИИ И ДРУГИ ОРГАНИ	60
А. Комисија за заштита од дискриминација	60
А.1. Поднесување претставка до комисијата	61
Б. Комисија за заштита на правото на пристап до информации од јавен карактер	61
В. Дирекција за заштита на лични податоци	62
Г. Агенција за администрација	63
ТЕЛА НА ЦЕНТРАЛНАТА ВЛАСТ.....	64
А. Меѓуресорски тела	64
А.1. Меѓуресорско тело за човековите права	64
Б. Самостојни органи.....	64
Б.1. Државната комисија за одлучување во управна постапка и постапка од работен однос во втор степен.....	64
Б.2. Комисија за односи со верските заедници и религиозните групи	65
Б.3. Агенција за остварување на правата на заедниците.....	66
В. Органи во состав.....	66
В.1. Државен инспекторат за труд	67
В.2. Државен управен инспекторат.....	68
В.3. Инспекциски совет	69
В.4. Сектор за внатрешна контрола и професионални стандарди на Министерство за внатрешни работи	69
В.5. Застапник за еднакви можности на жените и мажите.....	70
ТЕЛА НА ЛОКАЛНАТА ВЛАСТ	71
А. Комисија за еднакви можности помеѓу жените и мажите	71
Б. Локални совети за превенција	71
В. Комисии за односи меѓу заедниците	72
ДЕЛ 5:.....	73
УЛОГАТА НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО ВО ПРОМОЦИЈАТА И ЗАШТИТАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА.....	73
Здруженија на граѓани во заштита на човековите права.....	73
Граѓанскиот сектор во обезбедувањето на бесплатна правна помош.....	75
Развој на граѓанскиот сектор преку регионални инструменти	76
Медиумите како заштитници на правата на граѓаните	77

Совет на Европа - Препорака за масовните медиуми и човековите права од 1970 година на Парламентарното собрание	78
Европска конвенција за прекугранична телевизија (Член 7):	78
ПРЕПОРАКИ ЗА ЈАКНЕЊЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ МЕХАНИЗМИ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА	81
<i>Анекс 1:</i>	<i>83</i>
УНИВЕРЗАЛНА ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА	84
ПРЕАМБУЛА.....	84
МЕЃУНАРОДЕН ПАКТ ЗА ГРАЃАНСКИТЕ И ПОЛИТИЧКИТЕ ПРАВА НА ЧОВЕКОТ И ГРАЃАНИНОТ	91
<i>ПРВ ДЕЛ</i>	<i>91</i>
<i>ВТОР ДЕЛ</i>	<i>92</i>
<i>ТРЕТ ДЕЛ</i>	<i>93</i>
<i>ЧЕТВРТИ ДЕЛ</i>	<i>100</i>
<i>ПЕТИ ДЕЛ</i>	<i>107</i>
<i>ШЕСТИ ДЕЛ</i>	<i>108</i>
МЕЃУНАРОДЕН ПАКТ ЗА СОЦИЈАЛНИТЕ И КУЛТУРНИТЕ ПРАВА НА ЧОВЕКОТ	110
<i>ПРВ ДЕЛ</i>	<i>110</i>
<i>ВТОР ДЕЛ</i>	<i>111</i>
<i>ТРЕТ ДЕЛ</i>	<i>112</i>
<i>ЧЕТВРТИ ДЕЛ</i>	<i>116</i>
<i>ПЕТТИ ДЕЛ</i>	<i>119</i>
ЕВРОПСКА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА	121
<i>Дел I</i>	<i>122</i>
<i>Права и слободи</i>	<i>122</i>
<i>Дел II</i>	<i>128</i>
<i>Европски суд за правата на човекот</i>	<i>128</i>
<i>Дел III</i>	<i>137</i>
<i>Други одредби</i>	<i>137</i>

ЕВРОПСКА СОЦИЈАЛНА ПОВЕЛБА.....	158
ДЕЛ I.....	158
ДЕЛ II.....	159
ДЕЛ III.....	168
ДЕЛ IV	168
ДЕЛ V	171
АНЕКС КОН СОЦИЈАЛНАТА ПОВЕЛБА	175
ДЕЛ I и ДЕЛ II.....	175
ДЕЛ II.....	175
ДЕЛ III.....	177
ДЕЛ V	177
Анекс 2:.....	178
Анекс 3:.....	181
Анекс 4:.....	182
Анекс 5:.....	183

ДЕЛ 1:

ВОВЕД¹

А. Цел на прирачникот

Целта на овој прирачник е да придонесе кон поефикасно и поефективно остварување на заштитата на правата на граѓаните и другите лица на територијата на Република Македонија, преку давање на широк спектар на можните механизми на дејствување, како и да даде поддршка на развојот на националната инфраструктура за заштита на човековите права и слободи.

Секое општество треба да се стреми кон јакнење на структурата на превенција и заштита и кон подобрување на состојбата со човековите права преку зголемување на информираноста на граѓаните за нивните права и одговорноста на државните органи, тела и носители на функции во рамките на тоа општество. Затоа јакнењето на националниот систем за заштита на човековите права дозволува интервенции кои претпоставуваат соработка и комуникација наместо чиста критика која не води кон продуктивен резултат базиран на начелото на почитување на правата и слободите на граѓаните.

Б. Како да се користи овој прирачник

Овој прирачник првенствено е наменет за граѓанското општество во насока на негово информирање за можните начини и механизми преку кои неговите претставници можат да го остварат своето право во рамките на националниот систем, како и пред меѓународните тела кои имаат таков мандат.

Јакиот национален систем нуди концептуална рамка која понатаму ќе ја олеснува и координирајќата на помошта насочена кон развојот на правата и слободите на граѓаните. Само јак национален систем за заштита на човековите права може да овозможи зајакната соработка и коалиции со меѓународните актори во сферата на човековите права, особено со универзалните тела во рамките на ООН и регионалните тела во рамките на Советот на Европа.

¹ Воведот е составен согласно методологијата и воведот на публикацијата „Strengthening the National Human Rights Protection System“, издадена од страна на Министерството за надворешни работи на Кралството Холандија, во рамките на Чешкото претседателство на ЕУ во 2009 година

В. Што е национален систем за заштита на човековите права?

Националниот систем за заштита на човековите права (НСЗЧП) претставува збир на закони, политики и институции кои работат на заштитата на правата на човекот, или во една поширока дефиниција тој може да се претстави како инфраструктурата на човековите права во рамките на едно општество. Овој систем се состои од сите индикатори и предуслови кои овозможуваат висок степен на одговорност од страна на државните институции во насока на остварување на нивната обврска за почитување, заштита и развој на човековите права, и тоа како на граѓанските и политичките од една, така и на економските, социјалните и културните права од друга страна.

Како прв чекор овдека се наметнува потребата општо прифатените стандарди инкорпорирани во меѓународното право за човекови права да бидат соодветно вклучени и пренесени на домашно ниво, на ниво на легислатива и на ниво на креирање политики. Понатаму, постоечките или нововоставените институции треба да имаат капацитет и можности да ги имплементираат и спроведат надзор над спроведувањето на законите и политиките. Овие институции, заедно со законодавната рамка и преку политиките креирани на национално и локално ниво ја сочинуваат рамката на НСЗЧП.

Во светот на постојат безгрешни и совршени НСЗЧП. Напротив, и во рамките на западните демократии и во земјите членки на ЕУ во делот на заштитата на правата постојат сериозни недостатоци и пропусти кои може да доведат до повреда на правата. Затоа овој систем е еден жив механизам кој постојано треба да се надградува и менува согласно идентификуваните недостатоци, проблеми, а во склад со потребите на граѓаните на тоа општество.

Секоја држава има специфичен НСЗЧП кој се развил во рамките на специфичните политички, културни и историски прилики. Сепак, еден ефективен НСЗЧП треба да ги содржи минимум следниве 4 универзални фундаментални вредности:²

- нормативни стандарди, домашни закони и правила во кои соодветно се истакнуваат и се укажува на обврските кои произлегуваат од меѓународното право за човекови права.
- политики и постапки насочени кон заштита и промоција на човековите права, кои овозможуваат одговорност и го почитуваат принципот на недискриминација

² Согласно насоките дадени во публикацијата „Strengthening the National Human Rights Protection System”, издадена од страна на Министерството за надворешни работи на Кралството Холандија, во рамките на Чешкото претседателство на ЕУ во 2009 година

- институции кои ги штитат и промовираат правата на граѓаните, и воедно придонесуваат кон развојот на човековите права преку воспоставување на систем на надзор и обезбедување на одговорност во општеството. Овие институции меѓу другото ги вклучуваат и судството и независните комисии.
- постоење на граѓанско општество кое слободно придонесува кон промоцијата и заштитата на правата и слободите на граѓаните во едно општество.

ДЕЛ 2:

ИНКОРПОРИРАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ВО ДОМАШНАТА ЛЕГИСЛАТИВА

УСТАВ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Уставот на Република Македонија е највисок правен акт и е донесен на 17 ноември 1991 година од страна на Собранието на Република Македонија. Во периодот од неговото донесување до 2011 година, Уставот беше изменет со вкупно 31 амандман.

Во Уставот на Република Македонија³ се вградени меѓународните стандарди за човековите права. Како една од темелните вредности наведени во член 8 од Уставот на РМ се основните слободи и права на човекот и граѓанинот признати со меѓународното право и утврдени со Уставот. Покрај нив во склоп на темелните вредности се меѓу другите и - слободното изразување на националната припадност, владеењето на правото како и почитувањето на општо прифатените норми на меѓународното право.

Во глава 2 на Уставот на Република Македонија детално се опфатени и разработени човековите права кои се делат на граѓански и политички права, економски, социјални и културни права, како и гаранциите на основните слободи и права.

Човековите права во Уставот се гледаат индивидуално и целта на уставната заштита е граѓанинот и неговото достоинство. Основното обележје на концептот на човековите права е еднаквоста која се дефинира во член 9: „Граѓаните на Република Македонија се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување; имотната и општествената положба. Граѓаните пред Уставот и законите се еднакви”.

Освен правото на еднаквост Уставот на Република Македонија опфаќа широк спектар на права на граѓаните во кои се опфатени *слободата на здружување, правото на собирање, избирачкото право, правото на претставки, правото на почитување и заштита на приватноста на личниот и семејниот живот* како и

³ Устав на Република Македонија, Службен весник 52/91, 01/92, 31/98, 91/2001, 84/2003, 07/2005, 03/2009.

голем број други права предвидени во поглавјето за основните човекови слободи и права.

Уставот на Република Македонија целосно го заштитува правото на живот. Смртната казна не може да се изрече по никоја основа и се забранува секоја форма на мачење, нечовечко или понижувачко постапување или казнување. Со уставот се декларира начелото на презумпција на невиност при што се наведува дека секое лице обвинето за казниво дело ќе се смета за невино се додека неговата вина не биде утврдена со правосилна судска одлука.

Во посебен член во поглавјето за човекови слободи и права се уредуваат и правата на странците при што се вели дека тие: “уживаат слободи и права гарантирани со Уставот, под услови утврдени со закон и меѓународни договори. Републиката им гарантира право на азил на странците и на лицата без државјанство, прогонети заради демократско политичко уверување и дејствување. Екстрадиција на странец може да биде извршена само врз основа на ратификуван меѓународен договор и врз начелото на реципроцитет. Странец не може да биде екстрадиран заради политичко кривично дело. Дејствијата на тероризам не се сметаат за политички кривични дела”⁴.

Во Уставот на РМ во делот на економски, социјални и културни права се утврдува правото на работа, правото на заштита при работата како и правата кои произлегуваат од работниот однос. Заради остварување на своите права граѓаните може да формираат синдикати, а правото на синдикално здружување може да се ограничи кај вооружените сили, полицијата и органите на управата. Посебно внимание Уставот им посветува на децата и малолетните лица при што се укажува дека не може да бидат работно ангажирани лица помлади од 15 години, а посебна заштита при работа имаат мајките и малолетните лица.

Во Уставот на Република Македонија се наведени и гаранции за заштита на основните слободи и права. Секој граѓанин може заштитата на своите права да ја оствари пред судовите како и пред Уставниот суд. Воедно се наведува дека слободите и правата на граѓаните може да бидат ограничени само за време на воена или вонредна состојба според одредбите на Уставот.

Притоа во член 54 се наведува дека: “Ограничувањето на слободите и правата не може да биде дискриминаторско по основ на пол, раса, боја на кожа, јазик, вера, национално или социјално потекло, имотна или општествена положба. Ограничувањето на слободите и правата не може да се однесуваат на правото на живот, забраната на мачење, на нечовечко и понижувачко постапување и

⁴ Устав на Република Македонија, Службен весник 52/91,01/92,31/98,91/2001,84/2003,107/2005,03/2009.

казнување, на правната одреденост на казнивите дела и казните, како и на слободата на уверувањето, совеста, мислата, јавното изразување на мислата и вероисповеста.”⁵

Унапредување и зголемување на опсегот на човековите права и слободи на граѓаните во Република Македонија беше опфатено и со амандманите на Уставот, при што со амандманот VIII се зајакнаа правата на етничките заедници каде се вели „Припадниците на заедниците имаат право слободно да го изразуваат, негуваат и развиваат својот идентитет и особеностите на своите заедници и да ги употребуваат симболите на својата заедница.

Републиката им ја гарантира заштитата на етничкиот, културниот, јазичниот и верскиот идентитет на сите заедници. Припадниците на заедниците имаат право да основаат културни, уметнички, образовни институции, како и научни и други здруженија заради изразување, негување и развивање на својот идентитет. Припадниците на заедниците имаат право на настава на својот јазик во основното и средното образование на начин утврден со закон. Во училиштата во кои образованието се одвива на друг јазик се изучува и македонскиот јазик.”

Со Уставот е опфатено и правното влијание на меѓународните договори кои ги потпишува нашата држава. Со самиот чин на ратификација тие стануваат и составен дел од македонската легислатива што се потврдува со уставната одредба наведена во член 98 при што, судовите судат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани согласно Уставот.

Воедно и во член 118 од Уставот е наведено дека меѓународните договори кои ќе бидат ратификувани од наша страна стануваат составен дел од внатрешниот правен поредок и тие не можат да се менуваат со закон. Со Уставот на РМ се воспоставува орган за заштита на законитоста и уставноста кој функционира како Уставен суд и кој, меѓу другите надлежности, има должност да заштитува одредени слободи и права на граѓаните согласно уставните овластувања.

ДОМАШНО ЗАКОНОДАВСТВО И ПРОПИСИ

Секое модерно национално законодавство се стреми кон целосно инкорпорирање и усогласување со меѓународните обврски и стандарди за човекови права. Легислативата треба да овозможува заштита на човековите права на сите индивидуи во едно општество. Затоа, треба да се предвидат и соодветни

⁵ Устав на Република Македонија, Службен весник 52/91,01/92,31/98,91/2001,84/2003,107/2005,03/2009.

национални гаранции како што се; поделбата на власта, независноста на судството, еднаквоста пред законот и постоењето на надворешни механизми на контрола.⁶

Основните човекови права и слободи загарантирани со Уставот на РМ и ратификуваните меѓународни документи се разработени во посебни закони со кои се регулира предметот на заштита. Овој дел од публикацијата има за цел да ги прикаже поважните закони и други прописи со кои се регулираат и заштитуваат права загарантирани со Уставот, со тоа што треба да се има предвид дека оваа листа на прописи не е сеопфатна и треба да претставува само почетна точка во согласност со која треба да се водат корисниците на овој прирачник во делот на остварувањето на правата преку домашните национални механизми.

Граѓаните на Република Македонија се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување; имотната и општествената положба. Граѓаните пред Уставот и законите се еднакви.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за заштита и спречување од дискриминација
- Закон за еднакви можности на жените и мажите
- Закон за Народен правобранител

Физичкиот и моралниот интегритет на човекот се неприкосновени. Се забранува секој облик на мачење, нечовечко или понижувачко однесување и казнување. Се забранува присилна работа.

Животот на човекот е неприкосновен. Во Република Македонија не може да се изрече смртна казна по ниту еден основ.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Кривичен законик
- Закон за внатрешни работи
- Закон за заштита на децата
- Закон за извршување на санкциите
- Закон за азил и привремена заштита
- Закон за странците
- Закон за ментално здравје
- Закон за заштита на правата на пациентите
- Закон за семејството
- Кодекс на полициска етика

⁶ Strengthening the National Human rights Protection System, Manual for embassies of EU States (Human Rights Division, Ministry of Foreign Affairs, The Netherlands, 2009), стр.99

Слободата на човекот е неприкосновена.

Никому не може да му биде ограничена слободата, освен со одлука на судот и во случаи и во постапка утврдена со закон.

Лицето повикано, приведено или лишено од слобода мора веднаш да биде запознато со причините за неговото повикување, приведување или лишување од слобода и со неговите права утврдени со закон и од него не може да се бара изјава. Лицето има право на бранител во полициската и судската постапка.

Лицето лишено од слобода мора веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа од моментот на лишувањето од слобода, да биде изведено пред суд, кој без одлагање ќе одлучи за законитоста на лишувањето од слобода.

Притворот до подигнување на обвинението, по одлука на суд може да трае најдолго 180 дена од денот на притворувањето. По подигнувањето на обвинението притворот го продолжува или го определува надлежниот суд во случаи и во постапка утврдени со закон.

Притвореното лице може под услови утврдени со закон да биде пуштено да се брани од слобода.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за кривична постапка
- Кривичен законик
- Закон за полиција
- Закон за малолетничка правда
- Закон за адвокатурата

Лицето обвинето за казниво дело ќе се смета за невино се додека неговата вина не биде утврдена со правосилна судска одлука. Лицето незаконито лишено од слобода, притворено или незаконито осудено, има право на надомест на штета и други права утврдени со закон.

Се гарантира правото на жалба против одлуки донесени во постапка во прв степен пред суд. Правото на жалба или друг вид на правна заштита против поединечни правни акти донесени во постапка во прв степен пред орган на државна управа или организација и друг орган што врши јавни овластувања се уредува со закон.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за кривична постапка
- Закон за парничната постапка
- Закон за општата управна постапка
- Закон за извршување

Никој не може да биде казнет за дело кое пред да биде сторено не било утврдено со закон или со друг пропис како казниво дело и за кое не била предвидена казна. Никој не може повторно да биде суден за дело за кое веќе бил суден и за кое е донесена правосилна судска одлука.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Кривичен законик

Се гарантира слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата.

Се гарантира слободата на говорот, јавниот настап, јавното информирање и слободното основање на институции за јавно информирање. Се гарантира слободниот пристап кон информациите, слободата на примање и пренесување на информации.

Се гарантира правото на одговор во средствата за јавно информирање. Се гарантира правото на исправка во средствата за јавно информирање. Се гарантира правото на заштита на изворот на информацијата во средствата за јавно информирање.

Цензурата е забранета.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Кривичен законик
- Закон за јавни собири
- Закон за спречување и заштита од дискриминација
- Закон за слободен пристап до информации од јавен карактер
- Закон за радиодифузна дејност
- Кодекс на новинари

Се гарантираат сигурноста и тајноста на личните податоци. На граѓаните им се гарантира заштита од повреда на личниот интегритет што произлегува од регистрирањето на информации за нив преку обработка на податоците.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за заштита на лични податоци
- Закон за кривична постапка
- Закон за општа управна постапка

Се гарантира слободата на вероисповеста. Се гарантира слободно и јавно, поединечно или во заедница со други, изразување на верата. Македонската православна црква, како и Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква, Евангелско-методистичката црква, Еврејската заедница и другите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви

пред законот. Македонската православна црква, како и Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква, Евангелско-методистичката црква, Еврејската заедница и другите верски заедници и религиозни групи другите верски заедници и религиозни групи се слободни во основањето на верски училишта и на социјални и добротворни установи во постапка предвидена со закон.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група

На граѓаните им се гарантира слободата на здружување заради остварување и заштита на нивните политички, економски, социјални, културни и други права и уверувања. Граѓаните можат слободно да основаат здруженија на граѓани и политички партии, да пристапуваат кон нив и од нив да истапуваат.

Програмите и дејствувањето на здруженијата на граѓаните и политичките партии не можат да бидат насочени кон насилно уривање на уставниот поредок на Републиката и кон поттикнување или повикување на воена агресија или разгорување на национална, расна или верска омраза или нетрпеливост. Забранети се воени или полувоени здруженија што не им припаѓаат на вооружените сили на Република Македонија.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за здруженија и фондации
- Закон за политичките партии
- Закон за работните односи
- Кривичен законик

Граѓаните имаат право мирно да се собираат и да изразуваат јавен протест без претходно пријавување и без посебна дозвола. Користењето на ова право може да биде ограничено само во услови на воена и вонредна состојба.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за јавни собири
- Закон за јавен ред и мир
- Закон за прекршоците против јавниот ред и мир

Секој граѓанин со наполнети 18 години живот стекнува избирачко право. Избирачкото право е еднакво, општо и непосредно и се остварува на слободни избори со тајно гласање. Избирачко право немаат лицата на кои им е одземена деловната способност.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Изборен законик
- Кривичен законик
- Закон за прекршоци

Секој граѓанин има право да поднесува претставки до државните органи и другите јавни служби и на нив да добие одговор.

Граѓанинот не може да биде повикан на одговорност, ниту да трпи штетни последици за ставовите изнесени во претставките, освен ако со нив не сторил кривично дело.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за постапување по претставки и предлози
- Закон за Народен правобранител

Се гарантира неповредливоста на домот. Правото на неповредливост на домот може да биде ограничено единствено со судска одлука кога е во прашање откривање или спречување, на кривични дела или заштита на здравјето на луѓето.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за кривична постапка

Странците во Република Македонија уживаат слободи и права гарантирани со Уставот, под услови утврдени со закон и меѓународни договори. Републиката им гарантира право на азил на странците и на лицата без државјанство, прогонети заради демократско политичко уверување и дејствување. Екстрадиција на странец може да биде извршена само врз основа на ратификуван меѓународен договор и врз начелото на реципроцитет. Странец не може да биде екстрадиран заради политичко кривично дело. Дејствијата на тероризам не се сметаат за политички кривични дела.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за странците
- Закон за азил и привремена заштита
- Закон за кривичната постапка

Се гарантира правото на сопственост и правото на наследување. Сопственоста создава права и обврски и треба да служи за добро на поединецот и на заедницата. Никому не можат да му бидат одземени или ограничени сопственоста и правата кои произлегуваат од неа, освен кога се работи за јавен интерес утврден со закон. Во случај на експропријација на сопственоста

или во случај на ограничување на сопственоста се гарантира праведен надомест кој не може да биде понизок од пазарната вредност.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за сопственост и други стварни права
- Закон за облигациони односи
- Закон за наследувањето
- Закон за денационализација

Секој има право на работа, слободен избор на вработување, заштита при работењето и материјална обезбеденост за време на привремена невработеност. Секому, под еднакви услови, му е достапно секое работно место. Секој вработен има право на соодветна заработувачка. Секој вработен има право на платен дневен, неделен и годишен одмор. Од овие права вработените не можат да се откажат. Остварувањето на правата на вработените и нивната положба се уредуваат со закон и со колективни договори.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за работни односи
- Закон за волонтерство
- Закон за мирно решавање на работни спорови
- Закон за вработување и работа на странци
- Општ колективен договор за стопанството
- Општ колективен договор за јавниот сектор
- Грански колективни договори

Државата се грижи за социјалната заштита и социјалната сигурност на граѓаните согласно со начелото на социјална праведност. Републиката им гарантира право на помош на немоќните и на неспособните за работа граѓани. Републиката им обезбедува посебна заштита на инвалидните лица и услови за нивно вклучување во општествениот живот.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за социјална заштита
- Закон за семејство
- Закон за заштита на децата
- Закон за инвалидски организации
- Закон за употреба на знаковниот јазик

Се гарантира правото на штрајк. Со закон може да се ограничат условите за остварување на правото на штрајк во вооружените сили, полицијата и органите на управата.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за работни односи
- Кривичен законик

На секој граѓанин му се гарантира правото на здравствена заштита. Граѓанинот има право и должност да го чува и унапредува сопственото здравје и здравјето на другите.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за здравствена заштита
- Закон за здравствено осигурување
- Закон за лекови и медицински помагала
- Закон за ментално здравје
- Закон за заштита на правата на пациентите

Државата обезбедува посебна грижа и заштита на семејството. Правните односи во бракот, семејството и вонбрачната заедница се уредуваат со закон. Родителите имаат право и должност да се грижат за издржување и воспитување на децата. Децата се должни да се грижат за старите и изнемоштени родители. Републиката им обезбедува посебна заштита на децата без родители и децата без родителска грижа.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за семејство
- Закон за заштита на децата
- Закон за вонпарнична постапка
- Закон за социјалната штита

Државата посебно ги заштитува мајчинството, децата и малолетните лица. Лице помладо од 15 години живот не може да биде вработено. Малолетните лица и мајките имаат право на посебна заштита при работа. Малолетните лица не смеат да бидат вработувани на работни места што се штетни за нивното здравје и моралот.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за семејство
- Закон за заштита на децата
- Закон за малолетничка правда
- Закон за работни односи
- Закон за безбедност и здравје при работа

Секој има право на образование. Образованието е достапно на секого под еднакви услови. Основното и средното образование е задолжително и бесплатно.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за основно образование
- Закон за средно образование
- Закон за високо образование
- Закон за образование на возрасните

Припадниците на заедниците имаат право слободно да го изразуваат, негуваат и развиваат својот идентитет и особеностите на своите заедници и да ги употребуваат симболите на својата заедница. Државата им ја гарантира заштитата на етничкиот, културниот, јазичниот и верскиот идентитет на сите заедници. Припадниците на заедниците имаат право да основаат културни, уметнички, образовни институции, како и научни и други здруженија заради изразување, негување и развивање на својот идентитет. Припадниците на заедниците имаат право на настава на својот јазик во основното и средното образование на начини утврден со закон. Во училиштата во кои образованието се одвива на друг јазик се изучува и македонскиот јазик.

ПОВАЖНИ ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ:

- Закон за основно образование
- Закон за средното образование
- Закон за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20 % од населението во Република Македонија
- Закон за употреба на јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија
- Закон за заштита на културното наследство
- Закон за Комитетот за односи меѓу заедниците

ПОЛИТИКИ НА ЧОВЕКОВИ ПРАВА: АКЦИОНИ ПЛАНОВИ И ЕДУКАЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

А. Потреба од национален акционен план за човекови права

Потребата произлегува директно од препораката содржана во Виенската Декларација и Програмата за акција усвоена на Светската конференција за човекови права од 1993 година согласно која, пожелно е секоја држава да донесе национален акционен план во кој ќе ги идентификува чекорите за подобрување на состојбата со промоцијата и заштитата на човековите права на ниво на државата.⁷

Целта на државата преку донесување на еден ваков системски план е осигурување на долгорочно почитување и унапредување на човековите права во земјата, поточно целосна компатибилност на домашниот правен поредок со обврските кои Република Македонија ги презела преку ратификацијата на меѓународните документи и конвенции од областа на заштитата на човековите права. За остварување на оваа цел, државата мора да спроведува редовни анализи и проверки на можните проблеми кои постојат во општеството од аспект на целосното остварување на правата и фундаменталните слободи на сите граѓани и лица на територијата на РМ. Друга значајна задача е и зголемувањето на нивото на запознаеност на граѓаните со нивните права, кое се остварува преку **едукацијата за човековите права**, како и преку координација на сите активности на државните субјекти во насока на остварување на целта поставена со акциониот план.

Б. Планирање на акциониот план⁸

На подготовката на акциониот план за човекови права и се приоѓа сериозно, одлучно и со почит кон резултатот што треба да се постигне. Основниот двигател е желбата и обврската да се достигне националниот императив на целосно почитување, промоција и заштита на човековите права.

Бидејќи овој план во најголема мера ќе содржи обврски и заложби за Владата, нормално е дека таа ќе игра централна улога при изготвувањето и развојот на акциониот план. Владината акција треба да биде соодветно надградена, а врз процесот треба да се обезбеди и влијание и од граѓанскиот сектор, особено од

⁷ параграф 71, Vienna Declaration and Programme of Action, World Conference on Human Rights, Виена, 14-25 јуни 1993

⁸ Деловите прикажани под Б и В се во согласност со препораките на канцеларијата на Високиот комесар за човекови права на ОН: Handbook on National Human Rights Plans of Action, UN publications, Professional training series No.10, 2002, стр.41-45

невладините организации кои се активни во делот на заштитата на човековите права.

Во зависност од големината на планот кој треба да се изготви, како и од расположивите ресурси и буџет, процентот на планирање може да го вклучи и учеството на следните институции и организации:

- Владата – членовите на владата и најповиканите министри,
- пратеници, особено членовите на Анкетната комисија за заштита на човековите права,
- други релевантни владини агенции, претставници на Министерствата за внатрешни работи, правда, труд, образование, здравство и др.
- Народниот правобранител и други независни институции и тела,
- НВО активни во делот на човековите права, вклучувајќи и специјализирани НВО кои се фокусираат исклучиво на правата на одредени целни групи,
- претставници од ранливите групи
- членови на судскиот ситем и истакнати правници;
- независни експерти за човекови права и др.

V. Чекори во изготвувањето на акциониот план

Според канцеларијата на Високиот комесар за човекови права, следните чекори кои се препорачуваат при изготвувањето на акциониот план за човекови права се:

- иницијални консултации помеѓу Владата и граѓанскиот сектор
- прелиминарна одлука на Владата да го отпочне процесот на планирање и изготвување на акционен план
- идентификување и воспоставување на владино тело кое ќе биде одговорно за координирање и раководење со активностите
- известувања на сите владини органи и агенции за намерата за изготвка на акционен план
- известување на заинтересираните групи, како што се судството, НВО секторот, академската јавност и сл.
- изготвување а на предлог принципи кои се однесуваат на иницијалната фаза од развоотј на планот во координација со граѓанскиот сектор. Овие принципи треба да бидат флексибилни и да се однесуваат на можните учесници во процесот
- јавно известување, како дел од медиумскиот план и стратегија, за намерата за изготвување на национален план
- организација на првичен национален консултативен состанок или серија на состаноци со цел добивање на ипут од целните групи. На овие состаноци ќе се дискутира околу концептот на акциониот план, како и за други конкретни работи околу процесот на подготвување на истиот . Значајно прашање кое

мора да се разреши во оваа фаза е и составот на националното координативно тело, како и временската рамка, ресурсите, можната меѓународна соработка и помош и сл.

Г. Образование за човековите права

Г.1. Формално образование за човековите права

Во рамките на македонскиот образовен систем не постои посебна академска програма која ќе го изучува системот на заштита и промоција на човековите права и слободи. Предметите кои се однесуваат на оваа тематика се вклучени во составот на постојните наставни програми за Правните студии (Факултети за правни науки) во рамките на државните и приватните високо образовни институции. Повеќето од овие факултети нудат посебни наставни предмети кои ја обработуваат тематиката на меѓународното право за човекови права, и тоа:

- Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје – предмет: Меѓународно право за правата на човекот, кој се изучува како задолжителен предмет во рамките на магистерските студии за меѓународно право и меѓународни односи
- Правен факултет Тетово – нема податоци.
- Универзитет на Југоисточна Европа – предмет: Меѓународно право за правата на човекот е задолжителен предмет во 5-от семестар на додипломските правни студии при Правниот факултет
- Факултет за правни науки ФОН – предмет: Меѓународно право за правата на човекот, кој се изучува во 4-та година од студиите (8ми семестар) – насока: Меѓународно право и право на ЕУ
- Факултет за правни науки при Европски универзитет – предмет: Меѓународно право за правата на човекот, кој се изучува во 5-та година од студии (9-ти семестар), модул 3+2
- Универзитет Американ колеџ Скопје – предмет: Меѓународно право за човековите права, кој се изучува како изборен предмет на постдипломските мастер студии за Меѓународни односи и дипломатија

Г.2. Обука за човекови права

Обука за судии и обвинители

Со посебен закон востановена е и Академијата за судии и обвинители, како јавна установа за прием и стручно усовршување на кандидатите за судии и јавни обвинители, како и за континуирана обука и унапредување на стручноста на судиите и јавните обвинители. Основна цел на оваа институција е обезбедувањето

на професионално, независно, непристрасно и ефикасно извршување на судиската и јавно-обвинителската функција.⁹

Во делот на почетната обука, посебно внимание се посветува на изучувањето на правата и слободите на човекот и граѓаните, па така во рамките на предметот Уставно право се изучуваат личните права и слободи, политички слободи и права на човекот и граѓанинот како и економските, социјалните и културните права, додека во рамките на наставниот предмет Меѓународно право посебно се изучува меѓународно-правната заштита на правата на човекот во системот на Обединетите нации и меѓународно-правната заштита на правата на човекот во системот на Советот на Европа, како и најзначајните меѓународни документи за гаранции за статусот и независната положба на судството и обвинителството (препораки, резолуции на ОН и сл).¹⁰

Во делот на континуираната обука, за судиите и јавните обвинители како посебна целна група постојат посебни програми за обука во делот на заштита на личните податоци и пристапот до информации од јавен карактер и недискриминација, додека за новоизбраните судии постои посебен модул за обука поврзана со Европската Конвенција за човекови права и основни слободи како меѓународен извор на правото и нејзиното влијание на домашниот правен поредок. За сите судии и јавни обвинители се спроведува и посебен модул на обука за Европскиот Суд на правдата и човековите права и за одделни конвенции и други документи на Советот на Европа и Обединетите нации кои се ратификувани и потпишани од Република Македонија како и праксата на меѓународните судови.¹¹

Обука за полициски службеници

Постојаната инвестиција во едукацијата на полициските кадри во делот на почитувањето на човековите права и стандарди е од круцијално значење за подобрувањето на работата на Министерството за внатрешни работи. За таа цел во текот на 2008 година во рамките на МВР беше формиран посебен Центар за обука. Во согласност со планираните активности и Стратегијата за обуки, Центарот за обука во 2010 година организираше 94 обуки за вкупно 2.258 учесници.¹²

Едукацијата и усовршувањето на работниците во Министерството за внатрешни работи се реализира преку најразлични форми на **стручно оспособување** (семинари, обуки, курсеви, конференции, студиски посети), а во соработка со

⁹ чл.1 од Законот за Академијата за судии и јавни обвинители (Службен весник на РМ, бр. 88 од 2.07.2010 година)

¹⁰ <http://www.jpacademy.gov.mk/docs/programa%20za%20pocetna%20obuka%20-%20TEORETSKA%20NASTAVA.pdf>

¹¹ Општа програма за континуирана едукација на судии и јавни обвинители за 2011-2012 година

¹² Извештај за работата на МВР во 2010 година, доставен до Собранието на РМ, стр.36

повеќе меѓународни организации (OBSE, UNDP, ICITAP, IOM, TAIEH и др), како и со амбасади и министерства за внатрешни работи на други земји. Со обуките и семинарите се опфаќаат повеќе теми и области кои се во насока на зголемувањето на ефикасноста во одредени сегменти во работењето на полицијата, а кои ја допираат сферата на заштита на човековите права и слободи (законска легислатива во работењето; новата улога на јавниот обвинител во согласност со новиот ЗКП; превенција на конфликти преку вештина на комуникација; корупција; трговија со луѓе; семејно насилство; употреба на средства за присилба; обука за начинот на вршење на полициски работи и сл). Покрај ова, континуирано се спроведуваат и обуки за имплементација на нови закони и подзаконски прописи, како и за конкретни измени и дополнувања на важечките прописи.

Факултет за безбедност

Факултетот за безбедност како високообразовна државна установа е ориентиран во насока на организирање на едукација за потребите на одржувањето на внатрешната безбедност, со тоа што партиципира како еден вид сервис во:

- давањето на соодветни совети и сугестии за избор и развој на кариерата;
- реализацијата на високото образование за полицијата и за другите институции коишто ја покриваат областа на безбедноста;
- создавањето на адекватно знаење и негово ширење.

На Факултетот за безбедност се спроведува високообразовна, научно-истражувачка и применувачка дејност. Факултетот врши високообразовна дејност како: додипломски и последипломски студии. Додипломските студии се организираат како четиригодишни студии, додека последипломските студии се организираат како последипломски научни студии (магистарски студии) во траење од две години и последипломски стручни студии (специјалистички студии) во траење од една година.

Во прва година од додипломските студии се предава предметот Полицијата и човековите права, преку кој се изучуваат изворите и базичните принципи на актуелниот систем на човековите права (меѓународни, регионални и национални документи), практиката, употребата и ограничувања на меѓународниот систем на договори и конвенции; примената на полициските овластувања и личната слобода; ранливите групи и заштита на нивните права; одговорноста на полицијата и полициските лидери, и т.н.

ДЕЛ 3:

УЛОГАТА НА УНИВЕРЗАЛНИОТ И РЕГИОНАЛНИОТ СИСТЕМ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

УНИВЕРЗАЛЕН СИСТЕМ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

Имајќи предвид дека една од основните цели на Организацијата на Обединетите Нации е промоција и јакнење на почитувањето на човековите права и слободи за сите без правење било каква разлика по основ на раса, пол, јазик или религија, тогаш очекувано е заштитата на правата и слободите на граѓаните во рамките на системот на Обединетите Нации да е комплексна и сеопфатна.

ОН успеа да создадат една глобална структура на заштита на човековите права, заснована првенствено на Повелбата на ОН, необрзувачките декларации, правно обврзувачките пактови и конвенции и други активности и дејствија кои целат кон напредок на демократските процеси и унапредување на состојбата со човековите права во светот.

Системот на ОН, развивајќи се низ еден период долг повеќе од шест децении, постојано се надолполнуваше и воспостави два основни механизми на заштита на правата:

- Првиот систем на заштита произлегува од самата Повелба – Генералното Собрание основа Комисија за човекови права (денешниот Совет за човекови права), која пак од своја страна воспоставува т.н. специјални процедури (Charter-based system)
- Вториот се заснова на 9 инструменти (пактови и конвенции) од областа на заштитата на фундаменталните човекови права (Treaty-based system)

А. Систем на заштита базиран на Повелбата на ОН

Овој систем по неколку деценијски развој денес може да се каже дека се состои од повеќе независни механизми и тела, од кои најзначајните во делот на човековите граѓански и политички права се - Советот за човекови права и специјалните процедури и постапки, чиј мандат произлегува и за чија работа е надлежен, Советот за човекови права.

A.1. Совет за човекови права

Советот за човекови права (СЧП) е воспоставен со Резолуцијата 60/251 на Генералното собрание на ООН и истиот започна со работа во јуни 2006 година. СЧП ја замени критикуваната Комисија на ОН за човекови права, која во тој период се сметаше за мошне неефикасен и исполитизиран механизам.

A.1.1. Членство

За да стане член, државата мора да ги почитува највисоките стандарди за човекови права и активно да ја промовира заштитата на правата и слободите, како и да има историја на целосна соработка со СЧП. Во Советот членуваат 47 земји, а при изборот се почитува регионалната географска застапеност.

A.1.2. Мандат

- Да промовира универзално почитување на заштитата на сите човекови права и фундаментални слободи за секого, без да се прави разлика по било која основа,
- Да реагира на случаи на повреда на човековите права, вклучувајќи ги и системските повреди од страна на државите,
- Да го промовира образованието за човековите права, да дава советодавни услуги, техничка помош и др.
- Да служи како форум за размена на мислења по одредени теми, како и да дава препораки до Генералното Собрание во насока на натамошен развој на меѓународното право за човекови права
- Да спроведе универзален периодичен преглед (UPR) за секоја членка на ОН во насока на оценка на исполнувањето на обврските и заложбите во делот на човековите права и др.

A.1.3. Универзален периодичен преглед (UPR)

Целта на овој механизам е подобрување на состојбата со човековите права на глобално ниво преку постојано зголемување на исполнувањето на обврските и заложбите на државите во делот на почитувањето на човековите права и слободи, преку соработка со државите, јакнењето на нивните капацитети и преку техничка помош.

Ова цел СЧП ја постигнува преку еден конструктивен и интерактивен дијалог со државата, со целосно вклучување на државата во процесот на дискусија, без притоа да се повторуваат наоѓањата и отворените прашања поврзани со другите

Поднесување на поплака до Советот за човекови права

Поплаките и комуникациите кои се поднесуваат во рамките на овој механизам и се наменети за разгледување и одлучување од страна на Советот за човекови права, се испраќаат по пошта до:

*Human Rights Council and Treaties Division
Complaint Procedure
OHCHR-UNOG
1211 Geneva 10, Switzerland
факс: (41 22) 917 90 11
e-mail: CP@ohchr.org*

механизми, со тоа што овој систем претставува една дополнителна вредност. Универзалниот периодичен преглед се спроведува на еден објективен, транспарентен начин, без притоа да се поттикнуваат конфликтни ситуации и без политичка позадина.

За повеќе информации како функционира овој механизам и кој е крајниот резултат од истиот, на следниот линк, каде можете да се запознаете со текот на постапката и извештајот за Република Македонија:

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/MKSession5.aspx>

A.1.4. Систем на поплаки до Советот за човекови права (СЧП)

Согласно Резолуцијата 5/1 на Советот, воспоставен е механизам на поплаки (продолжение на механизмот 1503) со цел соодветно да се одговори на постојаните трендови на поголеми прекршувања на човековите права и слободи за кои постојат сигурни и проверени докази, а кои се јавуваат во било кој дел од светот под било какви услови. Постапката е од доверлив карактер, во фокусот ги има жртвите чии права се повредени и се спроведува во насока на јакнење на соработката со посочената држава.

Две посебни работни групи имаат за цел како филтер да ја проверат веродостојноста и допуштливоста на поднесените поплаки и со соодветен извештај, кој се однесува на самата ситуација на утврдената континуирана повреда на човековите права, го информираат СЧП со препораки за дејствија кои Советот треба да ги преземе со цел надминување на ситуацијата. Соодветно, Советот самиот носи одлука за сите посебни ситуации кои му се посочени преку овој механизам на поплаки.

Поплаката се смета за допуштена, освен доколку:

- поплаката има скриени политички намери и е во спротивност со целите утврдени во Повелбата на ОН,
- не содржи објаснување за фактите за наводните повреди на човековите права,

- јазикот е навредлив, а истата не е поднесена од лицето или групата кои тврдат дека се жртви на повредите на човековите права, или од други лица или НВО кои постапуваат со добра намера во согласност со принципите на меѓународното право за човекови права и тврдат дека имаат непосредно и веродостојно познавање за сторените повреди,
- доколку во најголем дел поплатата е базирана на извештаи од медиуми,
- доколку домашните правни лекови не биле во целост исцрпени, освен во случаи кога истите би биле неефективни или неразумно би ја оддолжиле постапката.

A.2. Специјални процедури на Советот за човекови права (СЧП)

Посебните или специјални процедури се воспоставени од страна на СЧП со цел да се реагира и следи ситуацијата со човековите права во одредени држави или по одредени теми во сите делови на земјината топка. Носителите на специјалните процедури најчесто имаат мандат да испитуваат одредени ситуации на повреда на правата, да ја следат и мониторираат состојбата, да даваат совети и јавно да објавуваат извештаи за ситуацијата со човековите права во конкретни земји или територии (мандати на ниво на држава) или пак на специфични области и теми на можни кршења на човековите права насекаде низ светот (тематски мандати). Согласно, денес постојат 33 тематски и 8 државни специјални механизми.

Голем број на активности се преземаат од страна на носителите на специјалните процедури (специјални известувачи, специјални претставници на Генералниот Секретар на ООН, независни експерти, работни групи), вклучувајќи и постапување по индивидуални жалби и претставки, спроведување на истражувања, давање совети во форма на техничка помош и др. Мандатите на специјалните процедури се воспоставуваат со посебна резолуција. Носителите на истите, служат и постапуваат во лично својство согласно нивната експертиза, а не како претставници на државата. Нивниот независен статус е од витално значење за непристрасното вршење на мандатот кој им е доверен.

Повеќето носители на мандати добиваат информации за конкретни наводи за повреди на човековите права и испраќаат итни барања или писмени наводи до владите на соодветните држави, барајќи од нив соодветен одговор и објаснување. Така, во текот на 2010 година од страна на сите носители на специјални процедури испратени се вкупно 604 писма до владите на 110 држави, од кои дури 66% биле испратени како заеднички барања потпишани од 2 или повеќе носители на мандати, што укажува на меѓусебната поврзаност и вмреженост на системот на заштита на човековите права, меѓутоа и на тесната поврзаност и зависност на човековите права и слободи.

Листата на специјалните процедури е прикажана во **анекс 2**.

А.2.1. Како се поднесува жалба до носителите на специјалните процедури?

Некои од специјалните процедури овозможуваат граѓаните директно до нив да поднесуваат информации по кои истите постапуваат и директно ја контактираат владата на посочената држава во врска со наводите за кршење на човековите права во конкретниот случај. Во поголемиот број случаи станува збор за повреди кои се сторуваат во текот на поднесувањето на наводите и информацијата до носителот на специјалната процедура, па оттука е и потребата од итност при постапувањето по ваквите наводи. Ваквите случаи се јавуваат во најголем број кога станува збор за незаконски лишувања од слобода, за исчезнување на лица, страв од ликвидација или на друг начин лишување од живот вон соодветна постапка, ограничување на правото на слобода на мислење и изразување и други.

Со цел олеснување на постапката, во рамките на специјалните процедури постои и конкретна форма за апликација (прашалник) за лицата кои сакаат да достават информација за наводните кршења на човековите права.

При Вашето поднесување на информацијата или поплаката, должни сте да го назначите Вашето име, меѓутоа можете да побарате истото да не биде споделено со властите доколку во рамките на специјалната процедура се испрати барање за информации до владата на државата во однос на вашиот предмет. Целокупниот материјал доставен од страна на физички лица или властите од државите, како и одлуките кои се носат во различни фази од постапувањето, е од доверлив карактер и не е достапен до јавноста.

Поднесување на жалба до специјалните процедури

Доколку сметате дека Вашето право заштитено и загарантирано во рамките на системот на ОН е повредено, и откако ќе проверите дека ги исполнувате предусловите што ги бара соодветната специјална процедура, Вашата информација можете да ја испратите на:

факс: + 41 22 917 90 06

e-mail: urgent-action@ohchr.org

или преку пошта на:

OHCHR-UNOG

8-14 Avenue de la Paix

1211 Geneva 10

Switzerland

А.3. Висок комесар за човекови права на ОН

Позицијата на Високиот комесар за човекови права е востановена во 1993 година од страна на Генералното собрание на ОН. Високиот комесар ја држи клучната позиција за промоција на човековите права и справување со другите активности во областа на човековите права во рамките на ОН, а воедно оддржува и дијалог со сите земји членки во врска со состојбата со човековите права во нивните држави. Обврските на комесарот меѓу другото вклучуваат: менаџирање со кризи, превенција и рано предупредување за можни прекршувања, поддршка на државите во периоди на политичка транзиција, промоција на агендата на човекови права пред владите и координација на програмите за човекови права.

Во работата на комесарот му помага заменик, а воспоставена е и посебна канцеларија на комесарот која се занимава со стручно-технички работи. Канцеларијата својата улога ја извршува преку низа функции, како - укажување на значењето на човековите права како на глобално ниво, така и на локално во рамките на одредени општества и држави, спроведување едукација во делот на човековите права, давање поддршка на другите тела и органи за заштита на човековите права кои работата во рамките на механизмот на ОН, правење проценка на ситуацијата поврзана со кршењето на човековите права во одредени земји и соодветно одговара на сериозните континуирани повреди на правата и слободите на човекот.

Б. Систем на заштита базиран на инструментите за човекови права

Б.1. Инструменти за човекови права – пактови и конвенции:

Во рамките на системот на Обединетите нации постојат 9 инструменти за заштита на човековите права¹³:

- **Меѓународен Пакт за економските, социјалните и културните права:** овој пакт е усвоен во рамките на ООН во 1966 година заедно со Пактот за граѓанските и политичките права и стапува на сила една деценија покасно, во 1976 година. Секоја држава членка на овој пакт се обврзува поединечно и преку меѓународна помош и соработка, а користејќи ги во голема мера своите расположливи ресурси и извори, при што таа се обврзува да презема чекори за да се постигне постепено полно остварување на правата признаени со овој пакт, кои се од сферата на економскиот, социјалниот и културниот живот на човекот и граѓаните.

¹³ Само првите шест инструменти (пактови и конвенции) наведени во рамките на оваа листа се ратификувани од Република Македонија и со тоа се дел од нашиот правен поредок.

- **Меѓународниот пакт за граѓански и политички права:** исто така усвоен во 1966 година – политичките и граѓанските права се гарантираат и се заштитени од самиот момент на потпишување и ратификација на пактот.
- **Меѓународната конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација** беше усвоена во 1965 година и стапи на сила во 1969. Целта е надминување и целосно сузбивање на сите форми на расна дискриминација, бидејќи се смета дека постоењето на расни бариери не е во согласност со идеалите на човечкото општество.
- **Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жената** која е усвоена во 1979 година, а стапи на сила во 1981 година. Оваа конвенција својот фокус го става на образованието, вработувањето, здравјето и семејниот живот на жената, и воедно бара сузбивање на дискриминацијата во рамките на едно општество првенствено преку усвојување и спроведување на законски решенија за унапредување на правата на жената.
- **Конвенцијата против тортура и други форми на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување** е усвоена во рамките на ОН во 1984 година, а стапи на сила во 1987. Со оваа конвенција се забранува тортурата како акт со кој намерно се предизвикува голема физичка или душевна болка, со цел добивање на одредено известување или признание, или пак со цел лицето да се казни за одредено дело, да се заплаши или да му/и се изврши притисок, а се спроведува од страна на службено лице или друго лице кое дејствува во службено својство.
- **Конвенцијата за правата на детето** која е усвоена во 1989, а стапува на сила во 1990 година. Оваа конвенција е најшироко ратификуваниот документ во рамките на ОН (само две земји ја немаат ратификувано истата). Истата, меѓу другото, ги штити децата од економска и сексуална експлоатација, а државите се обврзуваат да преземат соодветни законски, административни и други мерки со цел целосна имплементација на правата заштитени со оваа конвенција;
- **Меѓународната конвенција за заштита на правата на сите мигранти работници и членовите на нивните семејства** е усвоена во 1990 година, а стапи на сила во 2003 година. Оваа конвенција, сфаќајќи го значењето на феноменот на миграција на луѓето и процесот на глобализација, што вклучува милиони луѓе од сите краишта на светот и огромен број на држави

членки на ОН, ги штити правата на сите мигранти работници и нивните семејства без правење разлика по било каква основа.

- **Конвенцијата за правата на лицата со попреченост** е усвоена во 2006, а стапи на сила во 2008 година. Конвенцијата се раководи од принципите на достоинството на секоја личност и индивидуалната автономија, начелото на недискриминација, целосно и ефикасно учество и вклученост во општествените текови на лицата со попреченост, овозможување на еднакви можности, пристап и друго.
- **Меѓународната конвенција за заштита на сите лица од присилно исчезнување** е усвоена во 2006, а стапи на сила во декември 2010 година. Никакви исклучителни ситуации, ниту вонредна состојба ниту состојба на војна или закана од војна, ниту внатрешна политичка нестабилност или која било друга состојба може да претставува и/или некој може да се повика на таква основа како оправдување за присилно исчезнување на лица.

Б.1. Кои се телата за мониторинг на имплементацијата на конвенциите?

Телата за мониторинг на спроведувањето на пактовите и конвенциите за човекови права се **Комитети** составени од независни експерти кои ги прегледуваат периодичните извештаи што се поднесуваат од страна на државите пристапнички кон конкретниот договор, поголем дел од нив се овластени да примаат и постапуваат по индивидуални жалби, а само мал дел можат да спроведуваат и сопствени истраги. Само едно тело, Поткомитетот за превенција од тортура, има овластување да врши посета на места на лишување од слобода во оние држави кои пристапиле кон Факултативниот Протокол кон Конвенцијата против тортура.

Следните тела се надлежни да го спроведуваат мониторингот над имплементацијата на конвенциите за човекови права на ОН од страна на Република Македонија, а во согласност со конвенциите кои се ратификувани од нашата држава:

1. **Комитет за човекови права** кој го следи спроведувањето на Меѓународниот Пакт за граѓански и политички права (1966) и неговиот факултативен протокол
2. **Комитет за економски, социјални и културни права** кој го следи спроведувањето на Меѓународниот Пакт за економски, социјални и културни права (1966)
3. **Комитет за елиминација на расната дискриминација** кој го следи спроведувањето на Меѓународната конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација (1965)
4. **Комитет за елиминација на дискриминацијата врз жените** кој го следи спроведувањето на Конвенцијата за елиминација на сите форми на

дискриминација врз жените (1979) и нејзиниот факултативен протокол (1999)

5. **Комитет против тортура** кој го следи спроведувањето на Конвенцијата против тортура или друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување (1984) и **Поткомитетот за превенција од тортура** кој го набљудува спроведувањето на Факултативниот протокол кон оваа конвенција и врши поести на места на лишување од слобода.
6. **Комитет за правата на детето** кој го следи спроведувањето на Конвенцијата за правата на детето (1989) и нејзините факултативни протоколи (2000)

Следните комитети немаат надлежност да постапуваат согласно својот мандат кога станува збор за нашата држава, бидејќи Република Македонија се уште ги нема ратификувано соодветните конвенции:

1. **Комитет за мигранти работници** кој го следи спроведувањето на Меѓународната Конвенција за заштита на правата на сите мигранти работници и членовите на нивните семејства (1990)
2. **Комитет за правата на лицата со попреченост** го следи спроведувањето на Меѓународната конвенција за правата на лицата со посебни потреби (2006).
3. **Комитетот за присилно исчезнување** (кој е во фаза на воспоставување) ја следи имплементацијата на Меѓународната конвенција за заштита на сите лица од присилно исчезнување (2006)

Б.2. Кои се надлежностите на овие тела?

Сите овие комитети спроведуваат различни функции со цел следење на имплементацијата на конвенцијата согласно која се воспоставени. Иако во најголем дел надлежностите им се слични, сепак нивните постапки и практики се разликуваат. Најзначајната улога на овие комитети, која им е заедничка на сите комитети е должноста на државите пристапнички кон конвенциите да поднесуваат периодични извештаи по однос на спроведувањето на обврските кои произлегуваат од истите.

Б.3. Прегледување на извештаи

Штом државата го ратификувала договорот, покрај обврската соодветно да ги спроведе материјалните и суштински одредби од Конвенцијата, таа исто така презема обврска да поднесува периодични извештаи до соодветниот комитет во врска со мерките кои ги презема во насока на остварувањето на обврските од Конвенцијата. Овие извештаи ги содржат сите правни, административни и судски мерки кои државата ги усвоила со цел имплементација на одредбите од договорот. Исто така во извештајот потребно е и да се достави информација за проблемите на

кои се наишло при нивното спроведување. Извештаите се разгледуваат од соодветниот комитет во присуство на делегација од државата чиј извештај е ставен на денвниот ред на сесијата на комитетот. По поднесувањето на првичниот извештај, понатаму државата има обврска да поднесува периодични извештаи на секои 2 до 5 години во зависност за која конвенција станува збор. На крајот од секој извештај комитетот ги нотира утврдените состојби, позитивни страни и слабости во т.н заклучни согледувања, со што директно и укажува на државата во која насока да го зајакне системот на заштита на човекови права.

Б.4. Индивидуални жалби

Неколку од комитетите имаат надлежност да постапуваат по индивидуални жалби доколку за тоа се исполнети одредени предуслови, од кој најважниот е ратификација на соодветната конвенција, факултативниот протокол или давање на изрична согласност дека државата се согласува соодветниот комитет да постапува по индивидуални предмети. Во случајот на Република Македонија, следните комитети може да постапуваат по индивидуални жалби на граѓани и лица поднесени против државата:

- **Комитетот за човекови права** постапува по индивидуални жалби против Република Македонија согласно Првиот Факултативен протокол кон Пактот за граѓанските и политичките права, потпишан и ратификуван од РМ,
- **Комитетот за елиминација на дискриминацијата врз жените** постапува по индивидуалните претставки согласно Факултативниот протокол кон Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените, ратификуван од страна на РМ,
- **Комитетот против тортура** постапува по индивидуалните жалби против Република Македонија согласно декларацијата под член 22 од Конвенцијата,
- **Комитетот за елиминација на расната дискриминација** постапува по индивидуални жалби против Република Македонија во согласност со дадената декларација под член 14 од Конвенцијата за елиминација на сите форми на расна дискриминација, освен кога истата ситуација е предмет на разгледување пред други меѓународни тела или постапки.

Б.5. Кој може да поднесе жалба?

Секое физичко лице кое тврди дека најзините или неговите права загарантирани со пактовите или конвенциите се повредени од страна на државата пристапничка кон соодветниот договор (во овој случај Република Македонија), може да поднесе жалба до соодветниот комитет, доколку државата Република Македонија му ја признава надлежноста на соодветниот комитет да разгледува и постапува по индивидуални жалби поднесени против неа. (види Б.4.)

Б.6. Како да поднесете жалба до овие тела?

Токму преку индивидуалните жалби кои се поднесуваат до комитетите, човековите права загарантирани со конвенциите добиваат вистинско значење – само преку решавање и „пресудување“ по индивидуални предмети меѓународните норми, кои на хартија изгледаат општо и апстрактно, добиваат практична примена.

Поднесување на жалба

Доколку сметате дека Вашето право загарантирано со некоја од конвенциите е повредено, и откако ќе проверите дека ги исполнувате предусловите што ги бара соодветниот комитет, Вашата жалба можете да ја испратите на:

[име на комитетот]
Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR)
Palais des Nations
8–14, avenue de la Paix
CH–1211 Geneva 10 - Switzerland
Fax: + 41 (0)22 917 90 29

Жалбата која се праќа до комитетот, која исто така се вика и „комуникација“ или „петиција“, не мора да биде составена во одредена форма. Иако во рамките на постапките пред комитетите постојат соодветни формулари за жалба и насоки за нивно пополнување, сепак секоја комуникација или споделување на информација поткрепена со соодветни податоци се смета за задоволителна во смисла на жалба доставена пред соодветниот комитет. Вашиот допис секогаш мора да биде во пишана форма и потпишан од Вас и во истиот треба во еден јасен хронолошки ред да ги нотирате сите факти кои Ви се познати во врска со конкретното наводно прекршување на правото.

Ваквата жалба по правило ја поднесувате откако ќе ги искористите сите можни домашни правни лекови, а во истата наведувате и дали за истата фактичка состојба се имате обратено и до друг меѓународен орган.

Начинот на поднесување на жалби и информации до комитетите на ОН подетално е регулиран на следната интернет страница:

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/petitions/individual.htm>

РЕГИОНАЛЕН СИСТЕМ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

A.1 Совет на Европа

Во рамките на регионалниот систем на заштита на човекови права кои се од интерес за нашата држав спаѓа и Европскиот систем за заштита во кој влегува Советот на Европа. Советот на Европа кој е составен од 47 држави, на почетокот на своето формирање во 1949 година. броел десет држави кои се поврзале меѓу себе поради спроведување на заедничките принципи за заштита на човековите права, владеењето на правото и демократијата.¹⁴

Со Лондонската спогодба од 1949 година. кога се создава Советот на Европа. воспоставени се два главни органи од кои едниот е од парламентарен тип (Парламентарно собрание), а другиот е од меѓувладин тип (Комитет на министри)¹⁵.

Претставниците на Парламентарното собрание се избираат од страна на националните парламенти што претставува индиректно застапување на земјите членки во составот на Советот на Европа. Собранието има консултативна улога и дава препораки или мислења до Комитетот на министри и предлага резолуции до националните влади. Комитетот на министри е составен од министри за надворешни работи од земјите членки. Комитетот дава препораки, решенија од внатрешна или надворешна природа, се изјаснува по барање за зачленување како и други работи кои влегуваат во доменот на неговите надлежности.

Најзначајна придобивка на Советот на Европа е Европската конвенција за човекови права. Меѓутоа Советот на Европа одигра клучна улога и во други области во кои од посебен интерес е Конвенцијата за имунитетот на јурисдикцијата од 1972 година, заштитата на животната околина, како и во спогодбите од областа на хуманитарното право. Посебно треба да се нагласат Европската социјална повелба од 1961 година, како и Европскиот закон за социјална заштита од 1964 година. Законодавното делување на Советот на Европа доведе и до создавање на Европско регионално право.¹⁶

¹⁴ Меѓународни човекови права-Звонимир Јанкуловски ,Скопје 2009

¹⁵ Европско право- Жан Клод Готрон, Скопје 2006

¹⁶ Европско право- Жан Клод Готрон, Скопје 2006, страна 33 Придонес во меѓународното регионално право

A.2. Европска Конвенција за заштита на човековите права

Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи е донесена во Рим на 04 ноември 1950 година. Оваа конвенција е најзначајниот документ донесен од страна на Совет на Европа, и сите членки (особено и оние кои сакаат да станат дел од Советот на Европа), се должни да ја ратификуваат Европската конвенција и да ги почитуваат правата на националните малцинства.

Европската конвенција за заштита на човековите права (ЕКЧП) е структурирана во три дела. Во првиот е даден опис и дефиниција на правата и слободите, во вториот дел се регулира поставеноста и постапката пред судот. додека третиот дел се состои од преодните и завршни одредби со вклученост на резервите, територијалната примена на одредбите како и самата ратификација.

Права содржани во Европската конвенција за заштита на човековите права:

Член 2 – Право на живот

Член 3 - Забрана за мачење

Член 4 – Забрана на ропство и принудна работа

Член 5 – Право на слобода и безбедност

Член 6 – Право на правична судска постапка во разумно време

Член 7 – Слобода од казнување без закон

Член 8 – Право на почитување на приватниот и семејниот живот

Член 9 - Слобода на мислење, совест и вера

Член 10 – Слобода на изразување

Член 11- Слобода на собирање и здружување

Член 12- Право на брак

Член 13 – Право на ефикасен правен лек

Член 14 - Забрана за дискриминација

Протокол бр. 1:

Член 1 – Заштита на сопственоста

Член 2 - Право на образование

Член 3 - Слободни избори

Протокол бр. 4:

Член 1- Забрана за лишување од слобода поради долг

Член 2 -Слобода на движење

Член 3- Забрана на протерување на сопствени државјани

Член 4- Забрана за колективно протерување на странци

Протокол бр.6:

Член 1- Забрана на смртна казна

Протокол бр.7:

Член 1- Протерување на странци

Член 2- Право на двостепеност во кривичната постапка

Член 3- Право на надоместок на штета во случај на судска заблуда

Член 4- Право да не се биде осуден или казнет двапати за исто дело

Член 5- Равноправност меѓу сопружниците

Протокол бр.12:

Генерална забрана на дискриминација

Република Македонија во однос на ЕКЧП има ставено резерва во однос на правото гарантирано со член 2 од Протоколот на Конвенцијата која гласи “Согласно член 45 од Уставот на Република Македонија, правото на родителите да обезбедат образование и настава за своите деца во согласност со своите религиозни и филозофски убедувања не ќе може да се оствари преку системот на приватно основно образование во Република Македонија”. Во горенаведениот член на Уставот на Република Македонија се утврдува дека граѓаните имаат право да основаат приватни училишта за сите степени на образованието, освен за основното школство во согласност со законот.

Во Европската конвенција за заштита на човековите права на почетокот имаше воспоставено двоен надзор од страна на Европската комисија за човекови права и Европскиот суд за човекови права. Овој систем беше заменет со Протоколот бр.11 кој влезе во сила на 01 ноември 1998 година. Со него целокупната надлежност во делот на постапувањето по апликациите беше пренесена на Европскиот суд за човекови права. Во делот на надзорот за спроведување на пресудите на Судот вклучен е Комтетот на министри како и Генералниот секретар на Советот на Европа.

ЕКЧП се применува на сите територии кои се под јурисдикција на државите потписнички на конвенцијата. Територијалното дејство е утврдено во членот 56 од Европската конвенција за заштита на човековите права.

A.3. Европски суд за човекови права

Со Протоколот бр.11 од 1994 година се предвиде и создавање на единствен суд кој ќе постапува по однос на апликациите за повреда на човековите права утврдени со Европската конвенција за заштита на човековите права. Всушност, со наведениот протокол се напушти функционирањето на Европската комисија за човекови права и се овласти Европскиот суд да биде тело кое исклучиво ќе постапува по

апликациите на државите и поединците, да одлучува за нивната допуштеност и мериторно да одлучува по истите.

Судот брои 47 судии, или по еден судија од државите потписнички на Конвенцијата. Нив ги избира Парламентарното собрание на Советот на Европа за период од 9 години. Судот заседава во одбори од по три судии, во Судски совет од седум судии и во Големиот судски совет кој е составен од седумнаесет судии. Судијата избран како претставник на државата што е странка во спорот, по службена должност истовремено е и член на Советот и на Големиот судски совет.

Постапката пред Европскиот суд е регулирана со Правилата на судот во која е опфатена жалбената постапка согласно протоколот бр.11. Постапката започнува со упатување на апликација до Регистарот на Судот. По регистрацијата на апликацијата од страна на Секретаријатот, апликацијата се доставува до судските секции од чии редови се означува судија известител. Апликантот може сам да поднесе апликација без помош на правен застапник, или со барање за правна помош која паѓа на товар на Судот врз основа на финансиската помош од Советот на Европа. Барањето за правна помош мора да биде доставено до Судот кој ќе одлучи за нејзината оправданост врз основа на тестот дали одреден поединец е квалификуван за правна помош од неговата држава.¹⁷

Апликацијата се разгледува од аспект на допуштеност и судијата известител може да предложи до Комитетот составен од од три судии апликацијата да се отфрли, или пак тој може да го презентира случајот пред Советот, доколку смета дека апликацијата е оправдана. Доколку предлогот за недопуштеност на апликацијата помине едногласно во Комитетот, апликацијата се прогласува за недопуштена и се брише од списокот на предмети.

А.3.1. Допуштеност на апликација за повреда на правата

Во членот 35 од Конвенцијата се наведени критериумите за допуштеност, и таму е наведено дека Судот може да разгледа барање само откако ќе бидат исцрпени сите домашни правни лекови и доколку тоа барање е доставено во рок од шест месеци од донесувањето на конечната одлука. Судот нема да допушти разгледување на барањето доколку тоа е поднесено анонимно, доколку е исто како некое барање кое претходно е веќе разгледано од страна Судот или поднесено до друга судска инстанца, или доколку барањето не е во согласност со одредбите на Конвенцијата.

¹⁷ Меѓународни човекови права- Звонимир Јанкуловски, Скопје 2009

Доколку не се донесе одлука за допуштеност, предметот се предава пред Советот од седум судии кои ја оценуваат допуштеноста при што се бара и произнесување на државата, како и можно пријателско решение за спорот. По однос на ова барање државата треба да одговори во период од 6 недели, а потоа советот составува мислење за допуштеноста и основаноста на апликацијата.

**Апликациите до
Европскиот суд за
човекови права се
испраќаат на следната
адреса:**

The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
F-67075 STRASBOURG CEDEX

Доколку Судот ја прифати апликацијата има два начини за нејзино постапување. Судот може да спроведе истрага за конкретниот предмет или да го разгледа случајот во соработка со странките на спорот. Регистарот на Судот е должен да ги контактира страните како и да договори средби со нив. Доколку судот одобри правна помош, на апликантот и неговиот адвокат ќе им биде овозможено да бидат присутни за време на расправата за конкретниот предмет.

Советот го разгледува предметот и одлучува по него. Пресудите кои ги донесува Советот, стануваат конечни со давање на изјава од странките дека нема да бараат нивниот случај да биде префрлен пред Големиот судски совет. Големиот судски совет одлучува по барања за меѓудржавни предмети, како и за спорови за кои е веќе донесена пресуда од судските совети. На ваков начин Големиот судски совет има улога на второстепен орган во состав на Е-вропскиот суд и согласно член 43 пренесувањето во надлежност на Големиот совет може да побара било која страна од спорот во рок од три месеци од денот на донесувањето на пресудата.

А.3.2. Поднесување на апликацијата

Право на поднесување на жалба има поединец, невладина организација или група на поединци. Доколку жалбата се поднесува од група на поединци во истата мора да се наведе за каква повреда на правото се повикува секој од апликантите во жалбата. Жалбата се разгледува само доколку во неа се опфатени повреди на правата наведени во Конвенцијата и овој механизам ги опфаќа сите лица кои се под јурисдикција на членките-потписнички на Конвенцијата.

На следниот линк можете да го најдете формуларот за апликацијата до Европскиот суд за човекови права:

<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Applicants/Apply+to+the+Court/Application+pack/>

А.3.3. Извршување на пресудите во Република Македонија

Надлежно тело за надзор врз извршувањето на пресудите на Европскиот суд е Комитетот на министри на Совет на Европа.

Кога Европскиот суд за човекови права ќе утврди повреда на некое човеково право или на основните слободи предвидени во Европската конвенција за заштита на основните човекови права и слободи и во Дополнителните протоколи на Конвенцијата, кои Република Македонија ги ратификувала, странката може во рок од 30 дена од конечната на пресудата на Европскиот суд за човекови права да поднесе барање до судот во Република Македонија кој судел во прв степен во постапката во која е донесена одлуката со која е повредено некое од човековите права или основните слободи за измена на одлуката со која тоа право или основна слобода е повредена¹⁸.

Во повторувањето на постапката судовите се должни да ги почитуваат правните ставови изразени во конечната пресуда на Европскиот суд за човекови права со која е утврдена повреда на основните човекови права и слободи. Ако Судот оцени дека постои повреда на Конвенцијата и ако внатрешното право овозможува само делумно отстранување на последицата од повредата, може да одлучи на оштетената страна да ѝ се даде правична надомест. Судот може да одреди и правична надомест кога не постои финансиска загуба како што тоа е во случајот на ограничена слобода, сериозни загрозувања на приватниот живот или при други потешки повреди.

Заради обемноста и бројот на апликациите поднесени кон судот во Стразбур, донесен е и Протоколот 14 со кој постои можност судија поединец да одлучува за допуштеноста на апликацијата и неговата одлука е конечна. Според овој протокол, судијата поединец не може да разгледува апликација против државата во чие име е именуван.

Со протоколот бр.14 се вовеле нов критериум за допуштеноста. Според овој протокол “судот ќе ја прогласи за недопуштена секоја индивидуална жалба доколку жалителот не претрпел значителна штета освен во случај кога почитувањето на човековите права бара испитување на основаноста на жалбата и под услови ниту еден случај да не може да биде отфрлен на оваа основа доколку не е должно испитан од страна на домашните судови.”¹⁹

¹⁸ Член 400 на Законот за парнична постапка, Службен весник на РМ бр.7 од 20.01.2011 (Пречистен текст)

¹⁹ Практичен водич за критериумите за допуштеноста во Европскиот суд за човекови права

Во Република Македонија се донесе и Закон за извршување на одлуките на Европскиот суд за човекови права.²⁰ Според членот 2 на овој закон “Извршувањето на одлуките на Судот се обезбедува со исплата на досудените средства на жалителите како правична отштета и усвојување и преземање на поединечни и општи мерки, заради отстранување на повредата и последиците кои настанале од истата, како и на причините што довеле до поднесување на жалби пред Судот и соодветно спречување исти или слични повреди.” Воедно во членот 3 е наведено дека “Извршувањето на одлуките на Судот, согласно со Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи е задолжително за Република Македонија”.

Б. Повелба на Европската Унија за основните права и фундаментални слободи

Повелбата за основните права беше усвоена со Договорот во Ница во 2000 година и повелбата претставува значаен чекор во заштитата на човековите права во рамките на Европската Унија. Повелбата е составена во шест глави (достоинство, слобода, еднаквост, солидарност, граѓански права, правда). Оваа повелба е круцијален документ со кој се гарантираат правата на граѓаните на Европската Унија.

В. Европски Омбудсман

Омбудсманот е овластен да прима жалби од секој граѓанин на Унијата или од секое физичко или правно лице кое престојува или кое има легално седиште во некоја од

	Контакт адреса на Европскиот Омбудсман е :
1 Avenue du Président Robert Schuman CS 30403 FR - 67001 Strasbourg Cedex Tel. +33 (0)3 88 17 23 13 Faks +33 (0)3 88 17 90 62 http://www.ombudsman.europa.eu	

земјите членки на Европската Унија, за делот на несоодветно управување во рамките на дејствувањето на институциите и органите на заедницата, со исклучок на Судот на правдата на европските заедници и Првостепениот суд во рамките на извршувањето на нивните судски функции.”²¹

Значи правото на жалба го имаат граѓани од земјите членки на ЕУ како и лица кои имаат престојувалиште во Европската Унија. Исто така и правните

лица со седиште во ЕУ може да поднесат жалба до оваа институција.

²⁰ Закон за извршување на одлуките на Европскиот суд за човекови права, Службен весник 67/2009

²¹ Европски Омбудсман – Меѓународни институции и институции на заедницата- Натали де Грив-Валдерон, Саид Хамдуни, Скопје 2006

Европскиот Омбудсман може да поведе истрага по основ на жалба за лошиот третман на телата и институциите на Европската Унија меѓу кои влегуваат Европската комисија, Советот на ЕУ и Европскиот парламент. Во негова надлежност не е Судот на правдата, ниту Првостепениот суд и Судот за јавни служби на ЕУ. Граѓаните може да се жалат на административни неправилности, дискриминација, злоупотреба на службената положба, молк на администрацијата, ускратувањето на информации како и непотребното одлагање.

Омбудсманот не може да спроведува истрага за национални, регионални или локални институции, како и за активности на националните судови и националните правобранители.

Европскиот Омбудсман ја известува институцијата на која се однесува жалбата при што треба да добие одговор во период од 3 месеци. Оваа институција има можност да прати препорака до органите како и до Европскиот парламент.

ДЕЛ 4:

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗМИ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

Национална институција за човекови права

Националните институции за човекови права, особено комисиите за човекови права, играат голема и значајна улога во делот на промоцијата и заштитата на човековите права во домашни рамки. Затоа јаката агенда за заштита на човекови права на една демократска и слободна земја неопходно мора да вклучи во себе и воспоставување на ваква институција на национално ниво, а таму каде што оваа институција веќе постои, неопходно е преземање на континуирани мерки и чекори во насока на јакнење на нејзиниот мандат, професионалност и капацитети.

Националните комитети или институции за човекови права се формираат врз основа на стандардите воспоставени со т.н. Париски принципи,²² согласно кои институцијата треба да има мандат за активна промоција и заштита на човековите права, изрично утврден на највисоко ниво со Уставот на државата или со законски текст.

Основните обврски кои согласно утврдените принципи произлегуваат за националните институции за човекови права, меѓу другото ги содржат и поднесувањето на мислења, препораки и предлози, до владата, парламентот или други компетентни тела, во рамките на остварувањето на својата советодавна улога, која меѓу другото може да се однесува и на било кои правни или административни одредби, постапки или на било која ситуација на повредување на човековите права. Во останатите обврски спаѓа изготвувањето на извештаи за состојбата во државата во врска со остварувањето на човековите права, како и обврската да ѝ укажат на владата на дадената земја на ситуации во било кој дел од државата каде човековите права се кршат и да дадат свои предлози и иницијативи за надминување на таквите состојби.

Националните институции за човекови права се одговорни да осигураат хармонизација на националното законодавство, регулативите и праксите со обврските кои ги наметнуваат меѓународните пактови и конвенции кон кои

²² Под Париски принципи се подразбираат принципите кои се однесуваат на статусот на Националните институции за човекови права, усвоени од страна на Генералното Собрание на ОН во Резолуцијата 48/134 од 20 декември 1993

пристапила државата, како и да ја следат нивната имплементација на национално ниво.

Постапката за назначување на националните институции за човекови права се спроведува од посебен Поткомитет за акредитација во рамки на Меѓународниот комитет за координација. Поткомитетот ги разгледува апликациите за стекнување со статус на национална институција првенствено од аспект на исполнување на специфичните Париски принципи од страна на пријавеното тело во рамки на националниот контекст.²³

Во Република Македонија сè уште немаме акредитирана Национална институција за човекови права. Штом Националната институција за човекови права се воспостави во согласност со Париските принципи, истата дополнително ќе придонесе кон ефективната заштита на правата на лицата и граѓаните во Република Македонија.

Народен правобранител на Република Македонија (Омбудсман)

Омбудсманот како институција е последното засолниште во кое оштетените граѓани бараат заштита со цел остварување на своите права, кои им биле нарушено од страна на државната администрација. Омбудсманите вообичаено имаат улога на супервизори и истата ја остваруваат преку истражување на претставките поднесени од страна на граѓаните, преку инспекции и увид во работата на државните органи како и преку спроведување на други форми на инспекции и испитувања кои Омбудсманот ги покренува по сопствена иницијатива.

Народниот правобранител на РМ ги штити уставните и законските права на граѓаните кои им се повредени од страна на органите на државната управа и од други органи и организации што имаат јавни овластувања. Народниот правобранител посветува особено внимание на заштитата на начелата за недискриминација, соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците во органите на државната власт, органите на единиците на локалната самоуправа и во јавните установи и служби.²⁴

Народниот правобранител е независен и самостоен во вршењето на функцијата, а работите од својата надлежност ги врши врз основа и во рамките на Уставот, законот и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот.²⁵

²³ Насоки за акредитација и реакредитација на Националните институции за човекови права пред Меѓународниот координативен комитет за Национални институции за човекови права

²⁴ Амандман XI, ст.2 од Уставот на РМ, 2001 год.

²⁵ Член 3, Закон за Народниот правобранител („Службен весник на РМ“, бр.60/2003)

А. Постапување по претставка од граѓанин

Постапката за заштита на уставните и законските права на граѓаните пред народниот правобранител е бесплатна и се покренува со поднесување претставка. Секое лице може да поднесе претставка до Народниот правобранител кога ќе оцени дека му се повредени уставните и законските права, или кога се повредени начелата на недискриминација и соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците од страна на органите на државната власт, локалната самоуправа или од страна на други организации со јавни овластувања.

Народниот правобранител во рамките на својата надлежност, од посочениот орган и/или одговорното или раководното лице може да побара потребни објаснувања, информации и докази за наводите во претставката, да го повика службеното лице на разговор, како и да изврши непосреден увид во предметите и работите од надлежност на органите кон кои постапува.²⁶

По спроведувањето на постапката и испитувањето на наводите од претставката, правобранителот доколку утврди повреда на правата може да даде препораки, предлози, мислења и укажувања за начинот на отстранување на констатираните повреди; да предложи повторно да се спроведе определена постапка согласно со законот; па дури и да покрене иницијатива за поведување на дисциплинска постапка против службено, односно одговорно лице, а во случаи на сериозно кршење на правата со елементи на сторено кривично дело има право да поднесе барање до надлежниот Јавен обвинител за покренување на кривична постапка.²⁷

Народниот правобранител не постапува исклучиво по претставки на граѓаните, туку може до овластените предлагачи да дава и иницијативи за измена и дополнување на закони и други подзаконски акти и да бара нивно усогласување со меѓународни договори ратификувани во согласност со Уставот на Република Македонија, како и да поднесе предлог до Уставниот суд на Република Македонија за оценување на уставноста на законите и уставноста и законитоста на другите прописи или општи акти.²⁸

Со ова само се потврдува широкиот спектар на механизми кои правобранителот може и треба да ги користи во насока на остварувањето на сеопфатната, ефикасна и ефективна заштита на правата и слободите на човекот и граѓанинот.

²⁶ Член 24, Закон за Народниот правобранител („Службен весник на РМ“, бр.60/2003)

²⁷ Член 32, Закон за Народниот правобранител („Службен весник на РМ“, бр.60/2003)

²⁸ Член 30, Закон за Народниот правобранител („Службен весник на РМ“, бр.60/2003)

Б. Поднесување на претставка до Народниот правобранител

Доколку сакате да се пожалите до Народниот правобранител треба да знаете дека претставката поднесена до Народниот правобранител треба да биде потпишана и да содржи лични податоци за подносителот, како и да ги содржи околностите, фактите и доказите врз кои се темели претставката.

Поднесување на претставка до Народниот правобранител

Доколку сметате дека некое Ваше право загарантирано со Уставот или закон е повредено од страна на органите на државната управа и од други органи и организации што имаат јавни овластувања, тогаш мошете да поднесете претставка до НП на следната адреса:

*Народен правобранител
ул. „Димитрие Чупоски“ бр.2
1000 Скопје
тел: 02 3129-335 или факс: 02 3129-259
e-mail: contact@ombudsman.mk*

Претставката може да биде доставена и до некоја од 6-те подрачни канцеларии на Народниот правобранител.

Во претставката треба да бидат наведени органот, организацијата, установата или лицето на кое се однесува претставката, како и да се наведе дали подносителот веќе вложил правни средства и кои правни средства ги вложил.

Претставката за покренување на постапка се поднесува писмено или усно на записник, до канцеларијата на Народниот правобранител во Скопје, или до некоја од шесте подрачни канцеларии во Тетово, Куманово, Штип, Струмица, Битола и Кичево.

Иако согласно законот за поднесување на претставката не е потребна посебна утврдена форма, со цел да се олесни постапувањето, Народниот правобранител има составено посебен неформален образец за поднесување претставка, кој можете да го најдете како **анекс 3**.

Повеќе информации за начинот на поднесување претставка и за електронското поднесување на истата, можете да најдете на следниот линк:

<http://www.ombudsman.mk/default.aspx?menu=Prasanja&GroupID=3&Lan=MK&FAQPage=3>

В. Национален превентивен механизам (НПМ) во склоп на Народниот правобранител

В.1. Воспоставување на Националниот превентивен механизам

Националниот превентивен механизам (НПМ) во Република Македонија е воспоставен со Законот за ратификација на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување од страна на Република Македонија („Службен весник на РМ“ бр.165/2008).

Целта на овој Протокол е да воспостави систем на редовни посети спроведени од страна на независни меѓународни и национални тела на местата каде лицата се лишени од нивната слобода, со цел да се спречи тортурата и друг вид на нечовечното или понижувачко постапување или казнување.²⁹

Со овој закон Република Македонија изјавува дека Народниот правобранител е назначен да дејствува како Национален превентивен механизам, а со негова согласност и невладини организации и организации кои имаат статус на хуманитарни организации во Република Македонија. можат да преземат некои од надлежностите на НПМ.

В.2. Потреба од воспоставување на НПМ

Државите членки на ОН увиделе дека е потребно преземање на превентивни мерки за да се постигнат целите на Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување и за да се зајакне заштитата на лицата лишени од нивната слобода од тортура и друг вид на нечовечно или понижувачко постапување или мачење.

Превентивната природа на редовните посети на местата на лишување од слобода, според нивната специфична цел и методологија, ги прави поинакви од посетите за заштита кои се фокусираат исклучиво на конкретна жалба за решавање на конкретен проблем. Превентивните посети од страна на националниот механизам, кој има овластување да влезе во сите места на лишување од слобода со или без претходна најава, има пристап до сите документи и право да зборува со лица по негов избор, секако ќе имаат силен ефект на одвраќање од спроведување на тортура или друга форма на сурово, нечовечно или понижувачко постапување. Овие посети се проактивни, редовни и на лице место ги согледуваат недостатоците

²⁹ член 1, Факултативен протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување од страна на Република Македонија

и ги идентификуваат елементите што може да доведат до воспоставување на услови или постапувања кои се сметаат за тортура или друга форма на сурово однесување.

Целта на овој превентивен механизам е преку процес на континуиран дијалог со властите, низ кој се укажува на утврдените проблеми навремено да се корегираат и подобрат пропустите, а воедно и навремено да се превенираат можните несакани последици.

В.3. Националниот превентивен механизам кај Народниот правобранител

НПМ функционира како посебна издвоена организациска единица во склопот на Народниот правобранител чија основна задача е превенцијата од тортура и други вид на сурово, нечовечно и понижувачко постапување или казнување. НПМ изготвува и работи согласно сопствената програма за работа и согласно посебна методологија која меѓу другото опфаќа и систем на редовни посети на сите места на лишување од слобода кои се под јурисдикција на државата.

Согласно донесените акти, превенцијата се врши со востановување систем на редовни посети што можат да бидат најавени или ненајавени. Националниот превентивен механизам врз основа на констатираните состојби подготвува извештај со соодветни препораки кој Народниот правобранител го доставува до надлежните органи и предлага мерки што треба да се преземат заради подобрување на севкупните услови во местата за лишување од слобода. Надлежниот орган до кој е испратен извештајот е должен да ги испита препораките на НПМ-от и да стапи во дијалог со истиот за можните мерки за примена.

НПМ на крајот на секоја година изготвува и посебен годишен извештај, а согласно Факултативниот протокол, Република Македонија е обврзана истиот јавно да го објави и дистрибуира.

Уставен суд на Република Македонија

Член 50 од Уставот на РМ

Секој граѓанин може да се повика на заштита на слободите и правата утврдени со Уставот пред судовите и пред Уставниот суд на Република Македонија во постапка заснована врз начелата на приоритет и итност. Се гарантира судска заштита на законитоста на поединечните акти на државната управа и на другите институции што вршат јавни овластувања.

Граѓанинот има право да биде запознат со човековите права и основни слободи и активно да придонесува, поединечно или заедно со други за нивно унапредување и заштита.

Во поглед на надлежноста на Уставниот суд за заштита на овие права се посочува чл.110 од Уставот на РМ каде се вели: *“...ги штити слободите и правата на човекот и граѓанинот што се однесуваат на слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, политичкото здружување и дејствување и забраната на дискриминација на граѓаните по основ на пол, раса, верска, национална, социјална и политичка припадност...”* додека во поглед на истите надлежности Деловникот на Уставниот суд на РМ ги уредува на следниов начин во членот 56: *“Со одлуката за заштита на слободите и правата Уставниот суд ќе утврди дали постои нивна повреда и во зависност од тоа ќе го поништи поединечниот акт, ќе го забрани дејството со кое е сторена повредата или ќе го одбие барањето.”*

Поднесување на барање за заштита до Уставен суд

Доколку сметате дека некое од Вашите права согласно членот 110 алинеа 3 е повредено, Вашето барање за заштита на човековите права и слободи се поднесува директно до Уставниот суд на РМ, на следната адреса:

*Уставен суд на РМ
ул. „12 Ударна бригада“ бр.2
1000 Скопје*

За разлика од апстрактната контрола изразена преку членот во Уставот на РМ, предмет на оценка во рамките на оваа надлежност се поединечните акти и дејствија на органите на јавната власт за кои граѓанинот смета дека му повредуваат некое од наведените уставни права.

Согласно со Деловникот на судот (член 51), секој граѓанин може да бара заштита од Уставниот суд доколку смета дека му се повредени некои од следните права (согласно членот 110 алинеа 3 од Уставот на РМ):

- право на слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата,
- правото на политичко здружување и дејствување,
- повреда на начелото на забраната на дискриминација на граѓаните по основ на пол, раса, верска, национална, социјална и политичка припадност.

Според размислувањата на судиите на Уставниот суд, како предност во барањето за заштита кое граѓаните го поднесуваат пред Уставниот суд се сметаат две битни карактеристики: прво, непосредноста на барањето за заштита на правата повредени со поединечен акт или дејствие, а како втора карактеристика на оваа надлежност се смета тоа што предмет на оспорување може да биде не само управен акт, туку и судска одлука во која било инстанца.³⁰

³⁰ <http://www.ustavensud.mk/domino/WEBSUD.nsf>

Заштитата од страна на Уставниот суд граѓанинот може да ја бара во рок од 2 месеци од денот на доставувањето на конечен или правосилен поединечен акт, односно од дознавањето за преземеното дејствие, но не подоцна од 5 години од денот на неговото преземање. Согласно членот 52 од Деловникот, во барањето, граѓанинот е должен да ги наведе причините поради кои се бара заштита, актите или дејствата со кои тие се повредени, фактите и доказите на кои се заснова барањето, како и други податоци потребни за одлучувањето на Уставниот суд.

По правило, за заштита на слободите и правата Уставниот суд одлучува на јавна расправа на која се покануваат учесниците во постапката и народниот правобранител, а по потреба можат да се повикаат и други лица, органи или организации.

Иако на годишно ниво во просек постојат од 10 до 15 барања поднесени до судот за оценка на поединечните акти и дејствија на органите на јавната власт за кои граѓанинот смета дека му повредуваат некое од наведените уставни права, истите најчесто се отфрлани од формално-правни причини. Така во 2010 година, од вкупно 9 барања поднесени од граѓаните за заштита на нивните права, во само 1 случај судот одлучил дека има повреда на правата и слободите, поточно судот утврдил дека на лицето Ц.Р. од с.Зајас му е повредено правото на политичко дејствување со неприфаќање на неговата кандидатура за локалните избори 2009.³¹ Судот утврдил дека, отфрлање на кандидатурата за градоначалник на лицето Ц.Р., како последица на неточни податоци од казнената евиденција издадени од орган на државната управа, во суштина значи повреда на правото на политичко здружување и дејствување на ова лице, зад чија кандидатура застанала организирана група граѓани.

СУДСТВО И ЈАВНО ОБВИНТЕЛСТВО

А.1 Меѓународни стандарди за фер и правично судење

Стандардите за фер и правично судење се основа на секоја правна држава која на своите граѓани им гарантира еднаков пристап до правдата. Тие ја зацврстуваат довербата на граѓаните во судството кое е должно да обезбеди постапка со која во целост ќе се почитуваат основните човекови слободи и права. Дефиницијата за стандардите се црпи од Европската конвенција за човекови права која го потенцира значењето на еднаквоста на средствата во постапката, пресумпцијата на невиност како и судењето во разумен рок.

³¹ Осврт на работата на Уставниот Суд на Република Македонија од 1 јануари 2010 до 31 декември 2010, Уставен Суд на РМ, февруари 2011, стр.47

Меѓународните стандарди за фер и правично судење нагласуваат дека секој граѓанин има право за судење во разумен рок пред независен и непристрасен трибунал основан со закон. Во таа насока со Законот за судови се регулира овој аспект и се утврдува начинот на функционирањето на судовите во Република Македонија.

Членот 6 од Европската конвенција за човекови права јасно ги дефинира стандардите и начелата за фер и правично судење, а посебен акцент става врз судиите во постапката бидејќи тие се оние кои треба да обезбедат нивно почитување. Секој судија треба на почетокот од судењето да се потсети на обврските кои произлегуваат од оваа Конвенција, а при заклучувањето на постапката да провери дали ја извршил оваа должност. Судијата е тој кој мора да осигура дека обвинетиот е соодветно застапуван, посебно за кривичните случаи каде треба да се создадат посебни услови за *ранливите* обвинети. Судијата е одговорен да се осигура дека се почитува начелото на еднаквост на средствата, што значи дека секоја странка мора да има разумна можност да го изнесе својот случај во услови кои не ја ставаат во значително понеповолна положба во однос на противникот. Судијата мора да ја информира одбраната до какви заклучоци доаѓа врз основа на досието на обвинителот, како и да се осигура дека обвинетиот е детално информиран за обвинението.. Понатаму, судијата е тој кој утврдува дали со обвинетиот е соодветно постапувано во пред-кривичниот притвор и судијата е одговорен да ја определи прифатливоста на доказите. Тој воедно е одговорен и за почитување на пресумпцијата на невиност, при што во случаи на повреда тој мора да издаде соодветна наредба за да се одбегне негативното покривање на настанот од страна на медиумите. Тој треба јасно да стави до знаење за што медиумите смеат, а за што не смеат да известуваат. И на крај, судијата е исто така одговорен во врска со извршувањето на пресудата.

Гаранциите предвидени со членот 6 се применуваат во текот на целата судска постапка, од покренување на обвинението па се до жалбата, и покрај фактот што таа не е опфатена со овој член. Жалбата се опфаќа со гаранциите на членот 6 во случај кога националното право превидува право на жалба.

Членот 6 ги опфаќа и постапките по судењето како што е извршувањето на пресудата. Членот 6 на секого му гарантира право на јавно судење во определувањето на граѓанските права и обврски или на било кое покренато кривично обвинение. Членот 6 вели дека медиумите и јавноста можат да бидат исклучени од дел или од целата постапка во интерес на моралот, јавниот ред или националната безбедност во едно демократско општество, кога интересите на малолетникот или заштитата на приватниот живот на странките го бараат тоа или до онаа мерка која е стриктно неопходна, според мислењето на судот, во посебните околности во кои јавноста би и наштетила на правдата.

Според членот 6 пресудата се изрекува јавно и оваа одредба не подлежи на исклучоци. Целта на ова правило е да се придонесе кон правично судење преку судот на јавноста. Членот 6 на секое лице му гарантира судење во разумен рок. Времето што треба да се земе предвид започнува со покренувањето на постапката во граѓански случаи, и со покренување на обвинението во кривични случаи. Времето престанува кога ќе се заклучи постапката пред највисоката можна инстанца, односно кога одлуката ќе стане конечна.

Концептот *правично судење* во себе вклучува повеќе аспекти од судскиот процес како што е - правото на пристап до судот, истрага во присуство на обвинетиот, ослободеност од само-инкриминирање, еднаквост на средствата, право на постапката во која се спротивставени двете страни и образложена пресуда. Членот 6 бара националните судови да ја образложат својата пресуда како при граѓански, така и при кривични постапки и тоа посебно доколку поднесените докази се крајно важни за резултатот на предметот.

И во Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, кој е потпишан и ратификуван од нашата земја, јасно се дефинирани правата на обвинетиот и правичноста на постапката пред суд. Покрај основните, неприкосновени права на човекот кои се гарантирани со пактот, дополнително се регулираат и заштитуваат правата на странките во судска постапка, посебно во посебни околности како на пр. војна.

Меѓународното хуманитарно право гарантира одредени елементи на правично судење во услови на вооружен конфликт, посебно оние кои се во тесна поврзаност со основните и со закон и меѓународните конвенции гарантирани, неприкосновени права на човекот т.н. апсолутни права. Меѓу останатите права на човекот заштитени со овој пакт се и еднаквоста на оружјето пред суд, правото на судење пред независен и со закон основан суд, исклучување на јавноста и медиумите кога се изнесуваат податоци од посебен интерес на обвинетиот во постапката. но и информации од државен интерес. Понатаму, дополнително се регулира правото на обесштетување во случај на неправично обвинение, а се гарантира и правото на исто лице да не може да му се суди двапати за истородно кривично дело.

Битен елемент меѓу стандардите за правично судење гарантирани со овој пакт е и судењето во разумен рок односно избегнување на непотребни одложувања. Ова, во интерес на правдата како и неизвесноста во која се наоѓа обвинетиот. Пактот го гарантира присуството на јавноста на рочиштата, со што се обезбедува транспарентност на судството, посебно кога станува збор за кривични предмети. Сепак, и со овој пакт се предвидува дека јавноста и присутните можат да бидат отстранети од судницата во посебни случаи кога изнесените изјави или докази можат да ѝ наштетат на личноста и приватноста на обвинетиот или се тесно поврзани со интересите на државата.

Презумпцијата на невиност е посебно гарантирана и им наложува на странките во постапката да се воздржат од било какви предвремени изјави кои можат да влијаат врз самата постапка или врз јавното мислење по обвинетиот.

И правото на информација на јазик разбирлив за обвинетиот, односно право на преведувач, е гарантирано со овој пакт. На обвинетиот и со овој пакт му се гарантира правото на адекватна одбрана, право на адвокат т.е бранител и доволно време за подготовка на одбраната. Обвинетиот има право и соодветен пристап до информации како и до сите неопходни и потребни документи за подготовка на одбраната. Обвинетиот има право на приватни средби со својот бранител и заедничка подготовка на одбраната.

Пактот го гарантира и правото на обвинетиот на повикување сведок во своја одбрана, но и правото да се соочи и го испрашува сведокот на обвинителството.

Овој пакт го гарантира правото на обвинетиот да не биде принуден да даде изјава или признание за вина со која ќе ѝ наштети на сопствената одбрана како и правото на жалба на првостепената пресуда до повисока судска инстанца.

Б.1 Домашни стандарди за фер и правично судење

Република Македонија како земја членка на Обединетите нации, Советот на Европа, потписник на многубројни меѓународни инструменти за заштита на човековите права, ги има инкорпорирано стандардите за фер и правично судење во домашната легислатива, а пред сè во Уставот и Законот за кривична постапка.

Општо прифатените начела за правично судење се следните:

- Право на информација
- Право на адвокат пред судење
- Право на изведување пред судија во најкраток можен рок
- Право на судење во разумен рок
- Право на хумани услови за време на притвор и забрана за тортура
- Право на еднаквост пред законите и судовите
- Право на правична расправа
- Право на јавна расправа
- Презумпција на невиност
- Забрана за употреба на докази изнудени со тортура
- Право на судење без непотребно одлагање
- Право да се знае образложението на пресудата
- Право на жалба
- Право на правилно судење за време на вонредна или воена состојба

Своите основни надлежности судовите ги црпат од Уставот на Република Македонија. Судската власт е утврдена како уставна категорија и судовите судат

согласно Уставот, законите како и меѓународните договори кои се ратификувани согласно Уставот на РМ. Согласно Уставот, забранети се вонредни судови и највисок суд во државата е Врховниот суд.

В.1 Функционирање на судската власт во Република Македонија

Со Законот за судовите³² се утврдува функционирањето на судската власт во Република Македонија. Согласно овој закон целите на судовите ги опфаќаат 1) непристрасно применување на правото независно од положбата и својството на странките, 2) заштита, почитување и унапредување на човековите права и основни слободи, 3) обезбедување еднаквост, рамноправност, недискриминација по која било основа и 4) обезбедување правна сигурност врз основа на владеење на правото.

Судовите одлучуваат во постапка за: правата на граѓаните и правно заснованите интереси, за спорите меѓу граѓаните и другите правни субјекти, за кривични дела и прекршоци како и за други работи кои се ставени во надлежност на судот. Судската независност е утврдена во член 11 од Законот за судовите според кој - “Судијата одлучува непристрасно со примена на законот врз основа на слободна оценка на доказите. Се забранува секој облик на влијание врз независноста, непристрасноста и самостојноста на судијата во вршењето на судиската функција по која било основа и од кој било субјект.”

Во судскиот систем судовите се делат на основни судови, апелациони судови, Управен суд, Виш управен суд и Врховен суд на Република Македонија. Основните судови решаваат во прв степен и на подрачјето на Република Македонија и во нашата држава функционираат 27 основни судови. Апелационите судови се второстепени судови и тие се поделени во 4 подрачја: Апелационен суд Скопје, Апелационен суд Штип, Апелационен суд Битола и Апелационен суд Гостивар.

Управниот суд и Врховниот суд се основаат и ја вршат својата функција на целата територија на Република Македонија.

Во членот 30 од Законот за судовите се утврдува стварната надлежност на основните судови.

³² Закон за судови, Службен весник 03/2009 ,35/2008,150/2010

Основните судови со основна надлежност за подрачјата за кои се основани, одлучуваат во прв степен по кривични дела и прекршоци, и тоа:

- за кривични дела за кои со закон како главна казна е определена казна затвор до пет години, ако за некои кривични дела не е предвидена надлежност на друг суд,
- за кривични дела за кои со посебен закон е определена надлежност на суд со основна надлежност,
- да спроведуваат истрага или истражни дејствија за кривични дела од својата надлежност,
- за сите видови на прекршоци, освен за прекршоци кои со закон се ставени во надлежност на орган на државна управа или организација или друг орган што врши јавни овластувања и
- за жалби и приговори за постапките за кои се надлежни овие судови.

1) Основните судови со основна надлежност одлучуваат во прв степен по граѓански спорови, и тоа:

- за спорови во имотно-правните и други граѓанско-правни односи на физички и правни лица, чија вредност е до 50.000 евра во денарска противвредност, доколку со закон не е предвидена надлежност на друг суд,
- за спорови за утврдување и оспорување на татковство, мајчинство, утврдување на постоење на брак, за поништување на брак и развод на брак,
- за законска издршка,
- за чување и воспитување на деца,
- за смеќавање на владение,
- за доживотна издршка,
- за надоместок на штета која не надминува 50.000 евра во денарска противвредност,
- во постапка за обезбедување и извршување,
- за работни односи,
- во спорови од наследно-правни односи,
- во вонпарнични и оставински работи,
- да водат тапии и
- за други работи утврдени со закон.

Во истиот закон се наведени и основните судови со проширена надлежност, а во рамките на Основниот суд Скопје I е формирано специјализирано судско одделение за дела од областа на организираниот криминал и корупција со надлежност на целата територија на Република Македонија.

Апелационите судови се надлежни:

1. да решаваат по жалбите против одлуките на основните судови од своето подрачје;
2. да решаваат за судир на надлежност меѓу судовите од прв степен од своето подрачје и
3. да вршат други работи определени со закон.

Во Законот за судови се регулира и функционирањето и надлежностите кои ги има Управниот суд и Вишиот Управен суд. Управниот суд решава за законитоста на поединечни акти донесени во изборна постапка како и акти за избор, именување и разрешување на носители на јавни функции, како и за државни службеници доколку не е поинаку утврдено со закон, за спорови што произлегуваат од концесиски договори, договори за јавни набавки кои се од јавен интерес, и за секој договор во кој една од страните е државен орган, организација со јавни овластувања, јавно претпријатие, општините и градот Скопје, склучен од јавен интерес или заради вршење јавна служба, како и решава по поединечни акти на органите на државната управа, Владата и другите државни органи кога за решавање во втор степен не се предвидува друг вид на правна заштита.

Вишиот управен суд е надлежен:

1. да решава по жалбите против одлуките на Управниот суд;
2. да одлучува за судир на надлежности меѓу органите на Републиката, меѓу општините и градот Скопје, меѓу општините на градот Скопје и по споровите настанати за судир на надлежности меѓу општините и градот Скопје и носителите на јавните овластувања, ако тоа е предвидено со закон, доколку со Уставот или законите не е предвидена поинаква судска заштита и
3. да врши други работи определени со закон.

Врховниот суд на Република Македонија е надлежен:

1. да решава во втор степен против одлуките на своите совети кога тоа е определено со закон;
2. да решава во трет и последен степен по жалбите против одлуките на апелационите судови;
3. да решава по вонредни правни лекови против правосилните одлуки на судовите и одлуките на своите совети кога тоа е определено со закон;
4. да решава за судир на надлежност меѓу основните судови од подрачјето на различни апелациони судови, судир на надлежност меѓу апелациони судови, судир на надлежност меѓу Управниот суд и друг суд, судир на надлежност меѓу Вишиот управен суд и друг суд и да решава за пренесување на месна надлежност кај овие судови;

5. да одлучува по барање на странките и другите учесници во постапката за повреда на правото на судење во разумен рок, во постапка утврдена со закон пред судовите во Република Македонија во согласност со правилата и принципите утврдени со Европската конвенција за човекови права и основни слободи, тргнувајќи од судската пракса на Европскиот суд за човекови права.

Во поглед на судењето во разумен рок, граѓаните имаат право да поднесат барање за заштита на ова право до Врховниот суд при што барањето може да се поднесе во текот на судската постапка или во рок од шест месеци од денот на правосилноста на пресудата. Врховниот суд по однос на ова барање треба да постапи во рок од шест месеци и одлучува дали понискиот суд го повредил правото за судење во разумен рок, притоа имајќи ги предвид правилата и принципите утврдени со Европската конвенција за човекови права и основни слободи, а особено сложеноста на предметот, однесувањето на странките во постапката и однесувањето на судот кој постапувал.

Во судскиот деловник³³ се утврдува и итноста во постапувањето. Во член 231 се наведува дека во кривичните предмети по кои се води постапка за кривично дело кое се гони по службена должност, судовите постапуваат без одлагање. Итноста особено се запазува по предмети по кои е определен притвор како и по малолетнички предмети.

Во член 13 на Европската конвенција за човековите права е утврдено правото на ефективен лек. Според нашата домашна легислатива се утврдуваат редовни и вонредни правни лекови. Во Законот за кривична постапка редовни правни лекови се: жалба на пресуда на првостепен суд, жалба на пресуда на второстепен суд која се дозволува само во строго утврдени случаи и жалба на решение. Вонредни правни лекови се; повторување на постапката, вонредно ублажување на казната, барање за заштита на законитоста, како и барање за вонредно преиспитување на правосилната пресуда. Во граѓанска постапка како редовни правни лекови се утврдени правото на жалба против пресуда во прв степен и жалба против решение, а како вонредни правни лекови се утврдени ревизијата и повторувањето на постапката. Посебно внимание во Законот за парнична постапка³⁴ се дава на повторување на постапката по основ на конечна пресуда на Европскиот суд за човекови права.

³³ Судски деловник, Министерство за правда 2007,
<http://www.pravda.gov.mk/resursi.asp?lang=mak&id=02>

³⁴ Закон за парнична постапка, пречистен текст, Службен весник 07/2011

Судска заштита на малолетни лица

Со Законот за малолетничка правда донесен и објавен во Службен весник 87/07 од 12.07.2007³⁵ година се уредува посебно материјата за постапување со малолетници, т.е. деца во ризик и малолетни сторители на дејствија што со закон се определени како кривични дела и прекршоци, а со законот се уредуваат и мерки за заштита на малолетникот жртва на кривични дела и мерки за превенција на малолетничкото престапништво.

Во истиот закон е уредено и прашањето на судската постапка за малолетници. Кога во текот на постапката ќе се утврди дека малолетникот во време на извршувањето на кривичното дело не наполнил 14 години, постапката ќе се запре и за тоа ќе се извести центарот за социјална работа кој е надлежен за оваа категорија на малолетни лица. Постапката спрема малолетник е затворена за јавноста и судот е должен да обезбеди заштита на приватноста на малолетникот и на неговото семејство. Бранителот на малолетникот задолжително мора да биде присутен во текот на целата постапка и на малолетник не може да му се суди во отсуство.

Во рамките на судот постои специјализиран судски оддел за малолетнички криминал, т.е. вакви оддели се формираат во основните судови со проширена надлежност. Судската постапка за малолетници ја води судија за малолетници. Доколку се формира судски совет, во делот на судии поротници се бираат просветни работници, психолози, педагози, социолози и други лица кои имаат искуство во воспитанието и образованието на младите.

Во Врховниот суд на Република Македонија се формира совет за малолетници составен од пет судии. Советот за малолетници решава по редовни и вонредни правни лекови предвидени со овој закон, ја следи и работи на унапредувањето на судската практика во оваа област и подготвува анализи.

Во судската постапка против малолетни лица како редовен правен лек е предвидена жалба, а во делот на вонредни правни лекови во Законот за малолетничка правда се наведени и барањето за заштита на законитоста и повторување на постапката согласно Законот за кривична постапка. Прекршочна постапка спрема малолетникот може да се поведе пред судијата за малолетници само ако случајот не е разрешен во претходната постапка на посредување со малолетни сторители на прекршоци, определена со Законот за прекршоците. Прекршочната постапка ја води и одлуките ги донесува судијата за малолетници, на надлежниот суд на чие подрачје малолетникот има живеалиште или престојувалиште.

³⁵ Овој закон има измени во 2008 (Сл.весник бр.103/08,161/2008,145/2010)

Г1. Јавно обвинителство

Јавното обвинителство е единствениот и самостоен државен орган чија што примарна задача е да ги гони сторителите на казнени дела. Во согласност со членот 19, Јавното обвинителство како единствен државен орган се организира на ниво на основно, вишо и јавно обвинителство на Република Македонија. Јавното обвинителство постапува во границите на својата стварна и месна надлежност, доколку со овој закон поинаку не е определено. Основниот јавен обвинител постапува пред првостепениот суд. Вишиот јавен обвинител постапува пред второстепениот суд. Јавниот обвинител на Република Македонија постапува пред Врховниот суд на Република Македонија. Јавниот обвинител постапува и пред други органи и други правни лица на своето подрачје кога за тоа е овластен со закон.

Во Кривичниот законик се наведени кривичните дела за кои се гони по службена должност или поточно, се постапува по оние кривични дела за кои во истите не е пропишано дека гонењето се презема по приватна тужба.

Во Законот за кривична постапка во член 39³⁶ е наведено дека “Основно право и должност на јавниот обвинител е да ги гони сторителите на кривични дела за кои гонењето се презема по службена должност. Во предметите за кривични дела за кои гонењето се презема по службена должност, јавниот обвинител има право и должност да:

- ги насочува дејствијата на органите надлежни за откривање и пријавување на кривичните дела и на нивните сторители,
- предлага или да издава наредба за преземање на посебни истражни мерки, под услови и на начин определени со овој закон,
- донесува наредба и да спроведува истражна постапка,
- пронаоѓа, предлага и да обезбедува докази, под услови и на начин определени со овој закон,
- предлага привремени мерки заради обезбедување на имот или предмети прибавени со кривично дело или заради извршување на мерката конфискација,
- одлучува за одлагање на кривичното гонење под услови и на начин определени со овој закон,
- предлага издавање на казнен налог под услови определени со овој закон,
- преговара и да се спогодува со обвинетиот за признавање на вина, на начин и под услови определени со овој закон,
- поднесува и застапува обвиненија пред надлежниот суд,
- поднесува жалби против неправосилни судски одлуки и вонредни правни лекови против правосилни судски одлуки,

³⁶ Закон за кривична постапка, 18.11.2010, Службен весник бр.150/2010

- одлучува по жалба на оштетениот во случаи утврдени со овој закон и
- презема и други дејствија утврдени со закон.

Јавниот обвинител поведува посебни постапки и учествува во нив кога тоа е пропишано со посебен закон.”

СОБРАНИЕ НА РМ

Согласно Законот за Собрание³⁷, Собранието е претставнички орган на граѓаните и носител на законодавната власт во државата. Пратениците се избираат за време од четири години на општи, непосредни и слободни избори со тајно гласање. Според Деловникот за работа на Собранието, се обезбедува информирање на јавноста за работата како на Собранието така и на работните тела. На средствата за јавно информирање им се ставаат на располагање актите што ги разгледува и донесува Собранието, информативните и документационите материјали за прашањата што се разгледуваат во Собранието и во работните тела, извештаите за работата на работните тела и записниците од седниците, освен ако Собранието, односно работното тело одлучило одделно прашање да се разгледува без присуство на претставниците на средствата за јавно информирање³⁸.

A.1 Постојана анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот

Со одлука за основање на постојани работни тела на Собранието на Република Македонија³⁹ е формирана 21 комисија. Во рамките на овие комисии функционира Постојаната анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот која брои 9 члена, од кои еден е претседател на комисијата. Формирањето на Постојана анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓаните е утврдена во Уставот на РМ, со кој оваа комисија се издигнува во уставна категорија за разлика од останатите работни тела на Собранието. Во член 76 од Уставот на Република Македонија се вели; "Собранието основа постојани и повремени работни тела. Собранието може да основа анкетни комисии за сите области и за секое прашање од јавен интерес. Предлог за основање на анкетна комисија можат да поднесат најмалку 20 пратеници. Собранието основа постојана анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот. Наодите од анкетните комисии се основа за поведување постапка за утврдување на одговорност на носителите на јавните функции."

Оваа комисија е постојано работно тело на Собранието со две основни функции во смисла на непосредна заштита на човековите права: прво, да разгледува прашања

³⁷ Закон за собрание (Службен весник 104/09 од 20.08.2009)

³⁸ Член 228 од Пречистениот текст на Деловникот на Собранието на Република Македонија кој ги опфаќа: Деловникот на Собранието на Република Македонија ("Службен весник на Република Македонија" број 91/2008) Деловник за изменување и дополнување на Деловникот на Собранието на Република Македонија ("Службен весник на Република Македонија" број 119/2010) во кои е означено времето на нивното влегување во сила и примена и Одлука на Уставен суд на Република Македонија У.бр.259/2008 ("Службен весник на Република Македонија" број 14/2010)

³⁹ Службен весник на РМ бр.77/2008 и 144/2008

од сферата на заштитата на човековите права; и второ, доколку се утврди повреда, може да се поведе постапка за утврдување на одговорноста на носителите на јавните функции. Оваа комисија не може да врши истражни ниту пак судски функции, а политичкиот карактер ја ограничува да претставува независно тело што ќе обезбеди ефикасна заштита на потенцијалните жртви на полициска злоупотреба.

Комисијата дава начелни мислења, предлози и прашања во врска со остварувањето на одредбите од Уставот, законите и другите прописи и акти од значење за остварување и заштита на слободите и правата на граѓанинот, дава свои укажувања за потребата од донесување на закони или други акти заради заштита на корпусот слободи и права, врши следење, разгледување и анализирање на остварувањето на ратификуваните меѓународни акти од областа која ја покрива, врши разгледување на дописи на граѓаните и зазема ставови по истите, соработува со научни и стручни организации од областа на заштитата на правата како и други прашања кои се од интерес и во функција на почитувањето на слободите и правата на граѓанинот.⁴⁰

Во 2010 година Постојаната анкетна комисија одржала осум седници, а во изминатата година оваа комисија разгледувала три предлог закони и тоа: Предлог на закон за спречување и заштита од дискриминација, Предлог на закон за изменување и дополнување на Законот за заштита на личните податоци како и Предлог на законот за кривична постапка. Во изминатата година до комисијата биле доставени 40 дописи од граѓани, а за една од претставките се свикала и посебна седница на тема - Сексуалното искористување на децата во Република Македонија.

Б.1. Комисија за еднакви можности на жените и мажите

Во состав на Собранието на Република Македонија функционира и Комисија за еднакви можности на жените и мажите. Во состав на надлежностите на оваа комисија се: разгледување на закони и други прописи што ги донесува Собранието од областа на трудот и социјалната политика, образованието и здравството, како и други предлози во кои е вклучен родовиот концепт. Воедно комисијата го разгледува Националниот план за акција за еднакви можности на жените и мажите, ги следи усвојувањата и примената на основните и посебните мерки во сите области на јавниот и приватниот сектор, ги разгледува извештаите на одделението за унапредување на рамноправноста меѓу половите при Министерството за труд и социјална политика, иницира донесување и изменување на закони и други прописи од соодветната област, како и врши други работи од областа за родова еднаквост

⁴⁰ Во годишниот извештај на Собранието за 2010 година се наведени надлежностите кои ги има Постојаната анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот.

меѓу жените и мажите.⁴¹ Во 2010 година оваа комисија одржала две седници, една јавна расправа и биле разгледани вкупно 9 точки.

В.1. Комитет за односи меѓу заедниците

Како посебно работно тело во состав на Собранието на Република Македонија е Комитетот за односи меѓу заедниците. Своите овластувања Комитетот ги црпи од амандман XII од Уставот на Република Македонија според кој е составен од 19 члена и тоа по 7 члена од редот на пратениците од собранието Македонци и Албанци, и по еден член од редот на пратениците Турци, Власи, Роми, Срби и Бошњаци.

Доколку некоја од заедниците нема пратеници, народниот правобранител, по консултации со релевантните претставници на тие заедници, ќе ги предложи другите членови на Комитетот.

Собранието ги избира членовите на Комитетот. Комитетот разгледува прашања од односите меѓу заедниците во Републиката и дава мислења и предлози за нивно решавање. Собранието е должно да ги разгледува мислењата и предлозите на Комитетот и да донесе одлука во врска со нив.

Со амандманот XII од Уставот на РМ со кој се формира Комитетот за односи меѓу заедниците се укина Советот за меѓунационални односи. Во годишниот извештај за 2010 година се наведени надлежностите кои ги има овој Комитет. Комитетот го следи обезбедувањето на правата на припадниците на заедниците кои не се во мнозинство во Република Македонија, разгледува начелни прашања од областа на односите меѓу заедниците, укажува на потребата од донесување на закони и други прописи со кои се уредуваат односите меѓу заедниците, разгледува предлози на закони, го следи остварувањето на правото на употреба на јазиците и писмото на заедниците кои не се во мнозинство во државата, како и го следи спроведувањето на правото на настава на јазикот на заедниците во областа на образованието, остварувањето на правото на идентитет и особеностите на заедниците во областа на културата, информирањето, издавачката дејност и дејствува во други области утврдени со Уставот и законите. Комитетот во 2010 година одржал 8 седници и 4 продолженија на седниците.

⁴¹ Годишен извештај на Собранието на Република Македонија за 2010 година

НЕЗАВИСНИ ТЕЛА, КОМИСИИ И ДРУГИ ОРГАНИ

А. Комисија за заштита од дискриминација

Комисијата за заштита од дискриминација е самостоен и независен орган која работи во согласност со надлежностите утврдени со Законот за спречување и заштита од дискриминација.

Со овој закон се забранува секоја директна или индиректна дискриминација, повикување и поттикнување на дискриминација и помагање во дискриминаторско постапување врз основа на пол, раса, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална и телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба или која било друга основа која е предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор.

Согласно надлежности утврдени со законот, Комисијата постапува по претставки, дава мислење и препораки за конкретните случаи на дискриминација, на подносителот на претставката му дава информации за неговите права и можности за покренување на судска или друга постапка за заштита, а за сторените повреди покренува иницијатива за поведување на постапка пред надлежните органи.⁴²

Поднесување на претставка до Комисијата за заштита од дискриминација

Лицето кое смета дека е дискриминирано и сака да поднесе претставка до комисијата, истото може да го направи по писмен пат до:

*Комисија за заштита од дискриминација
Кеј димитар Влахов б.б.
(зграда на МТВ), 20ти спрат
1000 Скопје
тел: 02/3232-242*

Комисијата исто така има надлежност и проактивно и превентивно да дејствува преку следење над спроведувањето на законот, иницирање измена на прописите заради спроведување и унапредување на заштитата од дискриминација, преку давање на препораки на државните органи за преземање на мерки за остварување на еднаквоста, како и да спроведува студии, истражувања и обуки во врска со дискриминацијата.

⁴² Член 24, Закон за спречување и заштита од дискриминација („Службен весник на РМ“, бр.50/2010)

А.1. Поднесување претставка до комисијата

Доколку некое лице смета дека претрпело дискриминација од страна на некој државен орган, орган на единицата на локалната самоуправа, правни лица со јавни правни овластувања и правни и физички лица, тогаш истото може да поднесе претставка до комисијата.

Лицето жртва на дискриминација по некој од основите утврдени во законот има право да поднесе претставка писмено или усно на записник, притоа целата постапка е бесплатна, со тоа што претставката може да се поднесе најдоцна во рок од три месеци од денот кога била сторена повредата или најдоцна една година од дознавањето за актот на дискриминација. Со претставката лицето ги поднесува доказите и фактите со кои располага, а кои ќе ѝ помогнат на комисијата при натамошното постапување.⁴³

Со членот 28 од Законот е утврдено дека комисијата дава мислење за наводната дискриминација во рок од 90 дена од денот на поднесувањето на претставката. Доколу се утврди дискриминација со мислењето, тогаш Комисијата препорачува начин на отстранување на повредите на правото. Лицето на кое препораката е упатена, е должно да постапи по препораката и да ја отстрани повредата на правото во рок од 30 дена од денот на приемот на препораката, како и за тоа да ја извести Комисијата.

Б. Комисија за заштита на правото на пристап до информации од јавен карактер

Со Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер се уредуваат условите, начинот и постапката за остварување на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер со кои располагаат органите на државната власт. Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информации од јавен карактер е независен државен орган, кој работи и донесува одлуки во согласност со надлежностите утврдени со овој закон.

Комисијата, меѓу другото, одлучува по жалби против решението и заклучокот со кој имателот на информацијата го одбил барањето за пристап до информации на барателите на информации, подготвува и објавува листа на иматели на информации, дава мислења по предлози на закони со кои се уредува слободен

⁴³ Член 25, Закон за спречување и заштита од дискриминација („Службен весник на РМ“, бр.50/2010)

пристап до информации, врши промоција на правото на слободен пристап на информации од јавен карактер.⁴⁴

Согласно член 28, против решението со кое имателот на информацијата го одбил барањето, барателот има право на жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението до Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информациите од јавен карактер. Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информациите од јавен карактер решава по жалбата на барателот во рок од 15 дена од денот на приемот на жалбата.

Против решението на Комисијата може да се поднесе тужба за поведување управен спор до Управниот суд.

В. Дирекција за заштита на лични податоци

Член 18 од Уставот на Република Македонија вели дека „се гарантира сигурност и тајност на личните податоци. На граѓаните им се гарантира заштита од повреда на личниот интегритет што произлегува од регистрирањето на информации за нив преку обработка на податоците.“ Правото на заштита на личните податоци е еден од аспектите на правото на приватност.

Со законот за заштита на личните податоци⁴⁵ „заради вршење надзор над законитоста на преземените активности при обработување на лични податоци и нивната заштита, на територија на Република Македонија, се основа Дирекција за заштита на лични податоци, како самостоен и независен државен орган со својство на правно лице.“

Заштитата на личните податоци се гарантира на секое физичко лице без дискриминација заснована врз неговата националност, раса, боја на кожата, верски уверувања, етничка припадност, пол, јазик, политички или други верувања, материјална положба, потекло по раѓање, образование, социјално потекло, државјанство, место или вид на престој или кои било други лични карактеристики.⁴⁶ "Личен податок" е секоја информација која се однесува на идентификувано физичко лице или физичко лице кое може да се идентификува, а лице кое може да се идентификува е лице чиј идентитет може да се утврди директно или индиректно, посебно врз основа на единствен матичен број на граѓанинот или врз основа на едно или повеќе обележја специфични за неговиот физички, ментален, економски, културен или социјален идентитет”.

⁴⁴ Член 32, Закон за слободен пристап до информациите од јавен карактер (Сл. Весник на Р.Македонија бр.7/05)

⁴⁵ Сл. Весник на Р.Македонија бр.7/05, од 01.02.2005 година

⁴⁶ Закон за изменување и дополнување на законот за заштита на лични податоци (Службен весник на РМ, бр. 124/2010)

Физичко лице или здружение на граѓани во кое членува физичкото лице, кое смета дека му е повредено некое право загарантирано со овој закон од страна на контролор или обработувач (на личните податоци), може да поднесе барање за утврдување на повреда на правото до Дирекцијата.

Дирекцијата може да дава укажувања до медиумите за почитување на начелата за заштита на личните податоци при објавување на снимки и фотографии на лицата кои се жртви на несреќи или лица против кои се води судска или управна постапка, како и да постапува по барања на физички лица за утврдување на повреда на правото на заштита на личните податоци сторени преку медиумите.

Г. Агенција за администрација

Агенцијата за администрација е самостоен државен орган со својство на правно лице. Согласно членот 7 од Законот за државните службеници, агенцијата, меѓу другото е надлежна да организира и спроведува постапка за селекција и вработување на државен службеник, како и да одлучува по жалби и приговори на државните службеници, како второстепен орган.

Доколку на државниот службеник со решение на првостепен орган му е повредено правото од службенички однос, има право да поднесе жалба до Агенцијата во рок од 15 дена од денот на врачувањето на решението преку првостепениот орган. По поднесената жалба од ставот (1) на овој член, Агенцијата одлучува во рок од 30 дена од денот на приемот на жалбата, освен кога со овој закон поинаку е утврдено. Агенцијата при одлучувањето по поднесената жалба од став (1) на овој член, може да ја отфрли жалбата како ненавремена, нецелосна или недозволена, да ја одбие жалбата како неоснована и да го потврди првостепеното решение или да ја уважи жалбата и да го укине решението на првостепениот орган и предметот да го врати на повторно одлучување.⁴⁷

Државниот службеник кој не е задоволен од конечната одлука донесена од Агенцијата, има право во нареден рок од 15 дена да бара заштита на своите права пред надлежниот. Поднесувањето на жалба до агенцијата е многу битен момент во остварувањето на правата на службеникот, бидејќи понатаму службеникот не може да бара заштита на правото пред надлежен суд, ако претходно не побарал заштита на правото пред Агенцијата.⁴⁸ Кога станува збор за државните службеници вработени во Агенцијата, тие имаат право на жалба против решение со кое

⁴⁷ Член 82-а, Закон за државните службеници (Сл. Весник на Р.Македонија бр.76/2010)

⁴⁸ Член 82-б, Закон за државните службеници (Сл. Весник на Р.Македонија бр.76/2010)

се одлучува за нивните права и обврски до надлежната второстепена Комисија на Владата на Република Македонија.⁴⁹

ТЕЛА НА ЦЕНТРАЛНАТА ВЛАСТ

А. Меѓуресорски тела

А.1. Меѓуресорско тело за човековите права

Со посебна Одлука на Владата на РМ⁵⁰ во 2006 година е формирано Меѓуресорското тело за човекови права со кое раководи претставник од Министерството за правда, а во кое членуваат и претставници од Министерството за труд и социјална политика, Министерството за внатрешни работи, Министерството за надворешни работи, Министерството за образование и наука, Народниот правобранител, Комисијата за односи со верските заедници и религиозни групи, Државниот завод за статистика, Секторот за имплементација на Рамковниот договор и Секретаријатот за европски прашања.

Согласно одлуката, ова тело има за цел и задача да ја јакне меѓусебната координација во областа на човековите права на сите надлежни министерства и органи во Владата на Република Македонија, да разменува информации и податоци и да го следи реализирањето и имплементацијата на препораките кои доаѓаат од Обединетите нации, Советот на Европа и на други меѓународни организации. Ова тело е надлежно и за давање предлози за унапредување на законската регулатива од областа на човековите права, како и други предлози на Владата на Република Македонија од значење за унапредување на човековите права во Република. Ова тело во праксата не успеа да заживее и во досегашната работа нема покажано позначајни резултати.

Б. Самостојни органи

Б.1. Државната комисија за одлучување во управна постапка и постапка од работен однос во втор степен

Државната комисија за одлучување во управна постапка и постапка од работен однос во втор степен ќе биде надлежна за решавање по жалби против решенија донесени во управна постапка во прв степен од страна на министерствата, другите

⁴⁹ Член 82-г, Закон за државните службеници (Сл. Весник на Р.Македонија бр.76/2010)

⁵⁰ Одлука за формирање на меѓуресорско тело за човекови права, донесена врз основа на член 36, став 3 од Законот за Владата на Република Македонија (“Службен весник на Република Македонија“ бр. 59/00, 12/03 и 55/05), на седница на Владата на Република Македонија одржана на 29.03.2006 година

органи на државната управа, организации утврдени со закон и други државни органи.⁵¹

Согласно законот донесен во април 2011 година, оваа комисија треба да се формира во рок од 6 месеци (кога и ќе почне примената на законот) и да започне со работа во текот на месец октомври 2011 година. Дотогаш, сите започнати постапки и постапките кои во меѓувреме ќе започнат пред комисиите на Владата на Република Македонија за решавање во управна постапка во втор степен за одделни управни работи ќе се завршат од страна на комисиите во рок од шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Ваквото решение за формирање на професионално тело кое во втор степен ќе одлучува за сите управни работи произлезе од повеќегодишната критика и нефункционирање на посебните комисии, со што во голем дел беше оневозможено навременото остварување на правата на граѓаните на РМ во различни области од општественото живеење.

Државната комисија ќе биде составена од претседател и шест члена кои функцијата ја извршуваат професионално, а се именуваат за период од пет години со право на повторен избор. Против решението на Државната комисија може да се покрене управен спор пред судот надлежен за водење на управни спорови.

Б.2. Комисија за односи со верските заедници и религиозните групи

Слободата на вероисповест на човекот и граѓанинот како и правата на верските заедници и религиозни групи како субјекти во системот се едни од темелните вредности на нашиот уставен поредок, и се регулирани во посебни членови од Уставот на Република Македонија.

Комисијата за односи со верските заедници и религиозните групи ги врши работите што се однесуваат на правната положба на верските заедници и религиозните групи, како и работите во врска со односите меѓу државата, верските заедници и религиозните групи.⁵²

Оваа комисија го следи спроведувањето на одредбите од Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, со кој не е дозволена верска дискриминација и јасно се зацврстува и зајакнува правото на слобода на уверување, мисла и совест кое ја вклучува и слободата на манифестирање на својата вера или убедување, што сам или заедно со другите, јавно или приватно го има секој човек. Државните органи во рамките на своите надлежности и

⁵¹ Член 1, Закон за државна комисија за одлучување во управна постапка во втор степен ("Службен весник на РМ" бр.51/11, 13.04.2011)

⁵² член 29, Закон за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на РМ“ бр.58/2000)

овластувања се должни да создаваат услови за непречено извршување на активностите на црквата, верската заедница и религиозната група.

Б.3. Агенција за остварување на правата на заедниците

Агенцијата се воспоставува со Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во Република Македонија. Со овој закон се уредуваат постапката за следење на остварувањето и унапредувањето, заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во Република Македонија и надзорот над спроведувањето на одредбите на законите со кои се утврдени тие права.

Агенцијата го следи извршувањето и спроведувањето на активностите поврзани со положбата, правата, обврските и развојните можности на припадниците на заедниците утврдени со овој и друг закон. Унапредувањето на правата се однесува пред се на правата во областа на вработувањето, употребата на јазикот, образованието (основно, средно и високо), културата и други области во кои со закон се уредени правата на припадниците на заедниците.

В. Органи во состав

Во делот на органите во состав на Владата и министерствата особено е од значење да се спомене улогата на инспекторатите, а од наш интерес, имајќи ја предвид целта на оваа публикација, важно е да се направи приказ на инспекторатот за труд и управниот инспекторат, како и делот за координацијата на работата на инспекциските служби.

Инспекторатите го вршат инспекцискиот надзор со цел за остварување и за заштита на јавниот интерес, како и интересот и правата на физичките и правните лица кога тоа е во согласност со јавниот интерес. Постапката на инспекциски надзор започнува и се води по службена должност.

Во делот на органите во состав се вклучени и Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при МВР и застапникот за еднакви можности на жените и мажите, пред кои граѓаните може да иницираат постапка за заштита на своите права.

В.1. Државен инспекторат за труд

Во делот на остварувањето и заштитата на правата на работникот кои произлегуваат од работните односи и заштитата при работа, во општеството значајна улога има Инспекторатот на труд. Државниот инспекторат за труд е орган во состав на Министерството за труд и социјална политика и делува на територијата на целата држава преку воспоставената мрежа на инспектори која брои 61 инспектор за работни односи и 32 инспектори за безбедност и здравје при работа.⁵³

Во вршењето на работите на инспекцискиот надзор, инспекторот е овластен, во секое време на денот и ноќта, да влезе во просториите на работодавецот, без претходно најавување и без оглед на работното време на работодавецот.⁵⁴

Заради отстранување на утврдените неправилности инспекторот му укажува на работодавачот на утврдените неправилности и му определува рок за нивно отстранување, а може и да забрани работа во работна просторија, на дел од техничка технолошка целина, на одделно работно место или на орудие за работа.⁵⁵ Ако повредата на прописот претставува прекршок или кривично дело, инспекторот е должен до надлежниот орган да поднесе барање, односно пријава за поведување на соодветна постапка.

Дали работникот може да поднесе претставка до инспекторатот?

Поднесување на претставка до Државниот инспекторат за труд

Лицето кое смета дека е му е повредено некое право од работни односи или во делот на заштитата на здравјето при работа, може да поднесе претставка до:

*Државен инспекторат за труд
ул. Партизански одреди бр. 48
1000 Скопје
тел: 02/ 3296 310 и 3 116 110*

Работникот може да поднесе писмено барање во форма на претставка или истото да го изјави усмено пред инспекторот заради остварување, односно заштита на правата од работниот однос и заштита при работа, а инспекторот е должен да го земе во постапка секое барање на работникот⁵⁶ Откако ќе спроведе соодветна постапка, инспекторот е должен на подносителот на барањето, да му достави писмено известување за утврдената состојба.

⁵³ <http://www.mtsp.gov.mk/?ItemID=9863721A3FFC86428BB08EA40ACF1AD4>

⁵⁴ Член 10, Закон за инспекција на труд („Службен весник на РМ“, бр.35/1997)

⁵⁵ Член 17, Закон за инспекција на труд („Службен весник на РМ“, бр.35/1997)

⁵⁶ Член 16, Закон за инспекција на труд („Службен весник на РМ“, бр.35/1997)

В.2. Државен управен инспекторат

Поднесување на претставка до Управниот инспекторат

*Неправилностите и повредите на правата во управна постапка граѓаните може да ги пријават на бесплатниот телефонски број: **0800 111 99***

Управната инспекција го опфаќа надзорот над примената на законите што содржат одредби за управната постапка во органите на државната управа, другите државни органи, организации, установи и други правни лица, на кои со закон им е доверено да вршат јавни овластувања кога решаваат во управни работи, и истиот, меѓу другото, се однесува на⁵⁷:

- навременото, економичното и ефикасното остварување на правата и интересите на граѓаните и другите учесници во управната постапка во решавањето на управните работи,
- постапувањето во пропишаните рокови во управна постапка,
- вклучувањето на заинтересираните странки во управната постапка заради заштита на нивните права и интереси,
- обезбедувањето на докази по службена должност од службената евиденција,
- примањето на поднесоците,
- употребата на јазиците на странките во управната постапка и други работи.

Согласно членот 9 од истиот закон во вршењето на инспекцискиот надзор инспекторите се овластени да остваруваат непосреден увид во примената на законите што содржат одредби за управната постапка, да наредат во определен рок отстранување на утврдените недостатоци, да поднесат кривична пријава за сторено кривично дело, барање за поведување на прекршочна постапка или иницијатива за покренување на дисциплинска постапка.

Дали граѓаните може да поднесат барање за вршење на управен надзор?

Согласно Уставот на РМ секој граѓанин има право да поднесува претставки до државните органи и други јавни служби и од нив да добие одговор.⁵⁸ Согласно Законот за управната инспекција, граѓаните и другите учесници во постапката можат да покренуваат иницијативи и да даваат предлози за вршење на инспекциски надзор кога во остварувањето на своите права, интереси и обврски ќе согледаат

⁵⁷ Член 2, Закон за управната инспекција („Службен весник на РМ“, бр.69/04)

⁵⁸ Член 24, Устав на РМ

одредени неправилности во работењето на органите во кои се врши инспекциски надзор.⁵⁹

Формуларот за претставка во Управниот инспекторат е прикажан во **анекс 4**.

В.3. Инспекциски совет

Од посебно значење при навременото и целосното остварување на правата на граѓаните е и добрата координација и соработка меѓу различните инспекциски служби кои се во состав на повеќе министерства.

Заради меѓусебна координација и поголема ефикасност на инспекциските служби се формира и Инспекциски совет како постојано меѓуресорско тело.⁶⁰ Инспекцискиот совет, меѓу другото, разгледува и прашања во врска со работењето на инспекциските служби и стручното оспособување и усовршување на инспекторите, како и примената на законите и другите прописи кои се однесуваат на инспекцискиот надзор.

В.4. Сектор за внатрешна контрола и професионални стандарди на Министерство за внатрешни работи

Во рамките на Министерството за внатрешни работи е воспоставен Сектор за внатрешна контрола и професионални стандарди кој постапува по претставки од граѓани во случаи кога граѓаните сметаат дека полициски припадник или група на полициски припадници ги има повредено неговите права.

Секторот го истражува незаконитото работење на полициските службеници кое е дефинирано како “злоупотреба или пречекорување на овластувањата кои ги имаат работниците, како при вршење на нивните работни задачи, така и при спроведување на пропишаните стандардни постапки и процедури во секој сегмент од работата на Министерството и Полицијата, со што се крши корпусот на човековите слободи и права и нивно коруптивно однесување и постапување спротивно на одредбите на Кодексот на полициска етика, Упатството за начинот на однесување и меѓусебните односи на полициските службеници во Министерството за внатрешни работи и Правилата за начинот на однесување и меѓусебните односи на лицата со посебни должности и овластувања во Министерството за внатрешни работи, како и спротивно на одредбите на законот и прописите што се однесуваат на работниците⁶¹”.

⁵⁹ Член 21, Закон за управната инспекција („Службен весник на РМ“, бр.69/04 од 07.10.2004)

⁶⁰ Член 16, Закон за инспекциски надзор („Службен весник на РМ“, бр.50/2010)

⁶¹ Правилник за вршење на работите на Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди на МВР, 2007

Граѓаните можат претставката да ја поднесат во писмена форма до секоја полициска станица или пак непосредно до Секторот. За секоја усно поднесена претставка, работникот на Секторот или полицискиот службеник кој ја примил претставката составува записник, кој го доставува до Секторот или до деташираниот работник на Секторот во Секторот за внатрешни работи на чија територија е поднесена претставката.

В.5. Застапник за еднакви можности на жените и мажите

Согласно со Законот за еднакви можности на жените и мажите, член 23 во рамките на Министерството за труд и социјална политика се води постапка за утврдување на нееднаков третман на жените и мажите. Постапката ја води Застапник за еднакви можности на жените и мажите, лице вработено како државен службеник во Министерството за труд и социјална политика.

Застапникот за еднакви можности на жените и мажите во делокругот на своите надлежности, самостојно извршува работи и задачи што се однесуваат на правна заштита на дискриминирани лица врз основа на пол и поведување постапка за утврдување на нееднаков третман на жените и мажите согласно одредбите од Законот за еднакви можности на жените и мажите, соработува со надлежните субјекти (надлежен инспекциски орган, Народниот правобранител или друг надлежен орган), подготвува годишни извештаи и анализи и врши други работи.

Согласно член 13, став 3 од Законот за еднакви можности на жените и мажите (Сл.весник на РМ бр.66/06 од 29.5.2006год.) министерствата во рамките на Владата на Република Македонија се должни да определат службено лице - координатор, кое ќе ги координира работите од надлежност на ресорното министерство, за воспоставување на еднакви можности. Оваа законска обврска ја имат испочитувано сите министерства. Согласно Законот (член 13 став 5) координаторите за еднакви можности на жените и мажите во министерствата се должни еднаш годишно да достават извештај за работата до Министерството за труд и социјална политика.

Формуларот за иницијатива која граѓанинот може да ја поднесе со цел поведување на постапка за утврдување нееднаков третман на жените и мажите е приложена во **анекс 5.**

ТЕЛА НА ЛОКАЛНАТА ВЛАСТ

А. Комисија за еднакви можности помеѓу жените и мажите

Согласно Законот за еднакви можности на жените и мажите ⁶² во член 16 се утврдува постоење на комисији на локално ниво. Членот 16 утврдува дека „Единиците на локалната самоуправа се должни да формираат комисија за еднакви можности и да определат лице од редот на вработените или други лица компетентни и стручни за исполнување на обврските на координаторот за еднакви можности на жените и мажите, да учествуваат во подготвувањето на националниот план за акција за еднакви можности на жените и мажите во делот кој се однесува на единиците на локалната самоуправа.“

Комисијата за еднакви можности се формира како постојано тело со одлука на Советот при единицата на локалната самоуправа, а нејзиниот состав, надлежности, задачи и обврски се утврдуваат со статутот на единицата на локалната самоуправа.

Органите и телата на единиците на локалната самоуправа при донесувањето на развојни планови и други акти и одлуки, се должни да ги разгледуваат и да ги земат предвид предложените мерки и активности од страна на Комисијата за еднакви можности и координаторот за еднакви можности.

Б. Локални совети за превенција

Локалните совети за превенција имаат за цел да воспостават приближување на полицијата со граѓаните, зголемување на довербата и засилување на соработката со граѓаните и полицијата на локално ниво. Формирањето на локалните совети во рамките на локалната самоуправа произлегува од Законот за локална самоуправа како и од Законот за полиција според кој „заради остварување на соработката и зацврстување на влијанието на јавноста во работата на Полицијата од ставовите 1 и 2 на овој член можат да се формираат советодавни и координативни тела (совети и комисији), со цел да се изградат заеднички препораки за подобрување на јавната безбедност на подрачјето на општината и на градот Скопје, градење доверба и партнерски односи во превенирањето на појавите што влијаат на безбедноста“.⁶³

Теми кои спаѓаат во компетенциите на Локалниот совет за превенција

- Прашања во врска со дрогата со цел справување со зависноста од дрога и продавање на дрога.
- Безбедност на патиштата во рамките на општината.

⁶² Службен весник бр.66/06 од 29.05.2006

⁶³Закон за полиција, член 11 став 3- Службен весник 114/06

- Уличните кучиња како опасност за граѓаните, децата, сообраќајот како извор на болести.
- Алкохолизмот и малолетниците.
- План за спасување и помагање во случај на земјотрес, поплава, лизгање на земјиште, пожари, индустриски хаварии со ризик од загадување, паѓање на авиони и т.н.
- Незаконско сечење на шумите.
- Борба против недолично однесување (фрлање отпадоци на улица, проблеми во непосредната околина).
- Да се направи урбаниот простор побезбеден.
- Борба против небезбедноста во проблематични и специфични локации (училишта, трговски центри, автобуси, населбите и т.н.)
- И сите други теми за кои Локалниот совет за превенција ќе процени дека се од интерес за заедницата.

В. Комисии за односи меѓу заедниците

Комисиите за меѓуетнички односи кои делуваат на локално ниво играат значајна улога во мултиетничките средини во нашава земја. Овие комисии се формираат на општинско ниво согласно Законот за локалната самоуправа⁶⁴ во оние општини во кои најмалку 20% од вкупниот број жители на општината утврден на последниот извршен попис на населението се припадници на одредена заедница.

Со формирањето на овие комисии надминувањето на конфликтите и унапредувањето на меѓуетничките односи ќе се решава по институционален пат. Комисијата ја сочинуваат подеднаков број претставници од секоја заедница застапена во општината, а истата има надлежност да разгледува прашањата и дава мислења и предлози за работи кои се однесуваат на односите меѓу заедниците застапени во општината. Советот на општината е должен да ги разгледа мислењата и предлозите од комисијата.

Пожелно е овие комисии да остваруваат работни средби со граѓаните на своите општини во форма на отворени денови кога граѓаните ќе може да ги доставуваат своите забелешки и предлози за развој на меѓуетничките односи во рамките на општината директно до членовите на комисијата.

⁶⁴ чл.55 Закон за локалната самоуправа, Службен весник на РМ бр.5/2002

ДЕЛ 5:

УЛОГАТА НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО ВО ПРОМОЦИЈАТА И ЗАШТИТАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

Здруженија на граѓани во заштита на човековите права

Граѓанското општество или поточно здруженијата на граѓани претставуваат важна алка во општествено-политичкото уредување на секоја земја и особено во сферата на заштита на човековите права. Граѓанскиот сектор е систем на дејствување каде што граѓаните се здружуваат заради остварување на конкретни граѓански потреби и права и се во тесна корелација со јавниот интерес на државата. Според Лондонската школа за економија⁶⁵ цивилното/граѓанското општество се дефинира како арена на колективна акција за заеднички интереси, цели и вредности.

Граѓанското општество е најчесто препознаено преку здруженијата на граѓани кои уште се нарекуваат и невладини организации, согласно интернационалната терминологија. Во кругот на граѓанското општество вклучени се и други групи на заедници, синдикати, професионални асоцијации како и групи за застапување и лобирање.

Во Република Македонија постојат голем број на здруженија на граѓани кои се формираат заради определени интереси и целта на еден дел од овие здруженија е промоцијата и заштитата на човековите права. Покрај НВО во РМ се формирани и синдикати, професионални асоцијации, религиозни групи како и други форми на дејствување преку кои граѓаните вршат промоција и заштита на човековите права.

Согласно Уставот на Република Македонија слободата на здружување е утврдена во членот 20 „На граѓаните им се гарантира слободата на здружување заради остварување и заштита на нивните политички, економски, социјални, културни и други права и уверувања. Граѓаните можат слободно да основаат здруженија на граѓани и политички партии, да пристапуваат кон нив и од нив да истапуваат. Програмите и дејствувањето на здруженијата на граѓаните и политичките партии не можат да бидат насочени кон насилно уривање на уставниот поредок на Републиката и кон поттикнување или повикување на воена агресија или разгорување на национална, расна или верска омраза или нетрпеливост. *Забранети* се воени или полувоени здруженија што не им припаѓаат на вооружените сили на Република Македонија.”

⁶⁵ <http://www.lse.ac.uk>

Со Законот за здруженија и фондации⁶⁶ се уредуваат начинот, условите и постапката за основање, регистрација и престанок на здруженијата, фондациите, сојузите, организационите облици на странските организации во Република Македонија, имотот со кој располагаат, надзорот, статусните промени и статусот на организациите од јавен интерес.

Кај нас постојат здруженија и фондации кои работат на промоција и заштита на корпусот човекови права утврден со Уставот на Република Македонија. Во таа насока има НВО кои работат во областа на граѓанските и политичките права, како и во доменот на економските, социјалните и културните права. Во делот на економските и работните права особено се активни синдикатите како форма на здружување, додека граѓанските и политичките права здруженијата ги промовираат и заштитуваат преку директна комуникација со граѓаните и тоа со давање на бесплатна правна помош, преку шелтер центрите, запознавање на граѓаните со нивните права како и во насока на севкупен мониторинг на состојбата на човековите права со следење, подготвување анализи и давање на препораки. Граѓанските организации се директно вклучени и во едукацијата за човекови права, како за ранливите групи на кои најчесто им се кршат правата, така и на државните органи кои работат со оваа категорија на лица. Законот за здруженија и фондации дозволува формирање и сојузи па така кај нас постојат сојузи за заштита на правата на жените, коалиции за заштита од дискриминација, за фер и правично судење, за заштита на правата на маргинализирани групи.

Во рамките на Владата на Република Македонија е формирано Одделение за соработка со невладини организации. На тој начин Владата на Република Македонија ја промовираше целта за поблиска институционализирана соработка со граѓанскиот сектор и охрабрување на активното вклучување на граѓанските организации во процесот на креирање политики. Се создаде рамка за развој на современото граѓанско општество во Македонија и истовремено се стимулира демократизацијата и модернизацијата во сите сегменти на општеството.

Иницијативата за институционализирање на соработката меѓу Владата на Република Македонија и граѓанскиот сектор, беше усвоена на дваесет и осмата седница на Владата на Република Македонија, одржана на 01 ноември 2004 година, со заклучок Генералниот секретаријат на Владата, согласно Уредбата за начелата за внатрешна организација на органите на управата, да ги преземе неопходните активности за формирање на Одделение за соработка на Владата со невладиниот сектор во Република Македонија, во рамките на Генералниот секретаријат.

Одделението за соработка со невладините организации, е во состав на Секторот за анализа на политики и координација во Генералниот секретаријат на Владата на

⁶⁶ Службен весник 52/2010

Република Македонија. Основна цел на Одделението за соработка со невладините организации е воспоставување доверба и развој на институционалната соработка помеѓу Владата и граѓанските организации, како и развој на граѓанскиот сектор. Одделението претставува постојано и координативно тело како систем за добра соработка на Владата и граѓанскиот сектор.

Посебно нагласена надлежност на Одделението за соработка со невладини организации е изработката и координацијата во спроведувањето на Стратегијата за соработка на Владата со граѓанскиот сектор со Акцискиот план за спроведување (2007 - 2011). Стратегијата е документ кој претставува водечка рамка за политиката на соработка за реализација на бројни заеднички проекти, преку постојана комуникација, транспарентност, одговорност и доверба, преку создавање на услови за одржливост на здруженијата на граѓани и фондации, како и преку нивна взаемна соработка на повеќе нивоа со Владата и органите на државната управа. Одделението работи на спроведувањето на своите надлежности врз основа на принципите на заедничка доверба, партнерство, транспарентност, независност и одговорност.

Здруженијата на граѓани се вклучени во сегментот на креирање на политики, а беа и дел од донесувањето на неколку значајни стратегии како што се Националната стратегија за образование (2006), Националната стратегија за млади, Националната стратегија за ХИВ/Сида и други. Од посебно значење е вклучувањето на здруженијата во Законот за бесплатна правна помош според кој, здруженијата можат да даваат претходна правна помош одобрена од страна на Министерството за правда, како и можноста Народниот правобранител да соработува со нив во делот на функционирањето на Националниот превентивен механизам со цел превенција од тортура на места каде лица се лишени од слобода.

Граѓанскиот сектор во обезбедувањето на бесплатна правна помош

Законот за бесплатна правна помош⁶⁷ кој се донесе на 30.12.2008 опфати област која е од суштинско значење за почитувањето на човековите права како и нивната заштита. Со овој закон не само што се гарантира правото на пристап до правдата туку и се создаде инструмент за индивидуална заштита на одредено право кога тоа е повредено или загрозуено.

Притоа, со овој закон се утврди дека бесплатната правна помош се остварува како претходна правна помош и правна помош во сите судски и управни постапки.

⁶⁷ Службен весник бр.161/2009

Претходната правна помош, опфаќа:

- иницијален правен совет за правото за користење на правната помош;
- општа правна информација и
- правна помош во комплетирањето на барање за бесплатна правна помош.

Правна помош во постапка пред надлежен орган или организација опфаќа:

- застапување во сите степени во судски и управни постапки и
- составување на писмена во судски и управни постапки.

Законот ги опфаќа здруженијата на граѓани и подрачните одделенија на Министерството за правда како даватели на претходната правна помош, додека адвокатите како даватели на правната помош. Притоа со законот се утврди постоење на регистри на овластени здруженија на граѓани како и регистри на адвокати кои ќе даваат бесплатна правна помош.

Досега во регистрите се заведени 211 адвокати и неколку здруженија на граѓани. Бесплатната правна помош предвидена со овој закон не се однесува на случаите на задолжителна одбрана предвидени во Законот за кривична постапка и Законот за малолетничка правда, ниту ослободување од плаќање на трошоците на постапката предвидени во Законот за парничната постапка и Законот за општата управна постапка.

Бесплатна правна помош не може да се одобри доколку барателот или член на негово семејство со кој живее во исто домаќинство има имот кој достигнува или надминува пет просечни месечни бруто плати исплатени во Република Македонија во претходниот месец. Притоа, во имот не се сметаат предмети кои согласно Законот за извршување се иземени од извршувањето како и моторно возило чија вредност не надминува пет просечни месечни бруто-плати исплатени во Република Македонија во претходниот месец.

Развој на граѓанскиот сектор преку регионални инструменти

Иако Република Македонија скоро 20 години е независна држава, граѓанското општество сè уште се соочува со низа предизвици. Дел од овие проблеми се делумно регулираната правна рамка, намалувањето на финансирањето од странските агенции и донатори, малата вклученост на граѓаните во процесите на одлучување и ограничената соработка како со други организации и институции во Македонија, така и со организации од регионот.

Со цел јакнење на граѓанскиот сектор кој работи во полето на развој на човековите права и владеење на правото, во рамките на ЕУ се разви посебна иницијатива –

Европскиот инструмент за демократија и човекови права (EIDHR), чии основни задачи се:⁶⁸

- јакнење на почитувањето на човековите права и фундаментални слободи во они земји и региони кои се изложени на најголем ризик;
- јакнење на улогата на граѓанското општество во јакнењето на демократските процеси и почитувањето на човековите права;
- поддршка на активности во делот на дијалози за човековите права, за заштитниците на човековите права, смртната казна, тортура, детски права и сл.;
- јакнење на меѓународните и регионалните мрежи за заштита на човековите права, владеење на правото и развој на демократијата; и др.

Европскиот инструмент за демократија и човекови права (EIDHR) како посебен финансиски инструмент е усвоен од страна на Европскиот парламент и Советот на ЕУ со одлука од декември 2006 година, а со цел да им ја понуди потребната помош и мерки за поддршка на земјите кандидатки за членство во ЕУ во делот на развојот на човековите права и демократијата.

Повеќе информации за улогата на EIDHR и пристапот до фондовите можете да најдете на следниот линк: http://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/eidhr_en.htm

Медиумите како заштитници на правата на граѓаните

Слободата на медиумите е неприкосновено право. Притоа основна задача на новинарите е да ја почитуваат вистината и правото на јавноста да биде информирана во согласност со член 16 од Уставот на Република Македонија. Новинарите имаат улога да пренесуваат информации, идеи и мислења и право да коментираат.

Почитувајќи ги етичките вредности и професионалните стандарди во пренесувањето на информациите, новинарите треба да бидат чесни, објективни и точни. Следејќи ја својата улога во градењето на демократијата и на цивилното општество, новинарите ги бранат човековите права, достоинството и слободата, а должни се да го почитуваат плурализмот на идеите и ставовите, придонесуваат за јакнење на правната држава и во контролата на власта и на другите субјекти од јавниот живот.

Медиумите се јавуваат како заштитници на човековите права преку своите стории, истражувања, дебати и покренување на прашања кои се од суштинско значење за конкретната тема. Но воедно, медиумите се и должни да ги почитуваат човековите

⁶⁸ http://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/eidhr_en.htm

права, па во таа насока правата на медиумите и должноста на медиумите да ги почитуваат човековите права се регулирани во меѓународните и домашните акти.

Така, во Европската конвенција за човекови права основниот принцип е гарантирање на слободата на изразувањето како предуслов за секое демократско општество, доследно прикажано преку чл. 10 ЕКЧП: „Секој има право на слобода на изразување. Ова право ја вклучува слободата на мислење и слободата на примање и испраќање информации и идеи, без мешање на јавните власти и без оглед на границите. Овој член не ги спречува државите да бараат дозвола за работа од радио, телевизиските и филмските компании.“

Слободата на изразувањето не е апсолутна, што може да се согледа преку ставот 2 од членот 10 ЕКЧП:

„Остварувањето на овие слободи, со оглед на фактот што вклучува обврски и одговорности, може да подлежи на такви формалности, услови, ограничувања или санкции што се предвидени со закон и кои се неопходни во демократското општество, во интерес на националната сигурност, територијалниот интегритет или јавната безбедност, спречувањето неред или злочин, заштитата на здравјето и моралот, угледот и правата на другите, спречувањето ширење доверливи информации или во интерес на зачувувањето на авторитетот и непристрасноста на судството.“

Совет на Европа - Препорака за масовните медиуми и човековите права од 1970 година на Парламентарното собрание

„Правото на приватност во основа се состои од правото на секој поединец да го живее сопствениот живот со минимално мешање на другите. Тоа се однесува на приватниот живот, семејството и домот, на физичкиот и моралниот интегритет, честа и угледот, избегнувањето поединецот да биде претставен во лажна светлина, необелоденувањето на ирелевантни и непријатни факти, неовластеното објавување приватни фотографии, заштита од неоправдано и неосновано шпиунирање и набљудување, заштита од злоупотреба на приватните комуникации, заштита од откривање информации дадени или примени во доверливост.“

Европска конвенција за прекугранична телевизија (Член 7):

„Сите делови на програмските сервиси, во поглед на нивното презентирање и содржина мораат да го почитуваат достоинството на човекот и фундаменталните права на другите“.

Согласно Декларацијата од 10 јули 2003 година и Препораката Rec (2003)13 на Советот на Европа за обезбедувањето информации преку медиумите во врска со

кривичните постапки, медиумите треба „да го почитуваат достоинството, сигурноста и, освен ако не се работи за информации од јавен интерес, правото на приватност на жртвите, осомничените, обвинетите и осудените лица и сведоците, како и нивните семејства, на начин како што е тоа право гарантирано со членот 8 на Конвенцијата.“

Согласно Уставот на РМ (Член 25) и медиумите се должни да ја почитуваат приватноста на личен и семеен живот, на достоинството и угледот на секој граѓанин.

Според Закон за радиодифузната дејност (Член 68)⁶⁹ радио и телевизиските програми се темелат врз следниве принципи:

- Право на слободен прием и пренесување на информации и право на слобода на изразување;
- Негување и развој на хуманите и моралните вредности на човекот и заштита на приватноста и достоинството на личноста;
- Еднаквост на слободите и правата независно од полот, расата, националното, етничкото и социјалното потекло, политичкото и верското убедување, имотната и општествената положба на човекот и граѓанинот;
- Поттикнување на духот на толеранцијата, заемното почитување и разбирање меѓу индивидуите од различно етничко и културно потекло;
- Поттикнување на меѓународно разбирање и соработка, чувство на јавноста за правичност и за одбрана на демократските слободи;
- Отвореност на програмите за изразување на различните култури што се
- составен дел на општеството;
- Зачувување и негување на националниот идентитет, јазичната култура и домашното творештво;
- Отвореност за различни политички мислења и гледишта.

Новинарот е должен да ја почитува приватноста на личноста, освен кога тоа е во спротивност со јавниот интерес. Новинарот е должен да ја почитува личната болка и жалост.⁷⁰ Па така, согласно Кодексот на новинарите, начинот на информирање, во случаи на несреќи, семејни трагедии и слично, мора да биде ослободен од сензационализми. Во судските постапки треба да се почитува принципот на презумпција на невиност, да се известува за сите вклучени страни во спорот и да не се сугерира пресуда. Новинарите не смеат да интервјуираат или фотографираат деца под 16 години без согласност од родителите, а истото се однесува и за лица со посебни потреби, кои не се во состојба свесно да расудуваат.

⁶⁹ Закон за радиодифузна дејност, Службен весник 100/2005 со измени од 2007, 2008 и 2010 (www.pravo.org.mk)

⁷⁰ Кодекс на новинари, www.znm.org.mk

Новинарот, имајќи ја предвид улогата на медиумите во развојот на демократските процеси и унапредувањето на човековите права во едно општество, нема свесно да создава ниту преработува информации што ги загрозуваат човековите права или слободи, нема да говори со јазикот на омразата и нема да поттикнува на насилство и дискриминација по која било основа (национална, верска, расна, полова, социјална, јазична, сексуална ориентација, политичка...).

ДЕЛ 6:

ПРЕПОРАКИ ЗА ЈАКНЕЊЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ МЕХАНИЗМИ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

1. Воспоставување на Национална институција за човекови права во согласност со Париските принципи.
2. Зајакнување на капацитетите и улогата на Народниот правобранител во општеството во насока на промоција на човековите права и слободи и почесто користење на правната можност за анализа и интервенција во законски и подзаконски акти.
3. Зајакнување на превентивната улога на националните механизми за заштита и промоција на човековите права.
4. Проширување на опсегот на заштита на правата пред Уставниот суд утврдени со членот 110 од Уставот и проширување на листата на основи на дискриминација под истиот член и јасно и недвосмислено воведување на институтот - уставна тужба (жалба) во нашето законодавство.
5. Изготвување и донесување на Национален акционен план за човековите права во Република Македонија.
6. Реактивирање и јакнење на координативната улога на владиното меѓуресорско тело за човекови права со посебен акцент над имплементацијата на акциониот план за човекови права (доколку истиот се донесе).
7. Воспоставување на надворешен механизам за контрола над работата на полициските служби и зголемување на степенот на независност и професионалност на Секторот за внатрешна контрола при МВР.
8. Јакнење на улогата на Анкетната комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот во делот на поведувањето постапка за утврдување на одговорноста на носителите на јавните функции, како и во делот на постапувањето по индивидуални поплаки надминувајќи ја политичката поставеност на истата во служба на заштита на човековите права.
9. Промоција на надлежностите и овластувањата на Комисијата за заштита од дискриминација преку непосредни средби и претставување пред граѓаните, како и нејзина координација и соработка со другите механизми за заштита од дискриминација.
10. Воспоставување на професионална, стручна и деполитизирана Државна комисија за одлучување во управна постапка и постапка од работен однос во втор степен, која треба да се формира до крајот на оваа година.

11. Проактивна улога на инспекторатите и континуирано јакнење на нивните капацитети и надлежности, како и поддршка при формирањето на инспекцискиот совет со цел одржување на координација и соработка меѓу различните инспекциски служби.
12. Зголемување на свесноста кај граѓаните за универзалниот и регионалниот механизам за заштита на човековите права и пристапот до истите.
13. Почитување на меѓународните стандарди за фер и правично судење според кои се нагласува дека секој граѓанин има право за судење во разумен рок пред независен и непристрасен трибунал основан со закон.
14. Државата е должна да ја гарантира независноста на судството, која треба да биде заштитена во Уставот или законите на земјата. Сите владини и други институции се должни да ја почитуваат и запазуваат независноста на судството. Судството е должен да одлучува во случаите кои ги суди непристрасно, врз основа на факти и во согласност со законот, без какви било ограничувања, несоодветни влијанија и побуди, притисоци, закани или мешања - директни или индиректни - од која било страна или заради која било причина.
15. Посебно внимание треба да се посвети на постапката со малолетници од страна на полицијата, јавното обвинителство и судот со цел заштита на правата на оваа категорија на лица.
16. Зајакнување на улогата и оперативните капацитети на независните тела и институции преку зголемување на нивната финансиска независност.
17. Поголемо вклучување на ранливите и маргинализираните групи во процесот на едукација за човекови права, како и на државните органи кои работат со оваа категорија на лица.
18. Вклучување на здруженијата на граѓани во процесот на креирање на политики во делот на промоцијата и заштитата на човековите права.
19. Почитување на вистината и правото на јавноста да биде информирана во согласност со член 16 од Уставот на Република Македонија од страна на медиумите, но и државата да го гарантира принципот на слободата на изразувањето назначен во член 10 ЕКЧП.

Анекс 1:

Меѓународни стандарди и релевантни документи за човекови права

1. Универзална декларација за човекови права
2. Меѓународен пакт за граѓанските и политичките права
3. Меѓународен пакт за економските, социјалните и културните права
4. Европска конвенција за човекови права
5. Европска Социјална повелба (European Social Charter)

УНИВЕРЗАЛНА ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

Усвоена и објавена во Резолуцијата 217 А(III), од 10 декември 1948 година, на Генералното собрание

ПРЕАМБУЛА

- Бидејќи признавањето на вроденото достоинство, и на еднаквите и неотуѓиви права на сите членови на човештвото се темелите на слободата, правдата и мирот во светот;
- Бидејќи непочитувањето и омаловажувањето на човековите права резултираа со варварски постапки што претставуваат навреда на човековата совест и бидејќи создавањето на свет во кој луѓето ќе ја уживаат слободата на говор и убедување и ќе бидат ослободени од стравот од војна и сиромаштија, се прогласува како најголем идеал на сите луѓе;
- Бидејќи е суштествено човековите права да бидат заштитени со закон, а човекот да не биде принуден последен излез да бара во побуната против тиранијата и угнетувањето;
- Бидејќи е суштествено да се унапредува развојот на пријателските односи меѓу народите;
- Бидејќи народите на Обединетите нации со повелбата ја потврдија нивната верба во основните човекови права, во достоинството и вредноста на човековата личност и во еднаквите права на мажите и жените и се одлучија да го потпомагаат општествениот напредок и подобрите животни стандарди во услови на поголема слобода;
- Бидејќи земјите - членки се обврзаа да го издигнуваат универзалното почитување и следење на човековите права и слободи, во соработка со Обединетите нации;
- Бидејќи општото разбирање на овие права и слободи е од најголемо значење за целосно спроведување на нивната заложба;

Сега, затоа, Генералното собрание ја прогласува оваа Универзална декларација на човековите права како општ стандард, што треба да го достигнат сите луѓе и нации, и за таа цел секој поединец и секој орган на општеството секогаш, имајќи ја на ум оваа Декларација, ќе се стремат преку подучување и образование да го промовираат почитувањето на овие права и слободи и преку прогресивни национални и меѓународни мерки ќе обезбедуваат нивно општо и ефикасно признавање и почитување и меѓу народите на земјите - членки и меѓу народите на териториите под нивна јурисдикција.

Член 1

Сите човечки суштества се раѓаат слободни и еднакви по достоинство и права. Тие се обдарени со разум и совест и треба да се однесуваат еден кон друг во духот на општо човечката припадност.

Член 2

Сите права и слободи наведени во оваа Декларација им припаѓаат на сите луѓе, без оглед на нивните разлики, како што се: раса, боја, пол, јазик, религија, политичко или друго убедување, национално или општествено потекло, сопственост, раѓање, или друг статус. Натаму, нема да се зема предвид политичкиот, правниот или меѓународниот статус на земјата или територијата на која и припаѓа лицето, без разлика дали земјата е независна, под старателство, без самоуправни власт или под каков и да е друг облик на ограничување на нејзиниот суверенитет.

Член 3

Секој има право на живот, слобода и сигурност.

Член 4

Никој нема да биде роб или потчинет; ропството и трговијата со робови ќе бидат забранети во сите нивни форми.

Член 5

Никој нема да биде подложен на тортура или на суров, нехуман или понижувачки третман или казна.

Член 6

Секој има право насекаде да биде признаен како личност пред законот.

Член 7

Сите луѓе се еднакви пред законот и на сите им припаѓа, без никаква дискриминација, еднаква заштита со закон. На сите им припаѓа еднаква заштита од каква и да е дискриминација, што е во спротивност на оваа Декларација и од какво и да е поттикнување на таква дискриминација.

Член 8

Секој има право на ефикасни правни лекови пред надлежните национални судови за дела што ги кршат основните права што му припаѓаат според уставот или законот.

Член 9

Никој човек нема да биде подложен на произволно апсење, притвор или прогонување.

Член 10

Секој има потполно еднакво право на праведно и јавно судење пред независен и непристрасен суд, при одредувањето на неговите права и обврски и во услови на какво и да е кривично обвинение против него.

Член 11

1. Секој обвинет за кривично дело има право да се претпоставува дека е невин се додека не се докаже неговата вина во согласност со закон и на јавно судење, на кое тој ги има сите гаранции неопходни за неговата одбрана.
2. Никој нема да се смета за виновен за кое и да е кривично дело поради дејство или пропуст, што не претставувале кривично дело според националното или меѓународното право во времето кога тоа било сторено. Исто така, не смее да се изрече казна поголема од онаа што се применувала во времето кога било сторено кривичното дело.

Член 12

Никој нема да биде изложен на произволно вмешување во неговиот приватен и семеен живот, домот или преписката, ниту пак на напади врз неговата чест и углед. Секој има право на правна заштита од таквото вмешување или напади.

Член 13

1. Секој има право на слобода на движење и живеалиште во рамките на границите на секоја држава.
2. Секој има право да ја напушти земјата, вклучувајќи ја и неговата сопствена земја, како и да се врати во својата земја.

Член 14

1. Секој има право во друга држава да бара и да ужива азил поради прогонување.
2. Луѓето не можат да се повикаат на ова право во случај на прогонување што произлегува од неполитички злосторства или од дејствија што се спротивни на целите и начелата на Обединетите нации.

Член 15

1. Секој има право на државјанство.
2. Никому не смее произволно да му биде одземено неговото државјанство, ниту пак ќе му се порекне правото да го промени државјанството.

Член 16

1. Полнолетните мажи и жени, без никакви ограничувања врз основа на расата, националноста или религијата, имаат право да стапат во брак и да основаат семејство. Ним им припаѓаат еднакви права пред бракот, за време на бракот и по неговото раскинување.
2. Бракот ќе се склучи само со слободна и целосна согласност на идните брачни другари.
3. Семејството е природна и основна ќелија на општеството и има право на заштита од страна на општеството и државата.

Член 17

1. Секој човек има право на сопственост, како самостојно, така и заедно со други.
2. Никој нема да биде произволно лишен од неговата сопственост.

Член 18

Секој има право на слобода на мислата, совеста и религија. Ова право ја вклучува и слободата - човекот да ја промени својата религија или убедување, како и слободата - човекот, индивидуално или во заедница со други луѓе, приватно или јавно, да ја манифестира својата религија или убедување преку подучување, практикување, одржување служби или обреди.

Член 19

Секој има право на слобода на мислење и изразување. Ова право ја вклучува и слободата да се застапува одредено мислење без никакво вмешување и да се бараат, да се примаат и да се даваат информации и идеи преку медиумите и без оглед на границите.

Член 20

1. Секој има право на слобода на мирни собири и здружување.
2. Никој не може да биде принуден да членува во некое здружение.

Член 21

1. Секој има право да учествува во управувањето со неговата земја, непосредно или преку слободно избрани претставници.
2. Секој има право на еднаков пристап кон јавните служби во неговата земја.
3. Волјата на народот ќе биде основата на власта, волјата на народот ќе се изразува на повремени и автентични избори, што ќе се одржуваат, со универзално и еднакво право на глас и со тајно гласање или според соодветните процедури на слободно гласање.

Член 22

Секој, како член на општеството, има право на социјална сигурност и има право да ги остварува своите економски, социјални и културни права, неделиви од неговото достоинство и слободниот развој на неговата личност, и тоа преку национални напори и меѓународна соработка и во согласност со поредокот и потенцијалите на секоја држава.

Член 23

1. Секој има право на работа, слободен избор на работно место, праведни и поволни услови за работа и заштита од невработеност.
2. Секој, без каква и да е дискриминација, има право на еднаква плата за иста работа.
3. Секој кој работи има право на праведен и соодветен надоместок што нему и на неговото семејство ќе им обезбеди достоинствен живот, а кој надоместок ќе биде дополнет, до колку е неопходно, со други средства на социјална заштита.
4. Секој има право да основа и да се зачленува во синдикати заради заштита на неговите интереси.

Член 24

Секој има право на одмор и слободно време, вклучувајќи ги тука и разумното ограничување на работното време и правото на повремен платен одмор.

Член 25

1. Секој има право на животен стандард што нему и на неговото семејство ќе им обезбеди здравје и добробит, вклучувајќи храна, облека, живеалиште и медицинска грижа и неопходни социјални услуги, и право на осигурување во случај на невработеност, болест, инвалидност, вдовство, старост или во друг случај на недостаточни средства за живот поради околности што се надвор од неговата контрола.
2. На мајките и на децата им припаѓаат посебна грижа и помош. Сите деца, без оглед на тоа дали се вонбрачни или не, ќе ја уживаат истата социјална заштита.

Член 26

1. Секој има право на образование. Образованието ќе биде бесплатно, барем на ниво на основно образование. Основното образование ќе биде задолжително. Техничкото и стручното образование ќе бидат општо достапни, а пристапот кон високото образование ќе биде достапно за сите врз основа на заслужените оценки.
2. Образованието ќе биде насочено кон целосниот развој на човековата личност и кон зајакнување и почитување на човековите права и основни слободи. Со него ќе се унапредува разбирањето, толеранцијата и пријателството меѓу сите народи, расни и религиозни групи и ќе се унапредуваат активностите на Обединетите нации за одржување на мирот.
3. Родителите имаат првенственото право да го изберат видот на образованието што ќе им биде дадено на нивните деца.

Член 27

1. Секој има право слободно да учествува во културниот живот на заедницата, да ужива во уметноста и да го споделува научниот напредок и неговите благодети.
2. Секој има право на заштита на моралните и материјални интереси што произлегуваат од кое и да е научно, литературно или уметничко дело, чиј автор е тој.

Член 28

Секој има право на општествен и меѓународен поредок, во кои правата и слободите наведени во оваа Декларација можат да бидат целосно реализирани.

Член 29

1. Секој има должности кон заедницата во која единствено евозможен слободниот и целосен развој на неговата личност.
2. При користењето на своите права и слободи, секој човек ќе подлежи само на такви ограничувања, какви што се определени со закон, со единствена цел да се осигура должното признавање и почитување на правата и слободите на другите и со цел да се задоволат предметните барања во врска со моралот, јавниот ред и општата благостојба во едно демократско општество.
3. Овие права и слободи во ниту еден случај не можат да бидат користени на начин што е спротивен на целите и принципите на Обединетите нации.

Член 30

Ниедна одредба од оваа Декларација не може да се толкува, како да и дава какво и да е право на некоја држава, групација или поединец да дејствуваат или да сторат некој акт со цел за рушење на правата или слободите предвидени со оваа Декларација.

МЕЃУНАРОДЕН ПАКТ ЗА ГРАЃАНСКИТЕ И ПОЛИТИЧКИТЕ ПРАВА НА ЧОВЕКОТ И ГРАЃАНИНОТ

Државите - страни на овој пакт,

- Сметајќи дека, според принципите изразени во Повелбата на Обединетите Нации, признавањето на достоинството, што е суштествено за сите членови на човековото семејство и на нивните еднакви и неотуѓиви права, претставува основа на слободата, правдата и мирот во светот,
- Свесни дека овие права произлегуваат од достоинството неделиво од човековата личност,
- Свесни дека, според Универзалната декларација за правата на човекот, идеалот на слободното човечко суштество што ги ужива граѓанските и политичките слободи и кое е ослободено од страв и беда, може да се постигне само ако се создадат услови што на секому му овозможуваат да ги ужива своите граѓански и политички права, како и своите економски, социјални и културни права,
- Сметајќи дека Повелбата на Обединетите Нации им наметнува на државите обврска да го унапредуваат општото и вистинското почитување на човековите права и слободи.
- Водејќи сметка за фактот дека поединецот има должност спрема другите единки и спрема заедницата на која и припаѓа и дека е должен да се залага за унапредување и почитување на правата признати во овој пакт,

Се договорија за следното:

ПРВ ДЕЛ

Член 1

1. Сите народи имаат право на самоопределување. Врз основа на ова право тие слободно го одредуваат својот политички статус и слободно го обезбедуваат својот економски, социјален и културен развигот.
2. За да ги постигнат своите цели, сите народи можат слободно да располагаат со своите природни богатства и природни извори, без штета по обврските што произлегуваат од меѓународната економска соработка, заснована врз принципот на заемниот интерес и меѓународното право. Еден народ во никој случај не може да се лиши од своите сопствени средства за живот.
3. Државите-страни на овој пакт, вклучувајќи ги тука и оние држави што се одговорни за управувањето со несаможјните територии и со териториите под

старателство, се должни да го помагаат остварувањето на правото на народите на самоопределување и да го почитуваат ова право, согласно одредбите на Повелбата на Обединетите Нации.

ВТОР ДЕЛ

Член 2

1. Државите-страни на овој пакт се обврзуваат да ги почитуваат и да им ги гарантираат на сите лица што се наоѓаат на нивната територија и кои потпаѓаат под нивна надлежност, правата признати од овој пакт, без оглед особено на расата, бојата, полот, јазикот, верата, политичкото или друго мислење, националното или социјалното потекло, имотната состојба, раѓањето или секоја друга околност.

2. Државите-страни на овој пакт се обврзуваат дека, во согласност со својата уставна постапка и со одредбите на овој пакт, ќе преземаат чекори што ќе овозможат усвојување на такви законски или други мерки што ќе овозможат да се остварат правата признати со овој пакт, а кои не се предвидени со постојното законодавство.

3. Државите-страни на овој пакт се обврзуваат:

а) да гарантираат дека секое лице, чии права и слободи признати со овој пакт се повредени, ќе можат да користат ефикасен правен лек, дури и ако повредата е извршена од страна на лица при вршење на нивните официјални должности;

б) да гарантираат дека надлежните судски, управни или законски власти, или секоја друга надлежна власт, според прописите на државата, ќе решаваат за правата на лицето кое користи правен лек и да ги развијат можностите за преземање постапка пред суд;

в) да гарантираат дека надлежните власти кога повољно ќе се реши по таквиот правен лек, ќе го обезбедат извршувањето.

Член 3

Државите-страни на овој пакт се обврзуваат да им обезбедат подеднакво право на мажите и на жените да ги уживаат сите граѓански и политички права изнесени во овој пакт.

Член 4

1. Во случај исклучителна општа опасност да го загрози опстанокот на нацијата и тоа да е прокламирано со службен акт, државите-страни на овој пакт можат да преземат, во оној строг обем во кој тоа го бара спогодбата, мерки што отстапуваат од обврските предвидени со овој пакт, под услов тие мерки да не бидат во несогласност со другите обврски што им ги наметнува меѓународното право и да

немаат за последица дискриминација исклучиво заснована врз расата, бојата, полот, јазикот, верата или социјалното потекло.

2. Претходната одредба не допушта никакво отповикување на чл. 6, 7, 8 (точ. 1 и 2), 11, 15, 16 и 18 на овој пакт.

3. Државите-страни на овој пакт, што се користат со правото на отповик, мораат веднаш, преку Генералниот секретар на Обединетите Нации, да им ги соопштат на другите држави-страни отповиканите одредби, како и причините поради кои тоа било сторено. Тие по ист пат повторно ќе известат за тоа штом ќе престанат со овие отстапувања.

Член 5

1. Ниедна одредба на овој пакт не може да се толкува како да содржи какво и да е право за некоја држава, групација или поединец да извршува некоја дејност или да вршат некој акт со цел за уривање на правата и слободите признати со овој пакт или да воведуваат поголеми ограничувања од оние предвидени со овој пакт.

2. Не се признава никакво ограничување или отстапување од основните права на човекот што се признати или важат во некоја држава-страна на овој пакт врз основа на законите, конвенциите, прописите или обичаите, под изговор дека овој пакт не ги признава нив или ги признава во помала мера.

ТРЕТ ДЕЛ

Член 6

1. Правото на живот е неделиво од човековата личност. Ова право ќе биде заштитено со закон. Никој не може да биде произволно лишен од животот.

2. Во земјите, каде што смртната казна не е укината, смртна пресуда може да се изрече само за најтешки злосторства, согласно со законодавството во сила во часот кога е направено делото и не може да биде во спротивност со одредбите на овој пакт, ниту со Конвенцијата за спречување и казнување на злосторството на геноцид. Оваа казна може да се примени само врз основа на конечна пресуда што ја донел надлежен суд.

3. Кога лишувањето од живот претставува злосторство на геноцид, се подразбира дека ниту една одредба од овој член не ја овластува државата-страна на овој пакт да отстапи на кој и да е начин од која и да е обврска преземена врз основа на одредбите на Конвенцијата за спречување и казнување на злосторството на геноцид.

4. Секој осуденик на смрт има право да побара помилување или замена на казната. Амнестија, помилување или замена на смртната казна можат да се одобрат во сите случаи.

5. Смртна казна не може да се изрече за злострства направени од лица кои не наполниле 18 години и не може да се изврши над бремени жени.

6. Ниту една од одредбите на овој член не може да се земе како причина за одлагање или спречување на укинувањето на смртна казна од страна на државата страна на овој пакт.

Член 7

Никој не може да биде подложен на мачење или на свирепи, нехумани или понижувачки казни или постапки. Посебно е забрането некое лице да се подложи на медицински или научен експеримент без негова слободна согласност.

Член 8

1. Никој не може да се држи во ропство; ропство и трговија со робје се забранети во секоја форма.

2. Никој не може да се држи во потчинетост.

3. а) никој не може да се натера на присилна или задолжителна работа;

б) ставот а) на оваа точка не може да се толкува како да забранува, во земјите каде што некои злострства можат да бидат казнети со затвор со присилна работа, идржување на казната присилна работа што ја изрекол надлежниот суд;

в) не се смета како "присилна и задолжителна работа" во смисла на оваа точка:

I) секоја работа или служба, што не го предвидува ставот б), а кои нормално се бараат од лице затворено врз основа на редовна судска одлука или условно пуштено на слобода откако бил предмет на таква одлука;

II) секоја служба од воен карактер и во земјите каде што се признава одбивање на служење војска, секоја национална служба врз основа на законот се бара од оние кои ќе одбијат да служат војска;

III) секоја служба што се бара во случај на виша сила или катастрофа што го загрозува животот или благосостојбата на заедницата;

IV) секоја работа или служба што претставува дел од вообичаените граѓански обврски.

Член 9

1. Секој поединец има право на слобода и на безбедност на својата личност. Никој не може да биде произволно уапсен или притворен. Никој не може да биде лишен од слобода, освен од причина и согласност со постапка што е предвидена со закон.

2. Секое уапсено лице се известува во моментот на апсењето за причините на апсењето, и се известува во најкраток рок за секое обвинение што е подигнато против него.

3. Секое лице што е уапсено или притворено поради кривично дело ќе биде во најкраток рок предадено на судија или на некоја друга власт со закон овластена да

врши судски функции има право во разумен рок да биде судено или ослободено. Задржувањето во притвор на лица кои чекаат на судење не е задолжително, но пуштањето на слобода може да биде условено со гаранции што обезбедуваат лицата што се во прашање да дојдат на претресот, како и на сите други дејствија на постапката, а, во даден случај, заради извршување на пресудата.

4. Секое лице што е лишено од слобода по пат на апсење или притвор има право да поднесе жалба до судот за да може овој да решава без одлагање за законитоста на притворот и да нареди негово пуштање на слобода, ако притворот не е заснован врз закон.

5. Секое лице што е жртва на незаконито апсење или притвор има право на надоместок на штета.

Член 10

1. Со секое лице што е лишено од слобода се постапува хумано и со почитување на достоинството неделиво од човечката личност.

2. а) Обвинетите лица, освен во исклучителни случаи, се издвоени од осудените лица и се подложни на различен режим што одговара на нивниот статус на неосудени лица;

б) Малолетниците под обвинение се издвоени од возрасните и нивните случаи се решаваат колку е можно побрзо.

3. Казнениот режим ја опфаќа постапката со осудениците чија главна цел е нивното поправање и социјална рехабилитација. Малолетните престапници се издвоени од возрасните и се подложени на режим што одговара на нивните години и на нивниот законски статус.

Член 11

Никој не може да биде затворен единствено од причина што не е во состојба да ја изврши договорната обврска.

Член 12

1. Секое лице што легално се наоѓа на територијата на некоја држава има право слободно да се движи во неа и слободно да го избере своето место на живеење.

2. Секое лице има право да ја напушти која и да е земја, вклучувајќи ја и својата.

3. Погоре наведените права може да бидат ограничени само ако овие ограничувања се со закон предвидени, ако тие се потребни заради заштита на националната безбедност, на јавниот ред, на јавното здравје или на моралот или на правата и слободата на други лица, и ако се во согласност со другите права што ги признава овој пакт.

4. Никој не може произволно да биде лишен од правото да влезе во својата земја.

Член 13

Странецот што легално се наоѓа на територијата на државата-страна на овој пакт може да биде протеран само заради извршување на одлука донесена врз основа на закон и, освен ако на тоа не се спротивставуваат нужни причини на националната безбедност, тој мора да има можност да ги изнесе причините против неговото протерување, како и неговиот случај да биде разгледан од страна на надлежната власт, или од едно или повеќе лица специјално назначени од страна на наведените власти, со тоа што за таа цел ќе одреди свој застапник.

Член 14

1. Сите се еднакви пред судовите и пред судовите на правдата. Секое лице има право неговиот случај да биде расправан праведно и јавно пред надлежен, независен и непристрасен суд, востановен со закон, кој одлучува било за основаноста на некое кривично обвинение подигнато против тоа лице било за тужба за остварување на граѓанските права и обврски на тоа лице. Може да се нареди исклучување на јавноста за време на траењето на целата расправа или на еден дел во интерес на моралот, на јавниот ред или на националната безбедност во демократското општество, или ако тоа интересот на личниот живот на странките го бара, или уште ако судот тоа го смета за апсолутно потребно од причините на посебните околности во случај кога јавноста би штетела на интересите на правдата. Сепак, секоја пресуда донесена во кривичните или граѓанските работи ќе биде јавна, освен ако интересот на малолетникот бара да се постапува поинаку, или ако расправата се однесува на брачни спорови или на старателство на деца.

2. За секое лице што е обвинето за кривично дело се претпоставува дека е невино, додека неговата вина не биде законски установена.

3. Секое лице што е обвинето за кривично дело потполно рамноправно има право барем на следните гаранции:

а) да биде известно во најкраток рок на јазикот што го разбира и во подробности за природата и причините на обвинението што е подигнато против него;

б) да располага со потребното време и олеснувања во врска со подигнувањето на својата одбрана и да општи со бранителот што самото ќе го избере;

в) да му биде судено без големо задоцнување;

г) да присуствува на расправата и самото да се брани или да има бранител што го избрало; ако нема бранител, да биде известно за своето право да го има и, секогаш кога тоа го бараат интересите на правдата, да му се додели бранител по службена должност бесплатно ако нема можност да го плати;

д) да ги сослуша или да бидат сослушани сведоците на обвинението и да се обезбеди приведување и сослушување на сведоците на одбраната под исти услови како и на сведоците на обвинението;

ѓ) да добие бесплатно помош на толкувач, ако не го разбира или не го зборува јазикот на кој се води расправата;

- е) да не биде присилено да сведочи против самото себе или да ја признае вината.
4. Постапката што се применува врз постари малолетници според кривичниот закон, ќе води сметка за нивните години и за интересите на нивното превоспитување.
5. Секое лице огласено за виновно за стореното кривично дело има право да побара, согласно со законот, повисок суд да ги преиспита неговата пресуда и изречената казна.
6. Ако конечно изречената кривична пресуда подоцна биде поништена, или ако е дадено помилување поради тоа што нов или дополнително откриен факт докажува дека се работело за судска грешка, лицето кое ја издржало казната врз основа на оваа осуда ќе биде обештетено согласно со законот, доколку не се докаже дека тоа во потполност или делумно е виновно за ненавременото откривање на непознатиот факт.
7. Никој не може да биде прогонуван или казнет поради кривично дело за кое веќе бил ослободен од вина или осуден со правосилна пресуда според законот и кривичната постапка на таа земја.

Член 15

1. Никој не може да биде осуден поради дело или пропуст што не претставувале кривично дело според домашното или меѓународното право во моментот кога се сторени. Исто така не може да се изрече казна што е поголема од онаа што би се применила во моментот кога кривичното дело е сторено. Ако по извршувањето на ова кривично дело законот предвидува полесна казна, виновникот со тоа треба да се користи.
2. Одредбите на овој член не се спротивставуваат на судењето или на казнувањето на секое лице поради дела или пропусти што се сметани за кривично дело во моментот кога се сторени, согласно со општите принципи на правото, што ги признаваат сите нации.

Член 16

Секој има право да му се признае на секое место правен субјективитет.

Член 17

1. Никој не може да биде предмет на самоволни или незаконити мешања во неговиот приватен живот, во неговото семејство, во неговиот стан или неговата преписка, ниту на незаконити повреди нанесени на неговата чест или на неговиот углед.
2. Секое лице има право на законска заштита против ваквите мешања или повреди.

Член 18

1. Секое лице има право на слобода на мислата, на совеста и на вероисповеста. Ова право ја подразбира слободата на исповедувањето и на примањето на вера или убедување по свое наоѓање, како и слободата таа вера или убедувањето да го манифестира поединечно или заедно со други, како јавно, така и приватно, преку култ, преку вршење на верски и ритуални обреди и преку веронаука.
2. Никој не може да биде предмет на присилба, со која би му се нарушила слободата да има или да прифати вера или убедување по негово наоѓање.
3. Слободата на манифестирањето на верата или убедувањето може да биде предмет само на оние ограничувања што ги предвидува законот, а што се нужни заради заштита на јавната безбедност, на редот, на здравјето или на моралот, или пак на основните права и слободи на други лица.
4. Државите-страни на овој пакт се обрзуваат да ја почитуваат слободата на родителите, а во даден случај на законските старатели, да им го обездат на своите деца она верско и морално образование што е во согласност со нивните сопствени убедувања.

Член 19

1. Никој не може да биде вознемируван поради своите мислења.
2. Секое лице има право на слобода на изразувањето. Ова право, без оглед на границите, ја подразбира слободата на изноаѓање, примање и ширење на информации и идеи од сите видови во усмена, писмена, печатена или уметничка форма, или на кој и да е начин по слободен избор.
3. Остварувањето на слободите предвидени во точката 2 на овој член опфаќа посебни должности и одговорности. Следствено на тоа, тоа може да биде подложено на извесни ограничувања што мораат, меѓутоа, да бидат одредени со закон, а се потребни од причините:
 - а) на почитување на правата или угледот на други лица;
 - б) на заштита на државната безбедност, на јавниот ред, на јавното здравје и на моралот.

Член 20

1. Секое пропагирање на војна ќе биде забрането со закон.
2. Секој повик на национална, расна или верска омраза, што претставува поттикнување на дискриминација, непријателство или насилство, е забрането со закон.

Член 21

Се признава правото на мирно собирање. Вршењето на ова право може само да биде предмет на ограничувања, наменети во согласност со законот, а кои се потребни во едно демократско општество во интерес на националната безбедност на јавната безбедност, на јавниот ред или заради заштита на јавното здравје или на моралот или на правата и слободите на други лица.

Член 22

1. Секое лице има право слободно да се здружи со други лица, вклучувајќи го и правото на основање синдикати и зачленување во истите заради заштита на своите интереси.

2. Вршењето на ова право може да биде само предмет на ограничувања предвидени со закон а кои се потребни во демократското општество во интерес на националната безбедност, на јавната безбедност, на јавниот ред или заради заштита на јавното здравје и на моралот, или на правата и слободите на други лица. Овој член не спречува вршење на ова право од страна на членовите на оружените сили и на полицијата да се подложи на законски ограничувања.

3. Ниту една од одредбите на овој член не им допушта на државите-страни на Ковенцијата од 1948 година на Меѓународната организација на трудот за синдикалната слобода и за заштита на синдикалните права да донесуваат законски мерки што би ги нарушиле или да го применуваат законот на начин што би ги нарушувал гаранциите предвидени со наведената конвенција.

Член 23

1. Семејството е природен и основен составен дел на општеството и има право на заштита од страна на општеството и државата.

2. Правото на склучување брак и на основање семејство се признава на маж и жена кога ќе достигнат возраст за брак.

3. Ниту еден брак не може да се склучи без слободна и потполна согласност на идните сопружници.

4. Државите-страни на овој пакт ќе донесат соодветни мерки за обезбедување на еднаквост во правата и одговорностите на сопружниците во поглед на бракот за време на бракот и при неговото раскинување. Во случај на раскинување на бракот, се преземаат мерки за обезбедување на потребната заштита на децата.

Член 24

1. Секое дете, без дискриминација заснована врз расата, бојата, полот, јазикот, верата, националното или социјалното потекло, имотната состојба или раѓањето

има право неговото семејство, општеството и државата да му укажуваат заштита што ја бара неговиот статус на малолетник.

2. Веднаш по раѓањето, секое дете ќе биде запишано во матичната книга на родените и ќе има име.

3. Секое дете има право да се здобие со државјанство.

Член 25

Секој граѓанин има право и можност, без никаква дискриминација спомената во член 2 и без неосновани ограничувања:

а) да учествува во управувањето со јавни работи, или непосредно или преку слободно избрани претставници;

б) да избира и да биде избран на периодични, автентични, општи, еднакви и тајни избори, што обезбедуваат слободно изразување на волјата на избирачите;

в) да биде примен, по општи еднакви услови, во јавните служби на својата земја.

Член 26

Сите лица се еднакви пред законот и имаат право без никаква дискриминација на подеднаква заштита пред законот. Во таа смисла, законот мора да ја забранува секоја дискриминација и да им осигура на сите лица подеднаква и успешна заштита против секоја дискриминација, особено во поглед на расата, бојата, полот, јазикот, верата, политичкото или друго убедување, националното или социјалното потекло, имотната состојба, раѓањето, или секоја друга состојба.

Член 27

Во државите, каде што постојат етнички, верски или јазични малцинства, лицата кои припаѓаат на тие малцинства не можат да бидат лишени од правото да имаат, заедно со другите членови на својата група, свој посебен културен живот, да ја манифестираат и да ја исполнуваат својата сопствена вера или да се служат со својот јазик.

ЧЕТВРТИ ДЕЛ

Член 28

1. Се установува Комитет за правата на човекот (понатаму во текстот: Комитет). Овој комитет е составен од 18 членови, а ги врши функциите што подолу се одредени.

2. Комитетот е составен од државјани на државите-страни на овој пакт, кои треба да имаат високи морални квалитети, чија компетентност во областа на човековите права е призната. Притоа ќе се води сметка за корисноста на учеството на еден број лица кои имаат правно искуство.
3. Членовите на Комитетот се избираат и заседаваат во лично својство.

Член 29

1. Членовите на Комитетот се избираат со тајно гласање, врз основа на листа на кандидати кои ги исполнуваат условите предвидени во членот 28 на овој пакт и кои за таа цел ги предлагаат државите-страни на овој пакт.
2. Секоја држава-страна на овој пакт може да предложи најмногу две лица. Овие лица треба да бидат државјани на државата што ги предлага.
3. Истото лице може повторно да биде предложено.

Член 30

1. Првите избори се одржуваат најдоцна 6 месеци по влегувањето во сила на овој пакт.
2. Најмалку четири месеци пред секој избор за Комитетот, освен ако се работи за избор со цел за пополнување на упразнетото место што е пријавено согласно членот 34 од овој пакт, Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации ќе ги покани по писмен пат државите-страни на овој пакт да ги одредат, во рок од три месеца, кандидатите што ги предлагаат за членови на Комитетот.
3. Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации составува листа по абецеден ред на сите лица така предложени, наведувајќи ги државите-страни што ги предложиле и им ја соопштува на државите-страни на овој пакт најдоцна еден месец пред секој избор.
4. Членовите на Комитетот се избираат во текот на состанокот на државите-страни што го свикал Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации со седиште на Организацијата. На овој состанок, каде што кворумот го составуваат две третини од државите-страни на овој пакт, за членови на Комитетот се избрани оние кандидати, кои ќе добијат најголем број гласови и апсолутно мнозинство на гласовите на претставниците на државите-страни што се присутни и кои гласаат.

Член 31

1. Во Комитетот може да заседава само еден државјанин на една иста држава.
2. За избор во Комитетот се води сметка за праведната географска распределба и за застапеноста на разни форми на цивилизациите, како и за главните правни системи.

Член 32

1. Членовите на Комитетот се избираат на четири години. Тие можат повторно да бидат избрани, ако повторно бидат предложени. Меѓутоа, мандатите на девет членови што се избрани при првото избирање престануваат по две години, веднаш по првото избирање, претседател на состанокот за кој станува збор во членот 30 на овој пакт, ги одредува со ждрепка имињата на овие девет членови.
2. По истекот на мандатот, изборите се одржуваат согласно со одредбите на претходните членови од овој дел на Пактот.

Член 33

1. Ако, според едногласното мислење на другите членови, некој член на Комитетот престанал да ги врши своите функции од причина која не е привремено отсуство, претседателот на Комитетот за тоа го известува Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации, кој тогаш објавува дека е упразнето местото на тој член.
2. Во случај на смрт или оставка на некој член на Комитетот, претседателот за тоа го известува веднаш Генералниот секретар на Обединетите нации, кој тогаш објавува дека местото е упразнето од денот на смртта или од денот кога отсуството влегува во сила.

Член 34

1. Кога упразнетото место е објавено според членот 33 на овој пакт и ако мандатот на членот кој треба да се замени не истекува во рок од шест месеци од денот кога е објавено отсуството, Генералниот секретар на Обединетите нации ќе ги извести за тоа државите-страни на овој пакт, кои можат, во рок од два месеца, да определат кандидати според одредбите од членот 29 на овој пакт заради пополнување на упразнетото место.
2. Генералниот секретар на Обединетите нации составува листа по абецеден ред на сите лица така определени и ја доставува до државите-страни на овој пакт. Изборот за пополнување на упразнетото место се врши според соодветните одредби од овој дел на пактот.
3. Секој член на Комитетот, што е избран на место за кое е објавено дека е упразнето, согласно членот 33, ќе заседава во Комитетот се до денот на нормалниот истек на мандатот на членот чие место било упразнето во Комитетот според одредбите на наредниот член.

Член 35

На членовите на Комитетот им се исплатуваат, по одобрување на Генералното собрание на Обединетите нации, надоместоци на товар на средствата на

Организацијата на Обединетите нации под услови што ги определува Генералното собрание според важностите на функциите во Комитетот.

Член 36

Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации му става на располагање на Комитетот потребен персонал и материјални средства што му се потребни заради ефикасно вршење на функциите што му се доверени врз основа на овој пакт.

Член 37

1. Генералниот секретар на Обединетите нации ги свикува членовите на Комитетот на прв состанок во седиштето на Организацијата.
2. По својот прв состанок, Комитетот се состанува во сите случаи предвидени со деловникот.
3. Состаноците на Комитетот редовно се одржуваат во седиштето на Организацијата на Обединетите нации или во Уредот на Обединетите нации во Женева.

Член 38

Пред да стапи на должност, секој член на Комитетот мора на јавна седница свечено да се обврзе дека ќе ги врши своите функции наполно непристрасно и совесно.

Член 39

1. Комитетот избира свое биро за време од две години. Членовите на бирото можат да бидат повторно избрани.
2. Комитет донесува свои правила на процедурата, меѓутоа, овие правила треба да ги содржат, меѓу другото, следните одредби:
 - а) 12 членови да составуваат кворум;
 - б) одлуките на Комитетот да се донесуваат со мнозинство гласови на присутните членови.

Член 40

1. Државите-страни на овој пакт се обврзуваат да поднесуваат извештаи за донесените мерки со кои се спроведуваат во живот правата признати со овој пакт, како и за постигнатите успеси во остварувањето на овие права:
 - а) во рок од една година од денот на влегувањето во сила на овој пакт за секоја држава-страна по прашањата што се однесуваат на неа;
 - б) во иднина, секогаш кога Комитетот тоа ќе го побара.

2. Сите извештаи му се поднесуваат на Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации, кој му ги доставува на Комитетот на разгледување. Во извештаите треба да се наведат, ако затреба, факторите и тешкотиите што ја попречуваат примената на одредбите од овој пакт.
3. Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации, по советувањето со Комитетот, на специјализираните заинтересирани установи може да им достави копии од сите делови на извештаите што би можеле да се однесуваат на областа на нивната надлежност.
4. Комитетот ги проучува извештаите што ги поднесуваат државите-страни на овој пакт. Тој им доставува на државите-страни свои сопствени извештаи, како и сите забелешки од општ карактер што ги смета целесообразни. Комитетот, исто така, на Економско-социјалниот совет може да му ги доставува овие забелешки со копии на извештаите што ги примил од државите-страни на овој пакт.
5. Државите-страни на овој пакт можат да поднесуваат на Комитетот коментари за секоја забелешка што е составена врз основа на точката 4 од овој член.

Член 41

1. Секоја држава-страна на овој пакт, врз основа на овој член може да изјави во секој момент дека ја признава надлежноста на Комитетот да ги прима и да ги разгледува соопштенијата во кои една држава тврди дека некоја друга држава страна не ги исполнува своите обврски врз основа на овој пакт. Соопштенијата што се поднесуваат врз основа на овој член можат да бидат примени и разгледувани само ако произлегуваат од државата-страна, која дала изјава со која, што се однесува до неа, ја признава надлежноста на Комитетот. Комитетот не прима соопштение од државата-страна која нема дадено ваква изјава. Следната постапка се применува врз соопштенијата што се примени согласно со овој член:
 - а) Ако една држава-страна на овој пакт смета дека некоја друга држава страна не ги применува неговите одредби, таа по писмен пат на онаа друга држава може да и обрне внимание на ова прашање. Во рок од три месеца од приемот на соопштението, државата на која и се обраќа, и дава на државата што го доставила соопштението објаснување или секоја друга писмена изјава со кои го разјаснува прашањето, кои содржат, доколку е тоа можно и корисно, известувања за нејзините правила на процедурата и за правните средства што се веќе користени, што се поведени или што можат уште да се користат.
 - б) Ако, во рок од шест месеци од денот на приемот на првобитното соопштение од страна на државата на која ова и е упатено, прашањето не биде решено на задоволство на обете заинтересирани држави-страни, едната, како и другата држава имаат право да му го поднесат на Комитетот, доставувајќи го соопштението и до Комитетот и до другата заинтересирана држава.
 - в) Комитетот може да решава за еден предмет што му е поднесен само ако утврди дека сите расположливи внатрешни правни средства се користени и исцрпени, согласно со општопризнатите принципи на меѓународното право. Ова правило не се

применува во случаите, каде што постапките по жалбата ги надминуваат разумните рокови.

г) Комитетот ја исклучува јавноста од своите седници кога ги разгледува соопштенијата за кои станува збор во овој член.

д) Под резерва на одредбите од ставот в), Комитетот им ги става своите добри услуги на располагање на заинтересираните држави-страни, за да се постигне спогодбено решение по прашањето што е засновано врз почитувањето на правата на човекот и на основните слободи, како што ги признава овој пакт.

ѓ) Во врска со секој предмет што му е поднесен, Комитетот може да побара од заинтересираните држави-страни, спомнати во ставот б) да му достават секако умесно известување.

е) Заинтересираните држави-страни, спомнати во ставот б), имаат право да бидат застапувани при разгледувањето на предметот од страна на Комитетот и да стават писмени или усни забелешки или во една или во друга форма.

ж) Комитетот мора да поднесе извештај во рок од дванаесет месеца, сметајќи од денот кога го примил соопштението спомнато во ставот б):

И) Ако постигнатото решение е во согласност со одредбите од ставот д), Комитетот во својот извештај се ограничува на кратко изнесување на фактите или на постигнатото решение.

И) Ако решението не е постигнато во согласност со одредбите од ставот д), Комитетот во својот извештај се ограничува на кратко изнесување на фактите; текстот на писмените забелешки и записникот за усните забелешки што ги ставиле заинтересираните држави се приложуваат кон извештајот. За секој предмет извештајот се доставува до заинтересираните држави-страни.

2. Одредбите од овој член влегуваат во сила кога десет држави-страни на овој пакт ќе ја дадат изјавата предвидена во точката 1 на овој член. Наведената изјава се депонира кај Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации, кој им доставува копија на другите држави-страни. Изјавата во секое време може да се повлече по пат на соопштение упатено до Генералниот секретар. Ова повлекување е без штета за разгледувањето на секое прашање што е предмет на веќе доставеното соопштение врз основа на овој член; никакво друго соопштение од некоја држава страна нема да се прими, откако Генералниот секретар ќе биде известен за повлекувањето на изјавата, до колку заинтересираната држава членка не даде нова изјава.

Член 42

1. а) Ако прашањето што му е поднесено на Комитетот, согласно со членот 41 на овој пакт, нема да биде решено на задоволство на заинтересираните држави-страни, Комитетот, при претходна согласност од заинтересираните држави-страни, може да определи ад hoc комисија за помирување (во натамошниот текст: комисијата). Комисијата им ги става своите добри услуги на располагање на

заинтересираните држави-страни заради постигнување на мирно решение на прашањето засновано врз почитување на овој пакт.

б) Комисијата се состои од пет члена, именувани со согласност со заинтересираните држави-страни. Ако заинтересираните држави-страни не постигнат спогодба за целокупниот или за еден дел од составот на комисијата во рок од три месеца, членовите на комисијата, за кои не можеле да се согласат, се избираат со тајно гласање меѓу членовите на Комитетот со мнозинство од две третини членови на Комитетот.

2. Членовите на комисијата заседаваат во лично својство. Тие не можат да бидат државјани ниту на заинтересираните држави-страни ниту на државата која не е член на овој пакт, ниту на држава која и дала изјава предвидена во членот 41 на овој пакт.

3. Комисијата го избира својот претседател и донесува свои сопствени правила на процедурата.

4. Комисијата ги одржува редовно своите состаноци во седиштето на Организацијата на Обединетите нации или во Уредот на Обединетите нации во Женева. Меѓутоа, таа може да се состане во секое друго соодветно место, што комисијата може да го определи во согласност со Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации со заинтересираните држави-страни.

5. Секретаријатот, предвиден во членот 36 на овој пакт, исто така им ги дава своите услуги на комисиите што се именувани врз основа на овој член.

6. Податоците што ги добива и ги прегледува Комитетот, и се ставаат на располагање на комисијата, која може да бара заинтересираните држави-страни да и дадат секакво умесно дополнително известување.

7. Откако ќе го разгледа прашањето во сите свои видови, но во случај најдоцна во рок од 12 месеци од денот кога и е поднесено, комисијата му поднесува извештај на претседателот на Комитетот, кој ги доставува до заинтересираните држави-страни:

а) ако комисијата не може да го доврши разгледувањето на прашањето во рок од дванаесет месеци, во својот извештај таа на кратко само назначува до каде стигнала во своето разгледување;

б) ако е постигнато спогодбено решение на прашањето, засновано врз почитувањето на правата на човекот признати со овој пакт, на својот извештај комисијата се ограничува накратко да ги наведе фактите и постигнатото решение;

в) ако не се постигне решение во смисла на ставот б), комисијата ги внесува во извештајот своите заклучоци по сите факти што се однесуваат на прашањето кое се расправа помеѓу заинтересираните држави-страни, како и своите констатации во врска со можностите за постигање спогодбено решение на прашањето; извештајот исто така ги содржи писмените забелешки и записникот за усните забелешки што ги направиле заинтересираните држави-страни;

г) ако извештајот на комисијата е поднесен според ставот в), заинтересираните држави-страни, во рок од три месеци од приемот на извештајот, му соопштуваат на претседателот на Комитетот дали го прифаќаат или не извештајот на комисијата.

8. Одредбите од овој член треба да се разберат така што да не одат на штета на надлежностите на Комитетот превиден во членот 41 на овој пакт.

9. Заинтересираните држави-страни ги поднесуваат подеднакво трошоците на членовите на комисијата врз основа на пресметка што ја донесува Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации.

10. Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации е овластен во случај на потреба да им ги исплати трошоците на членовите на комисијата, пред да ги надоместат заинтересираните држави-страни според точката 9 од овој член.

Член 43

Членовите на Комитетот и членовите на ад хок комисиите за помирување, кои можат да бидат установени според членот 42 на овој пакт, имаат право на олесненија, привилегии и имунитети на Организацијата на Обединетите нации, според соодветните одредби на Конвенцијата за привилегии и имунитети на Обединетите нации.

Член 44

Одредбите за спроведување во живот на овој пакт се применуваат без штета за постапките што се востановени по прашањето на правата на човекот според или врз основа на битните инструменти и конвенциите на Организацијата на Обединетите нации и на специјализираните установи, и не ги спречуваат државите-страни да прибегнат кон други постапки за решавање на некој спор согласно меѓународните општи или посебни спогодби што ги обврзуваат.

Член 45

Комитетот секоја година на Генералното собрание на Обединетите нации му доставува извештај за својата работа преку Економско-социјалниот совет.

ПЕТИ ДЕЛ

Член 46

Ниту една одредба од овој пакт не може да се толкува како да ги нарушува одредбите на Повелбата на Обединетите нации и уставите на специјализираните установи, што ја одредуваат одговорноста во разни органи на Организацијата на Обединетите нации и на специјализираните установи по прашањата што се третирали во овој пакт.

Член 47

Ниту една од одредбите на овој пакт не може да се толкува како да го нарушува правото својствено на сите народи да ги уживаат и во потполност и слободно да ги користат своите природни богатства и извори.

ШЕСТИ ДЕЛ

Член 48

1. Овој пакт е отворен за потпишување на секоја држава-страна на Организацијата на Обединетите нации или членка на една од нејзините специјализирани установи, на секоја држава страна на Статутот на Меѓународниот суд на правдата, како и на секоја држава што Генералното собрание ќе ја повика да стане членка на овој пакт.
2. Овој пакт подлежи на ратификација и инструментите за ратификација се депонираат кај Генералниот секретар на Обединетите нации.
3. Овој пакт е отворен за пристапување на секоја држава за која станува збор во точката 1 на овој член.
4. Пристапувањето се врши со депонирање на инструментите за пристапување кај Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации.
5. Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации ги известува сите држави што го потпишале овој пакт или оние што му пристапиле за депонирањето на секој инструмент за ратификација или за пристапување.

Член 49

1. Овој пакт влегува во сила три месеци од денот на депонирање кај Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации на триесет и петтиот инструмент за ратификација или пристапување.
2. За секоја држава што ќе го ратификува овој пакт или што ќе му пристапи по депонирањето на триесет и петтиот инструмент за ратификација, наведениот пакт влегува во сила три месеци од денот на депонирањето на инструментот за ратификација или за пристапување на таа држава.

Член 50

Одредбите на овој пакт, без никакво ограничување и исклучок, се применуваат врз сите единици кои се составен дел на федеративните држави.

Член 51

1. Секоја држава-страна на овој пакт може да предложи измена или дополние чиј текст му го поднесува на Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации. Генералниот секретар сите предлози на измени и дополненија ги доставува до државите-страни на овој пакт, барајќи од нив да му назначат дали сакаат да се свика конференција на државите-страни заради разгледување или гласање за поднесените предлози. Ако најмалку една третина од државите се изјаснат за ова свикавање, Генералниот секретар ја свикава конференцијата под покровителство на Организацијата на Обединетите нации. Секоја измена или дополние што би го усвоило мнозинството на државите присутни и кои гласаат, му се поднесува заради одобрение на Генералното собрание на Обединетите нации.

2. Овие измени и дополненија влегуваат во сила кога ќе ги одобри Генералното собрание на Обединетите нации и кога ќе ги прифатат две третини од државите-страни на овој пакт според нивните уставни правила.

3. Кога овие измени и дополненија ќе влезат во сила, тие се задолжителни за државите-страни што ги прифатиле, со тоа што другите држави-страни остануваат врзани со одредбите на овој пакт, како и секоја измена или дополние што порано го прифатиле.

Член 52

Независно од соопштенијата предвидени во точката 5 на членот 48 на овој пакт, Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации ги известува сите држави спомнати во точката 1 на тој член за:

а) ставените потписи на овој пакт и за инструментите за ратификација или за пристапување, депонирани согласно членот 48;

б) денот на влегувањето во сила на овој пакт, согласно членот 49 на овој пакт и за денот на влегувањето во сила на измените и дополненијата предвидени во членот 51 на овој пакт.

Член 53

1. Овој пакт, чии англиски, француски, руски, шпански и кинески текст се подеднакво веродостојни, се депонира во архивот на Организацијата на Обединетите нации.

2. Генералниот секретар на Обединетите нации доставува заверена копија од овој акт до сите држави спомнати во членот 48 на овој пакт.

МЕЃУНАРОДЕН ПАКТ ЗА СОЦИЈАЛНИТЕ И КУЛТУРНИТЕ ПРАВА НА ЧОВЕКОТ

Државите - страни на овој пакт,

- Сметајќи дека според принципите изразени во Повелбата на Обединетите нации, признавањето на достоинството, кое е суштествено за сите членки на човековото семејство и на нивните еднакви и неотуѓиви права, претставува основа на слободата, правдата и мирот во светот,
- Свесни дека овие права произлегуваат од достоинството, неотуѓиво од човековата личност,
- Свесни дека според Универзалната декларација за правата на човекот, идеалот на слободното човечко суштество, особено од страв и беда, може да се постигне само ако се создадат услови што овозможуваат секој да ги ужива своите економски, социјални и културни права, и своите граѓански и политички права.
- Сметајќи дека Повелбата на Обединетите нации им ја наметнува обврската на државите да го унапредуваат општото и фактичкото почитување на човековите права и слободи.
- Водејќи сметка за фактот дека поединецот има должност спрема другите поединци и спрема заедницата на која и припаѓа и дека е должен да се залага за унапредување и почитување на правата признати во овој пакт,

Се договорија за следното:

ПРВ ДЕЛ

Член 1

1. Сите народи имаат право на самоопределување. Врз основа на ова право, тие слободно го определуваат својот политички статус и слободно го обезбедуваат својот економски, социјален и културен развој.
2. За да ги постигнат своите цели, сите народи можат слободно да располагаат со своите богатства и со своите природни извори, без штета по обврските што произлегуваат од меѓународната стопанска соработка, заснована врз принципот на заемниот интерес и меѓународното право. Еден народ каков и да е не може да биде лишен од своите сопствени средства за живот.
3. Државите - страни на овој пакт, вклучувајќи ги тука и оние држави што се одговорни за управувањето со несамостојните територии и со териториите под старателство, се должни да го помагаат остварувањето на правото на народите на

самоопределување и да го почитуваат ова право согласно одредбите на Повелбата на Обединетите нации.

ВТОР ДЕЛ

Член 2

1. Секоја држава - страна на овој пакт се обврзува и поединечно и преку меѓународната помош и соработка, особено на економско и техничко поле, а користејќи ги во најголема можна мера своите расположливи извори, да презема чекори за да се постигне постепено потполно остварување на правата признати во овој пакт со сите соодветни средства, вклучувајќи го посебно донесувањето законски мерки.

2. Државите - страни на овој пакт се обврзуваат да гарантираат дека сите права што се наведени во него ќе бидат остварувани без каква и да е дискриминација заснована врз раса, боја, пол, јазик, вера, политичко мислење или некое друго мислење, национално или социјално потекло, имотна состојба, раѓање или некоја друга околност.

3. Водејќи сметка на соодветен начин за правата на човекот и за своето национално стопанство, земјите во развој можат да им определат на лицата што не се нејзини државјани во која мера ќе им ги гарантираат економските права признати со овој пакт.

Член 3

Државите - страни на овој пакт се обврзуваат да им обезбедат еднакво право на мажите и на жените да ги уживаат сите економски, социјални и културни права што се наброени во овој пакт.

Член 4

Државите - страни на овој пакт признаваат дека во поглед на уживањето на правата што ги обезбедува државата според овој пакт, државата може да ги ограничи тие права само со закон и тоа во онаа мера, која е во согласност со природата на овие права и исклучиво со цел за унапредување на општата благосостојба во демократското општество.

Член 5

1. Ни една одредба од овој пакт не може да се толкува како да содржи какво и да е право за некоја држава, групација или поединец да врши некоја дејност или да

врши некој акт со цел за рушење на правата или слободите признати со овој пакт или да заведуваат поголеми ограничувања од оние предвидени со овој пакт.

2. Не се признава никакво ограничување или отповикување на основните човекови права што се признати или важат во таа земја според законите, конвенциите, прописите или обичаите, под изговор дека овој пакт нив не ги признава или ги признава во помала мера.

ТРЕТ ДЕЛ

Член 6

1. Државите - страни на овој пакт го признаваат правото на работа кое го опфаќа правото што го има секое лице на можност за заработување преку слободно избрана или прифатена работа и презема соодветни мерки за зачувување на ова право.

2. Меѓу мерките што треба да ги преземе секоја држава - страна на овој пакт, со цел за потполно остварување на ова право, спаѓаат програмите на техничката и стручната ориентација и обука, политиката и методите за постигнување на постојан економски, социјален и културен развој и потполна производна вработеност во услови што на човекот му гарантираат уживање на основните политички и економски слободи.

Член 7

Државите - страни на овој пакт го признаваат правото што го има секое лице да се користи со правичните и поволните услови за работа што особено обезбедуваат:

а) награда што им обезбедува минимум на сите работници;

- праведна заработувачка и еднаква награда за работа од иста вредност, без каква и да е разлика; посебно жените мора да имаат гаранција дека условите на нивната работа не се полоши од условите што ги уживаат мажите и да примаат иста награда како овие за истата работа;

- пристоен живот за нив и за нивното семејство согласно со одредбите на овој пакт;

б) хигиенско-техничка заштита при работа;

в) иста можност за сите да напредуваат во својата работа во повисока соодветна категорија, водејќи сметка единствено за наполнетите години на служба и за способностите;

г) одмор, разонода, разумно ограничување на работното време и повремени платени отсуства, како и надоместок за празнични денови.

Член 8

1. Државите членки на овој пакт се обврзуваат да го обезбедат:

а) правото што го има секое лице со други да основа синдикати и да се зачлени во синдикат по свој избор, со единствен услов - правилата да бидат утврдени од страна на заинтересираната организација, со цел за унапредување и заштита на економските и социјалните интереси. Остварувањето на ова право може да биде предмет единствено на ограничувањата предвидени со закон, а што се неопходни во демократското општество во интерес на националната безбедност или на јавното устројство, или на заштитата на правото и слободата на друг;

б) правото што го имаат синдикатите да создаваат национални здруженија и сојузи и правото што тие го имаат на создавање меѓународни синдикални организации или на зачленување во нив;

в) правото што го имаат синдикатите слободно да ја вршат својата дејност, без друго ограничување, освен она што го предвидува законот, а кое претставува потребна мерка во демократското општество, во интерес на националната безбедност или на јавното устројство, или заради заштита на правата и слободите на друг;

г) правото на штрајк, што се остварува според законите на секоја земја.

2. Овој член не спречува реализирањето на овие права од страна на членовите на оружените сили, на полицијата или на државната управа, да подлежи на законски ограничувања.

3. Ни една одредба од овој член не им допушта на државите - страни на Конвенцијата на Меѓународната организација на трудот од 1948 година за синдикалната слобода и за заштита на синдикалното право да донесуваат законски мерки што би ги нарушувале или да го применуваат законот на начин што би ги нарушувал границите предвидени со наведената конвенција.

Член 9

Државите - страни на овој пакт на секое лице му го признаваат правото на социјално обезбедување, вклучувајќи го тука социјалното осигурување.

Член 10

Државите - страни на овој пакт признаваат дека:

1. Треба да му биде дадена што поширока заштита и помош на семејството кое е природен и основен составен дел на општеството, посебно за неговото засновање и за она време за кое тоа ја поднесува одговорноста за издржување и воспитување на децата за кои се грижи. За склопување на брак идните сопружници мораат слободно да се согласат.

2. Треба да им биде дадена на мајките посебна заштита за разумно време пред и по раѓањето на децата. Вработените мајки за време на овој период треба да

уживаат платено отсуство или отсуство со соодветни давања од социјалното осигурување.

3. Треба да се преземат посебни мерки за заштита и помош во корист на децата и младите, без каква и да е дискриминација од роднински или од други причини. Децата и младината мора да бидат заштитени од економска и социјална експлоатација. Со закон треба да се санкционира вработувањето на работни места што се од таква природа што можат да го изложат на опасност нивниот морал или нивното здравје, да го доведат во опасност нивниот живот или да му наштетат на нивниот морален развој. Државите, исто така, треба да ги утврдат границите на возраст под кои платеното вработување на детска работна сила е со закон забрането и санкционирано.

Член 11

1. Државите - страни на овој пакт на секое лице му го признаваат правото на животен стандард, доволен за самиот него и за неговото семејство, вработувањето, како и постојаното подобрување на неговите животни услови. Државите - страни ќе преземат соодветни мерки заради обезбедување на остварувањето на ова право и за таа цел тие го признаваат суштественото значење на слободно избраната меѓународна соработка.

2. Државите - страни на овој пакт, признавајќи му го основното право што секое лице го има на заштитата од глад, ќе донесат поединечно или преку меѓународна соработка потребни мерки, вклучувајќи ги тука и конкретните програми;

а) за подобрување на методите на производство, на зачувувањето и поделбата на прехранбените производи преку целосно ширење на воспитните принципи за исхрана, развој или реформа на аграрните системи, така што да обезбедат колку е можно подобро оспособување и користење на природните богатства;

б) за обезбедување на праведна распределба на светските прехранбени богатства во однос на потребите, водејќи сметка за проблемите што се поставуваат како во земјите - увознички, така и во земјите - извознички на прехранбени производи.

Член 12

1. Државите - страни од овој пакт го признаваат правото на секое лице за најдобро физичко и ментално здравје што може да се постигне.

2. Мерките што ќе ги преземат државите - страни на овој пакт, со цел за обезбедување целосно остварување на ова право, треба да ги опфатат мерките што треба да обезбедат:

а) намалување на бројот на мртвородените деца и смртноста на децата, како и здрав развој на детето;

б) подобрување на сите видови хигиена на средината и на индустриската хигиена;

в) профилаксија и лекување на епидемични, ендемични, професионални и други заболувања, како и борба против овие болести;

г) создавање услови за обезбедување лекарски услуги и помош за сите во случај на болест.

Член 13

1. Државите - страни на овој пакт го признаваат на секое лице правото на образование. Тие се согласуваат дека образованието треба да е насочено кон целосен развој на човечката личност и достоинство и да го зајакне почитувањето на човековите права и основни слободи. Освен тоа, тие се согласни дека образованието треба да му овозможи на секое лице да игра корисна улога во слободното општество, да го унапредува разбирањето, толеранцијата и пријателството меѓу сите народи и сите расни, етнички или верски групи и да го поттикнува развојот на дејноста на Обединетите нации за зачувување на мирот.

2. Државите - страни на овој пакт, со цел за обезбедување на потполно користење на ова право, признаваат дека:

а) основното образование треба да биде задолжително и бесплатно, достапно за сите;

б) средното образование во своите разни видови, вклучувајќи го тука и средно-техничкото и стручното школување, треба да биде општо и достапно за сите преку соодветни мерки, а особено преку постепено воведување бесплатно школување;

в) високото образование треба да им биде достапно на сите подеднакво, зависно од способноста на секој, преку соодветни средства, а особено преку постепено воведување бесплатно школување;

г) основната настава треба да биде поттикнувана или засилена што е можно повеќе за лицата што не добиле основно образование или што не го добиле во потполност;

д) треба активно да се работи врз развојот на школската мрежа на сите степени, да се воспостави адекватен систем на стипендии и постојано да се подобруваат материјалните услови на наставниот персонал.

3. Државите - страни на овој пакт се обврзуваат да ја почитуваат слободата на родителите и, во даден случај, на законските старатели, да изберат за своите деца други училишта освен оние што се формирани од јавните власти, а што се во согласност со таков минимум образовни стандарди евентуално пропишани или одобрени од државата и да обезбедат верско и морално воспитување на своите деца согласно своите сопствени убедување.

4. Ниту еден дел од одредбава од овој член не може да се толкува како нарушување на слободата на поединец и на правни лица да основаат и да управуваат со образовни институции под услов принципите изнесени во точката 1 на овој член да бидат почитувани и под услов образованието што го даваат овие училишта да биде во согласност со минималните стандарди што државата може да ги пропише.

Член 14

Секоја држава - страна на овој пакт, која во моментот кога станува членка уште не можела да обезбеди во својата метропола и на териториите под своја управа задолжително и бесплатно основно образование, се обврзува во рок од две години да изработи и да донесе исцрпен план на мерки потребни за постапно остварување, во разумен број години, што ќе ги утврди тој план, со целосна примена на принципот на задолжително бесплатно основно образование за сите.

Член 15

1. Државите - страни на овој пакт секому му го признаваат правото:
 - а) да учествува во културниот живот;
 - б) да се користи со достигнуањата на науката и со нивната примена;
 - в) да ужива заштита на моралните и материјалните интереси што произлегуваат од секоја научна, литературна или уметничка продукција, чиј автор е тој.
2. Мерките што ги преземаат државите - страни на овој пакт, а со цел обезбедување целосно користење на ова право, мора да ги опфаќаат мерките што се потребни за обезбедување на зачувувањето, развитокот и ширењето на науката и културата.
3. Државите - страни на овој пакт се обврзуваат да ја почитуваат слободата неопходна за научно истражување и творечка дејност.
4. Државите - страни на овој пакт ги признаваат придобивките што треба да бидат резултат на јакнењето и на развитокот на меѓународната соработка и врските на полето на науката и културата.

ЧЕТВРТИ ДЕЛ

Член 16

1. Државите - страни на овој пакт, според одредбите на овој дел на Пактот, се обврзуваат да поднесат извештаи за мерките што ќе ги усвојат, како и за напредокот постигнат со цел да се обезбеди почитување на правата признати во Пактот.
2. а) Сите извештаи се упатуваат до Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации, кој ја доставува нивната копија до Економско - социјалниот совет на разгледување, во согласност со одредбите на овој пакт.
 - б) Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации, исто така, им ги доставува на специјализираните установи копиите на извештаите или соодветни делови од извештаите што ги упатиле државите - страни на овој пакт кои исто така се членови на наведените специјализирани установи, доколку овие

извештаи или делови од извештаите се однесуваат на прашањата во врска со надлежностите на овие установи во согласност со нивните законски акти.

Член 17

1. Државите - страни на овој пакт своите извештаи ги поднесуваат по етапи, според програмата што ќе ја изработи Економско-социјалниот совет во рок од една година, сметајќи од денот на влегувањето во сила на овој пакт, откако ќе ги консултира државите - страни и заинтересираните специјализирани установи.

2. Извештаите можат да укажуваат на факторите и тешкотиите што ги попречуваат овие држави да ги извршат во потполност своите обврски предвидени во овој пакт.

3. Во случај државата членка на овој пакт веќе да и ги упатила на Организацијата на Обединетите нации или на некоја специјализирана установа известувањата по тоа прашање, нема да биде потребно да се умножуваат известувањата и ќе биде доволно да се повика на овие известувања.

Член 18

Врз основа на одговорностите што му се дадени со Повелбата на Обединетите нации по прашањето на човековите права и основните слободи, Економско-социјалниот совет може да склучи спогодби со специјализираните установи заради поднесување извештаи во врска со постигнатиот напредок во поглед на почитувањето на одредбите од овој пакт што влегуваат во рамките на нивната дејност. Овие извештаи можат да ги опфатат податоците за одлуките и препораките усвоени од страна на надлежните органи на специјализираните установи по прашањето на спроведувањето на овие мерки.

Член 19

Економско-социјалниот совет, заради општо проучување и препораки или заради информации ако е потребно, на Комисијата за правата на човекот може да и ги врати извештаите по прашањето на правата на човекот што ги доставуваат државите согласно член 16 и 17 и извештаите по прашањето на правата на човекот што ги доставуваат специјализираните установи според членот 18 на овој пакт.

Член 20

Државите - страни на овој пакт и заинтересираните специјализирани установи можат да му поднесат на Економско - социјалниот совет забелешки за секоја препорака од општ карактер, направена согласно со членот 19 на овој пакт или за секоја забелешка на препорака од општ карактер во извештајот на Комисијата за правата на човекот или во секој друг документ наведен во тој извештај.

Член 21

Економско-социјалниот совет, одвреме-навреме, може да му поднесе на Генералното собрание извештаи што содржат препораки од општ карактер и преглед на известувањата што се добиени од државите - страни во овој пакт и од специјализираните установи за преземените мерки и за постигнатиот напредок заради обезбедување на општо почитување на правата признати во овој пакт.

Член 22

Економско-социјалниот совет може да им обрне внимание на другите органи на Организацијата на Обединетите нации, на нивните помошни органи и на заинтересираните специјализирани установи што се занимаваат со давање техничка помош, на секое прашање содржано во извештаите, наведени во овој дел на овој пакт, а кое може да им помогне на овие органи да се изјаснат секој во областа на својата надлежност, за утешноста на меѓународните мерки што можат да придонесат за фактичното и постапно спроведување на овој пакт.

Член 23

Државите - страни на овој пакт се согласни дека мерките од меѓународен карактер што имаат за цел да обезбедат остварување на правата, признати во овој пакт, опфаќаат особено склучување на конвенции, усвојување на препораки, давање техничка помош и, заедно со заинтересираните влади, организирање регионални и технички состаноци заради консултирање и проучување.

Член 24

Ни една одредба од овој пакт не може да се толкува како да ги нарушува одредбите на Повелбата на Обединетите нации и на уставите на специјализираните установи, што ги определуваат одговорностите на разните органи на Организацијата на Обединетите нации и на специјализираните установи во поглед на прашањата што се обработени во овој пакт.

Член 25

Ни една одредба од овој пакт не може да се толкува како да го нарушува правото што им припаѓа на сите народи на потполно и слободно уживање и користење на нивните богатства и природни извори.

ПЕТТИ ДЕЛ

Член 26

1. Овој пакт е отворен за потпишување на секоја држава - страна на Организацијата на Обединетите нации или на член од која и да е специјализирана установа, на секоја држава - страна на Статутот на Меѓународниот суд на правдата, како и на секоја друга држава што ќе ја повика Генералното собрание на Обединетите нации да стане членка на овој пакт.
2. Овој пакт подлежи на ратификација, а ратификационите инструменти се депонираат кај Генералниот секретар на Обединетите нации.
3. Овој пакт е отворен за пристапување на секоја држава, спомната во точката 1 од овој член.
4. Пристапувањето се врши со депонирање на инструментите за пристапување кај Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации.
5. Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации ги известува сите држави што го потпишале овој пакт, или што му пристапиле, за депонирањето на секој ратификационен инструмент или инструмент за пристапување.

Член 27

1. Овој пакт влегува во сила три месеци по денот на депонирањето на триесет и петтиот ратификационен инструмент или инструмент за пристапување кај Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации.
2. За секоја држава што ќе го ратификува овој пакт или ќе му пристапи по депонирањето на триесет и петтиот ратификационен инструмент или инструмент за пристапување, овој пакт влегува во сила три месеци по депонирањето на ратификациониот инструмент или инструментот за пристапување од страна на државата.

Член 28

Одредбите на овој пакт се применуваат, без какво и да е ограничување и исклучоци, врз сите уставни единици на федералните држави.

Член 29

1. Секоја држава - страна на овој пакт може да предложи измена и дополнение и изменетиот и дополнетиот текст да го депонира кај Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации. Генералниот секретар тогаш ги доставува сите нацрт - измени и дополненија до државите - страни на овој пакт, барајќи да му назначат дали сакаат да се свика конференција на државите - страни заради

разгледување на овие нацрти и за нивните изгласувања. Ако најмалку една третина од државите се изјаснат за ова свикување, Генералниот секретар свикува конференција под покровителство на Организацијата на Обединетите нации. Секоја измена и дополние, што ќе ја усвои мнозинството држави што се присутни и што гласаат на конференцијата, се доставува на усвојување до Генералното собрание на Обединетите нации.

2. Овие измени и дополненија влегуваат во сила кога ќе ги одобри Генералното собрание на Обединетите нации и ќе ги прифати, според своите уставни правила, двотретинското мнозинство на државите - страни од овој пакт.

3. Кога овие измени и дополненија ќе влезат во сила, задолжителни се за државите - страни што ги усвоиле, а другите држави - страни остануваат врзани со одредбите на овој пакт и со секое друго дополние и изменување што ќе биде подоцна усвоено.

Член 30

Независно од известувањата предвидени во точката 5 на членот 26 на овој пакт, Генералниот секретар на Обединетите нации ги известува сите држави спомнати во точката 1 на овој член:

а) за потписите ставени на овој пакт и за ратификационите инструменти и за инструментите за пристапување депонирани според членот 26 на овој пакт;

б) за датумот на влегувањето во сила на овој пакт според членот 27 и за датумот на влегувањето во сила на измените и дополненијата предвидени во членот 29 на овој пакт.

Член 31

1. Овој пакт, чиј англиски, кинески, шпански, француски и руски текст се подеднакво веродостојни, се депонира во архивите на Организацијата на Обединетите нации.

2. Генералниот секретар на Организацијата на Обединетите нации им доставува заверена копија на овој пакт на сите држави наведени во членот 26 на овој пакт.

ЕВРОПСКА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Конвенција за заштита на човековите права и основните слободи изменета согласно Протоколите број 11 и 14 со протоколите број 1, 4, 6, 7, 12 и 13

Овој текст на Конвенцијата ги содржи измените согласно одредбите на Протоколот број 14 (CETS no. 194) кој стапи на сила на 1 јуни 2010 година, иако во 'Службен весник на Република Македонија' не е објавен пречистен текст на Конвенцијата.

Текстот на Конвенцијата претходно беше изменет согласно со одредбите од Протоколот број 3 (ETS no. 45), кој стапи на сила на 21 септември 1970, Протоколот број 5 (ETS no. 55), кој стапи на сила на 20 декември 1971 и Протоколот број 8 (ETS no. 118), кој стапи на сила на 1 јануари 1990, го содржи и текстот на Протоколот број 2 (ETS no. 44) кој согласно член 5, став 3 представува интегрален дел на Конвенцијата од неговото стапување на сила на 21 септември 1970. Сите одредби кои се изменети или додадени со овие протоколи беа заменети со Протоколот број 11 (ETS no. 155), од датумот кога истиот стапи на сила: 1 ноември 1998. Од оваа дата, Протоколот број 9 (ETS no. 140), кој стапи на сила на 1 октомври 1994 беше укинат, а Протоколот број 10 (ETS no. 146) стана беспредметен.

Актуализирани информации во однос на потпишувањето и ратификацијата на Конвенцијата и нејзините протоколи како и детална листа на поднесените декларации и резервации се достапни на следната интернет адреса:
<http://conventions.coe.int/>

Секретаријат на Европскиот суд за човекови права
јуни 2010 година Европска конвенција за заштита на човековите права
Конвенција за заштита на човековите права и основните слободи⁷¹
Рим, 4 ноември 1950 година

Владите потписнички, членки на Советот на Европа,
Имајќи ја предвид Општата декларација за човековите права, која Генералното собрание на Обединетите нации ја усвои на 10 декември 1948 година;
Имајќи предвид дека таа Декларација има за цел да обезбеди општо и ефективно признавање и исполнување на правата утврдени во неа;
Имајќи предвид дека цел на Советот на Европа е да постигне поголемо единство меѓу своите членки и дека едно од средствата за постигнување на таа цел е заштитата и развојот на човековите права и основните слободи;

⁷¹ Преводот на Конвенцијата и Протоколите на македонски јазик е преземен од 'Службен весник на Република Македонија' бр. 11/1997; 30/2004 и 30/2005.

Повторно потврдувајќи ја својата длабока приврзаност кон оние основните човекови слободи, кои ги чинат темелите на правдата и мирот во светот и чија заштита, од една страна се засновува врз вистинската политичка демократија, а од друга страна врз заедничкото сфаќање и почитување на човековите права, од кои тие слободи зависат;

Решени, како влади на европски земји, со исти стремежи и заедничко наследство на идеали и политички традиции, почитување на слободата и владеењето на правото, да ги направат првите чекори за колективно гарантирање на определени права утврдени во Општата декларација,

Се согласија за следното:

Член 1

Обврска за почитување на правата на човекот

Високите страни договорнички им ги признаваат на сите лица под нивна надлежност правата и слободите утврдени во делот I на оваа Конвенција.

Дел I

Права и слободи

Член 2

Право на живот

1. Правото на живот на секој човек е заштитено со закон. Никој не може намерно да биде лишен од живот, освен со извршување на смртна казна, изречена со судска пресуда, со која е прогласен за виновен за кривично дело кое, според законот, се казнува со таква казна.

2. Се смета дека одредбите на овој член не се повредени доколку смртта настапила како резултат на апсолутно потребна употреба на сила:

а. во одбрана на секој поединец од незаконско насилство;

б. при апсење според закон или спречување на бегство на лице уапсено врз основа на закон;

в. при законско спречување на немир или бунт.

4 Европска конвенција за заштита на човековите права

Член 3

Забрана на мачење

Никој не смее да биде подложен на мачење, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Член 4

Забрана на ропство и принудна работа

1. Никој не смее да биде држан во ропство или во ропска зависност.
2. Никој не смее да биде присилен да врши принудна или задолжителна работа.
3. Во смисла на овој член, за «принудна или задолжителна работа» нема да се смета:
 - а. секоја работа која нормално се бара од лицата кои се наоѓаат во затвор под услови предвидени во член 5 од оваа Конвенција или за време на условниот отпуст;
 - б. секоја служба која има воен карактер или некоја друга служба наместо задолжително служење на воениот рок, кога се работи за лица кои се повикале на приговор на совеста во оние земји во кои тоа е предвидено со закон;
 - в. секоја служба која се наложува во случај на опасност или несреќа, што го загрозува животот и благосостојбата на заедницата;
 - г. секоја работа или служба кои се составен дел на вообичаените граѓански обврски.

Член 5

Право на слобода и безбедност

1. Секој човек има право на слобода и на безбедност. Никој не смее да биде лишен од слобода, освен врз основа на закон во долунаведените случаи:
 - а. ако издржува казна затвор по пресуда на надлежниот суд;
 - б. ако бил уапсен или притворен поради противење на законскиот налог на судот или со цел да се обезбеди извршување на со закон пропишана обврска;
 - в. ако е уапсен или притворен поради приведување пред надлежна судска власт, кога постои оправдано сомнение дека тоа лице извршило кривично дело, или кога постојат оправдани причини тоа лице да се спречи да изврши кривично дело, или по извршувањето на кривичното дело да побегне;
 - г. ако се работи за притвор на малолетник врз основа на законска процедура, заради воспитување под надзор или заради приведување пред надлежна судска власт;
 - д. ако се работи за притвор на лице за да се спречи ширење на некоја заразна болест, на ментално оболени лица, алкохоличари, наркомани и скитници;
 - ѓ. ако се апси или притвора лице врз основа на закон, со цел да се спречи илегално да влезе во земјата или лице против кое е во тек постапка за протерување или израчување.
2. Секое уапсено лице веднаш се известува на јазикот што го разбира за причините за апсењето и за обвиненијата против него.
3. Секое лице уапсено или притворено според одредбите на став 1в од овој член мора веднаш да биде изведено пред судија или друго судско лице, со закон овластено да врши судска власт, и да има право на судење во разумен рок или на

пуштање на слобода во текот на судската постапка. Пуштањето може да се услови со давање гаранција дека тоа лице ќе се појави на судењето.

4. Секое лице лишено од слобода со апсење или притворање има право да вложи жалба до судот, и тој во кус рок да ја разгледа законитоста на тоа лишување од слобода и ако тоа не било законско, да нареди негово ослободување.

5. Секое лице кое било жртва на апсење или притворање спротивно на одредбите на овој член, има право на обештетување.

Член 6

Право на правична судска постапка

1. Секој има право правично и јавно, во разумен рок, пред независен и непристрасен со закон воспоставен суд да бидат разгледани и утврдени неговите граѓански права и обврски или основаноста на какви било (5 Европска конвенција за заштита на човековите права) кривични обвиненија против него. Пресудата се изрекува јавно, а новинарите и публиката можат да бидат исклучени за време на целата или на дел од постапката во интерес на моралот, јавниот ред или националната безбедност во едно демократско општество, кога тоа го наложуваат интересите на малолетник или заштитата на приватниот живот на страните во спорот, или кога тоа судот го смета за неопходно затоа што во посебни околности публицитетот би можел да им нанесе штета на интересите на правдата.

2. Секој кој е обвинет за кривично дело се смета за невин сè додека неговата вина не се докаже по законски пат.

3. Секој обвинет ги има следните минимални права:

а. веднаш, на јазикот што го разбира, да биде детално известен за природата и причините на обвинението подигнато против него;

б. да му се обезбедат време и услови неопходни за подготвување на неговата одбрана;

в. да се брани самиот или со помош на бранител по свој избор, а доколку не располага со средства да плати бранител, да добие бесплатен службен адвокат кога тоа го наложуваат интересите на правдата;

г. самиот да ги сослуша или да бара сослушување на сведоците на обвинението и да бара повикувањето и сослушувањето на сведоците на одбраната да биде под услови што важат и за сведоците на обвинението;

д. да користи бесплатна помош од преведувач, доколку не го разбира или не го зборува јазикот на кој се одвива судењето.

Член 7

Нема казна без закон

1. Никој не може да биде осуден за дело сторено со чинење или нечинење кое според внатрешното или меѓународното право, во моментот на извршувањето, не претставувало кривично дело. Исто така, изречената казна не може да биде

потешка од онаа што се применувала во моментот на извршувањето на кривичното дело.

2. Овој член не влијае на пресудата или казната за лице кое е виновно за чинење или нечинење, ако тоа дело во моментот на извршувањето претставувало кривично дело според општите правни начела признати од цивилизираните народи.

Член 8

Право на почитување на приватниот и семејниот живот

1. Секој човек има право на почитување на неговиот приватен и семеен живот, домот и преписката.

2. Јавната власт не смее да се меша во остварувањето на ова право, освен ако тоа мешање е предвидено со закон и ако претставува мерка која е во интерес на државната и јавната безбедност, економската благосостојба на земјата, заштитата на поредокот и спречувањето на кривични дела, заштитата на здравјето и моралот, или заштитата на правата и слободите на другите, во едно демократско општество.

Член 9

Слобода на мислење, совест и вера

1. Секој човек има право на слобода на мислите, совеста и верата. Ова право ја вклучува слободата за промена на верата и убедувањето, како и слободата за изразување на својата вера или убедување, сам или заедно со другите, јавно или приватно, преку богослужба, поука, проповеди, верски обреди и ритуали.

2. Слободата за изразување на својата вера или на своите убедувања може да биде предмет само на оние ограничувања што се предвидени со закон и кои претставуваат мерки во интерес на јавната безбедност, поредокот, здравјето и моралот или заштитата на правата и слободите на други, неопходни во едно демократско општество.

Член 10

Слобода на изразување

1. Секој човек има право на слобода на изразувањето. Ова право ги опфаќа слободата на мислење и слободата на примање и пренесување информации
6 Европска конвенција за заштита на човековите права
или идеи, без мешање на јавната власт и без оглед на границите. Овој член не ги спречува државите, на претпријатијата за радио, филм и телевизија да им наметнуваат режим на дозволи за работа.

2. Остварувањето на овие слободи, коешто вклучува обврски и одговорности, може да биде под одредени формалности, услови, ограничувања и санкции предвидени со закон, кои во едно демократско општество претставуваат мерки неопходни за државната безбедност, територијалниот интегритет и јавната безбедност,

заштитата на редот и спречувањето на нереди и злосторства, заштитата на здравјето или моралот, угледот или правата на другите, за спречување на ширењето на доверливи информации или за зачувување на авторитетот и непристрасноста на судството.

Член 11

Слобода на собирање и здружување

1. Секој човек има право на слобода на мирно собирање и здружување со други, вклучувајќи го и правото да основа синдикати и да им се придружува на синдикатите за заштита на своите интереси.

2. Остварувањето на овие права може да биде ограничено само со законски мерки што во едно демократско општество се неопходни за националната безбедност, јавната безбедност, заштитата на редот и спречувањето на злосторства, заштитата на здравјето или моралот или заштитата на правата и слободите на други. Со овој член не се забранува наметнување законски ограничувања за припадниците на оружените сили, полицијата или државната администрација.

Член 12

Право на брак

Од моментот кога ќе станат способни за брак, мажот и жената имаат право да стапат во брак и да создадат семејство според националните закони со кои се регулира остварувањето на ова право.

Член 13

Право на реална жалба

Секој човек, чии права и слободи признати со оваа Конвенција, се нарушени, има право на жалба пред националните власти, дури и тогаш кога повредата на овие права и слободи ја сториле лица при вршење на службена должност.

Член 14

Забрана на дискриминација

Уживањето на правата и слободите, признати со оваа Конвенција, треба да се обезбеди без никаква дискриминација заснована врз пол, раса, боја на кожата, јазик, вера, политичко или кое и да е друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, материјална положба, потекло по раѓање или кој и да е друг статус.

Член 15

Укинување во случај на вонредна состојба

1. Во случај на војна или некоја друга општа опасност, која го загрозува животот на нацијата, секоја Висока страна договорничка може да презема мерки кои отстапуваат од обврските предвидени со оваа Конвенција, и тоа строго во согласност со барањата што ги наложува ситуацијата и под услов таквите мерки да не бидат во спротивност со другите обврски што произлегуваат од меѓународното право.

2. Претходната одредба не дозволува какво и да е отстапување од членот 2, освен во случај на смрт настаната како последица на дозволени воени операции, како и од членовите 3, 4 (став 1) и 7.

3. Секоја Висока страна договорничка, која го користи ова право на отстапување, е должна, за преземените мерки и за причините што го предизвикале нивното преземање, целосно да го информира Генералниот секретар на Советот на Европа. Таа, исто така, е должна да го

7 Европска конвенција за заштита на човековите права

извести Генералниот секретар на Советот на Европа за датумот кога престанала важноста на таквите мерки и повторно почнала целосната примена на одредбите од Конвенцијата.

Член 16

Ограничувања во политичката активност на странци

Ниту една одредба од членовите 10, 11 и 14 не може да се толкува како забрана на Високите страни договорнички да наметнуваат ограничување во политичкото дејствување на странците.

Член 17

Забрана на злоупотреба на правата

Ниту една одредба од Конвенцијата не може да се толкува на начин според кој, на некоја држава, група или поединец им е дадено право да преземаат активности или постапки со кои се загрозува некое право или слобода што се признати со оваа Конвенција, или да ги ограничуваат овие права и слободи во мерка поголема од онаа предвидена со Конвенцијата.

Член 18

Ограничување на употребата на рестрикциите во правата

Дозволените ограничувања за споменатите права и слободи според оваа Конвенција, може да се применуваат само за оние цели за кои се и предвидени.

Дел II

Европски суд за правата на човекот

Член 19

Основање на судот

Со цел да се обезбеди почитување на обврските што за Високите страни договорнички произлегуваат од оваа Конвенција и нејзините протоколи, се основа Европски суд за правата на човекот, во натамошниот текст "Суд". Тој ќе функционира постојано.

Член 20

Број на судии

Судот се состои од онолкув број судии колку што е и бројот на Високите страни договорнички.

Член 21

Услови за вршење на функциите

1. Судиите треба да уживаат највисок морален углед и да ги исполнуваат условите неопходни за вршење на високи судски функции или да бидат правни стручњаци со призната компетентност.
2. Судиите заседаваат во Судот во лично својство.
3. Во текот на нивниот мандат судиите не можат да вршат никаква активност што е некомпатибилна со барањата за независност, непристрасност или барањата за работа со полно работно време; Судот одлучува за секое прашање во врска со примената на овој параграф.

Член 22

Избор на судии

1. Судиите од секоја Висока страна договорничка ги избира Парламентарното собрание, со мнозинство дадени гласови, од листата на тројца кандидати именувани од Високата страна договорничка.
- 8 Европска конвенција за заштита на човековите права

Член 23

Времетраење на мандатот

1. Судиите се избираат за мандат од девет години. Тие не можат да бидат повторно избрани.
2. Мандатот на судиите завршува со наполнети 70 години.
3. Судиите остануваат на функција се до нивната замена. Тие сепак продолжуваат да работат врз случаите што веќе ги започнале.
4. Ниеден судија не може да биде отповикан од должност освен ако другите судии со двотретинско мнозинство гласови одлучат дека тој судија повеќе не ги исполнува бараните услови.

Член 24

Регистар и известители

1. Судот ќе има Регистар чии што задачи и организација ќе се определат со Правилникот на Судот.
2. Кога Судот заседава во формат судија поединец, на Судот ќе му помагаат известители кои ќе функционираат под надлежност на Претседателот на Судот. Тие ќе бидат дел од Регистарот на Судот.

Член 25

Пленарна седница на Судот

На Пленарна седница, Судот:

- а. избира, за период од 3 години, претседател и еден или двајца потпретседатели; тие можат повторно да бидат избрани;
- б. ги утврдува судските совети за определен лериод;
- в. ги избира претседателите на судските совети, кои можат да бидат повторно избрани;
- г. го усвојува Правилникот на Судот, и;
- д. избира секретар и еден или повеќе негови помошници.
- ѓ. поставува било какво барање според член 26, став 2.

Член 26

Судија поединец, одбори, судски совети и голем судски совет

1. За разгледување на случаи што му се доставени, Судот ќе заседава како судија поединец, во одбори од тројца судии, во судски совети од седум судии и во голем судски совет од седумнаесет судии. Судските совети ќе формираат одбори за определен период.

2. На барање на пленарната седница на Судот, Комитетот на министрите, со едногласна одлука и за определен период, може бројот на судите во судските совети да го намали на пет.
3. Кога заседава како судија поединец, судијата нема да разгледува никаква жалба против Високата страна договорничка чиј избран претставник е тој судија.
4. Судијата избран како претставник на Високата страна договорничка што е страна во спорот е *ex officio* член на Советот и на Големиот судски совет. Во случај на отсуство на тој судија, или кога не е во состојба да заседава, лице избрано од страна на Претседателот на Судот од претходно поднесениот список од таа страна ќе заседава во својство на судија.
5. Членови на Големиот судски совет се и Претседателот на Судот, потпретседателите, претседателите на судските совети и други судии именувани согласно Правилникот на Судот. Кога случајот е доставен до Големиот судски совет врз основа на членот 43, ниту еден судија од Советот кој ја донел одлуката не може да учествува во работата на Големиот судски совет, со исклучок на претседателот на Судскиот совет и на судијата кој заседавал во име на заинтересираната држава страна во спорот.

Член 27

Надлежности на судијата поединец

1. Судијата поединец може да ја прогласи за неприфатлива или да ја симне од судската листа на случаи жалбата поднесена според членот 34, каде таквото решение може да се донесе без дополнително разгледување.
 2. Одлуката ќе биде конечна.
 3. Доколку судијата поединец не ја прогласи жалбата за неприфатлива
- 9 Европска конвенција за заштита на човековите права
или доколку не ја одбие, тој судија ќе ја прати до еден од одборите или до судски совет за дополнително разгледување.

Член 28

Надлежности на одборите

1. Во поглед на жалбата поднесена според член 34, одборот може со едногласна одлука,
 - а. да ја прогласи за неприфатлива или да ја симне од списокот на своите предмети доколку таквата одлука може да се донесе без дополнително разгледување; или
 - б. да ја прогласи прифатлива и во исто време да донесе одлука за заснованоста, доколку предметното прашање во случајот, во врска со толкувањето или примената на Конвенцијата или нејзините протоколи е веќе предмет на долго воспоставената судска практика на Судот.
2. Одлуките и пресудите според став 1 ќе бидат конечни.

3. Доколку судијата избран како претставник на Високата страна договорничка не е во одборот, одборот може во секој момент во текот на постапката да го покани тој судија да замени некој од членовите на одборот, имајќи ги предвид релевантните фактори, вклучувајќи и дали страната се противела на примената на постапката опишана во став 1.б.

Член 29

Одлуки на Судските совети за прифатливоста и основаноста

1. Доколку не е донесена одлука според член 27 или член 28, или не е донесена никаква пресуда според член 28, судскиот совет се произнесува за прифатливоста и основаноста на индивидуалните жалби поднесени според член 34. Одлуката за прифатливоста може да се донесе посебно.

2. Определен Судски совет се произнесува за прифатливоста и основаноста на меѓудржавните жалби поднесени врз основа на членот 33. Одлуката за прифатливоста ќе се донесува посебно, освен доколку Судот, во исклучителни случаи, не одлучи поинаку.

Член 30

Пренесување во надлежноста во Големиот судски совет

Доколку случајот што е на разгледување пред определен Судски совет предизвикува сериозни прашања во врска со интерпретацијата на Конвенцијата или на нејзините протоколи, или доколку решението на некое прашање може да води до контрадикција со одлука што Судот претходно ја донел, Судскиот совет, доколку не донел одлука, може надлежноста да му ја отстапи на Големиот судски совет, освен ако на тоа не се спротистави една од страните во спорот.

Член 31

Овластувања на Големиот судски совет

Големиот судски совет:

а. се произнесува по жалбите доставени врз основа на членот 33 или членот 34 кога случајот му е отстапен од Судскиот совет врз основа на членот 30 или врз основа на членот 43;

б. решава по прашања кои што на Судот ќе му ги упати Комитетот на министрите, во согласност со член 46, став 4, и

в. разгледува барањата за советодавни мислења доставени врз основа на членот 47.

Член 32

Надлежност на Судот

1. Надлежноста на Судот се протега на сите прашања во врска со интерпретацијата и примената на Конвенцијата и на нејзините протоколи што ќе му бидат доставени според условите предвидени во членовите 33, 34, 46 и 47.
2. Во случај на спор во врска со надлежноста на Судот, одлучува Судот.

Член 33

Меѓудржавни случаи

Секоја Висока страна договорничка

10 Европска конвенција за заштита на човековите права

може да се обрати до Судот за секоја наводна повреда на одредбите на Конвенцијата и на нејзините протоколи од страна на друга Висока страна договорничка.

Член 34

Индивидуални жалби

Судот прима жалби што му ги доставуваат физички лица, невладини организации или група поединци кои се сметаат за жртва на повреда на правата признаени во Конвенцијата или во нејзините протоколи што ја извршила една од Високите страни договорнички. Високите страни договорнички се обврзуваат со никаква мерка да не го спречуваат ефикасното вршење на ова право.

Член 35

Критериуми за прифатливост

1. Судот може да прифати случај само откако ќе бидат исцрпени сите домашни правни средства, врз основа на општо прифатените принципи од меѓународното право и во рок од 6 месеци сметано од датумот на кој е донесена конечната интерна одлука.
2. Судот нема да прифати никаква индивидуална жалба поднесена врз основа на членот 34, кога
 - а) жалбата е анонимна; или,
 - б) кога во суштина е иста како и жалба што Судот претходно ја разгледувал или веќе ја доставил до друга меѓународна истражна или судска инстанца, и доколку не содржи нови факти.
3. Судот нема да прифати никаква индивидуална жалба доставена врз основа на членот 34, ако оцени дека:

а) жалбата е неспоива со одредбите на Конвенцијата или со нејзините протоколи, ако е очигледно неоснована или ако со неа се злоупотребува правото на индивидуална жалба, или

б) подносителот не претпрел значителна штета, освен доколку почитувањето на човековите права како што се дефинирани во Конвенцијата или нејзините протоколи бара разгледување на жалбата според заснованоста и под услов да не може да се одбие случај врз основа на тоа што не бил соодветно разгледан од страна на домашен суд.

4. Судот ќе отфрли секаква жалба што ја смета за неприфатлива врз основа на овој член. На тој начин Судот може да постапува во било кој степен на постапката.

Член 36

Интервенција на трета страна

1. Во секој случај за кој расправаат Судскиот совет или Големиот судски совет, секоја Висока страна договорничка чиј државјанин е жалител има право да достави пишани забелешки и да учествува во расправата.

2. Во интерес на доброто водење на судската постапка, претседателот на Судот може да повика било која Висока страна договорничка која не е страна во постапката или секое заинтересирано лице, освен жалителот, да достави писмени забелешки или да учествува во расправата.

3. Во сите случаи пред судските совети или Големиот судски совет, Комесарот за човекови права на Советот на Европа може да поднесе писмени коментари и да учествува во сослушувањата.

Член 37

Отфрлање на жалби

1. Во секој степен од постапката, Судот може да одлучи да отфрли определена жалба од списокот на предмети, доколку околностите овозможуваат да се заклучи

а. дека жалителот ја повлекол жалбата; или

б. дека спорот е решен; или

в. дека, од било која друга причина, чие постоење го утврдува Судот, не е повеќе оправдано да се продолжи со разгледувањето на жалбата.

Сепак, Судот продолжува со разгледувањето на жалбата ако тоа го бара почитувањето на правата на човекот загарантирани со Конвенцијата и нејзините протоколи.

2. Судот може да одлучи повторно да стави во списокот на предмети

11 Европска конвенција за заштита на човековите права

определена жалба ако оцени дека околностите тоа го оправдуваат.

Член 38

Разгледување на случајот

Судот ќе го разгледа случајот заедно со претставници на страните и, доколку е потребно, ќе покрене истрага, за чие ефективно спроведување засегнатите Високи страни договорнички ќе ги обезбедат сите неопходни услови.

Член 39

Постигнување на пријателско решение

1 Во секоја фаза на постапката, Судот може да се стави на располагање на засегнатите страни со цел обезбедување на пријателско решение на предметот врз основа на почитување на човековите права како што се дефинирани во Конвенцијата и во нејзините протоколи.

2. Постапката според ставот 1 ќе биде доверлива.

3. Во случај на пријателско решение, Судот ќе го симне случајот од списокот на предмети со одлука која се ограничува на кратко наведување на фактите и на донесеното решение.

4. Одлуката ќе биде упатена до Комитетот на министри, кој ќе го надгледува извршувањето на одлуката за пријателското решение како што е наведено во одлуката.

Член 40

Јавност на расправата и пристап кон документите

1. Расправата е јавна, освен доколку Судот не одлучи поинаку поради исклучителни околности.

2. Документите доставени до Секретаријатот и се достапни најавноста, освен ако, претседателот на Судот не одлучи поинаку.

Член 41

Правично задоволување

Ако Судот оцени дека постои повреда на Конвенцијата или на нејзините протоколи, и ако внатрешното право на заинтересираната Висока страна договорничка овозможува само делумно отстранување на последиците на таа повреда, Судот и дава на оштетената страна, доколку е потребно, правично задоволување.

Член 42

Пресуди на судските совети

Пресудите на судските совети се конечни согласно одредбите на членот 44, параграф 2.

Член 43

Доставување на случај пред Големиот судски совет

1. Во рок од три месеци сметано од датумот на донесувањето на пресудата од Судскиот совет, секоја страна во спорот, во исклучителни случаи, може да побара тој да биде доставен пред Големиот судски совет.
2. Група од петорица судии на Големиот судски совет го прифаќа барањето доколку случајот предизвикува сериозно прашање во врска со интерпретацијата или примената на Конвенцијата или на нејзините протоколи, или сериозен проблем од општо значење.
3. Ако групата го прифати барањето, Големиот судски совет се произнесува за случајот со донесување пресуда.

Член 44

Конечни пресуди

1. Пресудата на Големиот судски совет е конечна.
 2. Пресудата на Судскиот совет станува конечна:
 - а. кога странките изјавуваат дека нема да бараат случајот да биде доставен пред Големиот судски совет; или
 - б. три месеци од датумот на донесувањето на пресудата, доколку не било побарано случајот да биде доставен пред Големиот судски совет; или
 - в. доколку групата на Големиот судски совет го отфрли барањето доставено врз основа на членот 43.
 3. Конечната пресуда се објавува.
- 12 Европска конвенција за заштита на човековите права

Член 45

Образложение на пресудите и одлуките

1. Пресудите, како и одлуките со кои жалбите се утврдуваат како прифатливи или неприфатливи, се образложуваат.
2. Ако пресудата целосно или делумно не го изразува единствениот став на судиите, секој судија има право кон неа да приложи свое мислење.

Член 46

Задолжителност и извршување на пресудите

1. Високите страни договорнички се обврзуваат да се придржуваат кон конечните пресуди на Судот во споровите во кои се странки.
2. Конечната пресуда на Судот му се доставува на Комитетот на министрите којшто го надгледува нејзиното извршување.

3. Доколку Комитетот на министрите смета дека надгледувањето на извршувањето на конечната пресуда е спречено поради проблем во толкувањето на пресудата, прашањето може да го упати до Судот за одлука по прашање на толкувањето. Донесувањето на одлуката дали прашањето да се достави до Судот бара двотретинско мнозинство на гласови од претставниците кои имаат право да заседаваат како членови на Комитетот.

4. Доколку Комитетот на министрите смета дека Високата страна договорничка одбива да ја спроведе конечната пресуда во случај во кој што истата е странка, може откако на таа Висока страна договорничка и упати формално известување, и со одлука донесена со двотретинско мнозинство на гласови на претставниците кои имаат право да заседаваат во Комитетот, да го упати прашањето до Судот, дали таа страна не ги исполнила своите обврски според став 1.

5. Доколку Судот утврди прекршување на став 1, тој ќе го упати случајот на Комитетот на министри за разгледување на мерките кои треба да се преземат. Доколку Судот утврди дека нема прекршување на став 1, тој ќе го упати случајот на Комитетот на министрите којшто ќе го заврши разгледувањето на случајот.

Член 47

Советодавни мислења

1. На барање на Советот на министрите, Судот може да дава советодавни мислења за правни прашања во врска со интерпретацијата на Конвенцијата и на нејзините протоколи.

2. Овие мислења не можат да се однесуваат ниту на прашања што се во врска со содржината или обемот на правата и слободите утврдени во делот I на Конвенцијата и во протоколите, ниту на други прашања кои Судот или Советот на министрите би можеле да ги разгледаат, а кои би произлегле од приговор предвиден со Конвенцијата.

3. Одлуката на Советот на министрите да побара мислење од Судот се донесува со мнозинство гласови на претставниците кои заседаваат во Советот.

Член 48

Советодавна надлежност на Судот

Судот одлучува дали барањето советодавно мислење доставено од Советот на министрите е во негова надлежност утврдена во членот 47.

Член 49

Образложение на советодавните мислења

1. Мислењето на Судот се образложува.

2. Доколку мислењето не го изразува во целина или делумно едногласниот став на судиите, секој судија има право да приложи сопствено мислење.

3. Мислењето на Судот му се доставува на Советот на министрите.

Член 50

Функционални трошоци на Судот

Функционалните трошоци на Судот се на товар на Советот на Европа.
13 Европска конвенција за заштита на човековите права

Член 51

Привилегии и имунитет на судиите

Во текот на вршењето на нивните функции, судиите уживаат привилегии и имунитет предвидени во член 40 од Статутот на Советот на Европа и спогодбите склучени врз основа на тој член.

Дел III

Други одредби

Член 52

Истраги на Генералниот секретар

На барање на Генералниот секретар на Советот на Европа, секоја Висока страна договорничка го доставува бараното објаснување за начинот на кој со нејзиното внатрешко право се обезбедува вистинска примена на сите одредби од оваа Конвенција.

Член 53

Заштита на постојните права на човекот

Ниту една одредба од оваа Конвенција не може да се толкува како ограничување или повреда на човековите права и основни слободи, кои можат да бидат признати врз основа на закон на која и да е страна договорничка или врз основа на некоја спогодба на која и пристапила некоја од нив.

Член 54

Овластувања на Советот на министрите

Ниту една одредба од оваа Конвенција не ја ограничува надлежноста на Советот на министрите, утврдена со Статутот на Советот на Европа.

Член 55

Исклучување на други начини за решавање на споровите

Високите страни договорнички заемно се откажуваат, освен во случај на посебна спогодба, од користењето на постојните меѓусебни договори, конвенции или изјави со цел спорот, кој настанал при толкувањето или примената на оваа Конвенција да се реши на друг начин, а не на начин предвиден со оваа Конвенција.

Член 56

Територијална примена

1. Секоја држава може, во моментот на ратификацијата или во секој друг момент подоцна, со нотификација упатена до Генералниот Секретар на Советот на Европа, да изјави дека оваа Конвенција, согласно став 4 од овој член, ќе се применува на сите или само на некоја територија, чии меѓународни односи се во нејзина надлежност.
2. Конвенцијата ќе се применува на територијата или териториите наведени во нотификацијата по триесет дена од денот кога нотификацијата ја примил Генералниот секретар на Советот на Европа.
3. Одредбите од оваа Конвенција ќе бидат применети на тие територии, имајќи ги притоа предвид локалните потреби.
4. Секоја држава, која дала изјава во согласност со ставот еден од овој член, може, во секое време подоцна да изјави дека во врска со една или повеќе територии споменати во таа изјава, прифаќа Судот да биде надлежен за решавање на жалбите на физичките лица, невладините организацни или групи поединци согласно членот 34 од оваа Конвенција.

Член 57

Исклучоци

1. Секоја држава може, во моментот (14 Европска конвенција за заштита на човековите права) на потпишувањето на оваа Конвенција или при депонирањето на својот ратификационен инструмент, да изрази одредена резерва во врска со секоја одредба на Конвенцијата, доколку во тој момент на нејзината територија е во сила некој закон кој не е во согласност со таа одредба. Според овој член, резерви од општ карактер не се дозволени.
2. Секоја резерва изразена кон овој член содржи кус приказ на односниот закон.

Член 58

Раскинување

1. Една Висока страна договорничка може да ја откаже оваа Конвенција само по истекот на рокот од пет години од денот кога станала страна договорничка и по

шест месеци од објавувањето на отказот во нотификацијата упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа, кој за тоа ги известува останатите страни договорнички.

2. Тоа откажување не може да ја ослободи Високата страна договорничка за која станува збор, од нејзините обврски кон оваа Конвенција во поглед на кој и да е чин, со кој таа би ги прекршила обврските пред датумот на стапувањето на сила на отказот.

3. Со иста резерва, секоја Страна договорничка, која ќе престане да биде членка на Советот на Европа, престанува да биде потписничка и на оваа Конвенција.

4. Според одредбите од претходните ставови, Конвенцијата може да се откаже за секоја територија на која е применувана врз основа на член 56.

Член 59

Потпишување и ратификација

1. Оваа Конвенција е отворена за потпишување за членките на Советот на Европа. Таа мора да биде ратификувана. Ратификациите се депонираат кај Генералниот секретар на Советот на Европа.

2. Европската унија може да пристапи кон оваа Конвенција.

3. Конвенцијата стапува на сила по депонирањето на десет инструменти за ратификација.

4. За секоја потписничка, која ратификацијата ќе ја изврши подоцна, Конвенцијата стапува на сила со денот на депонирањето на ратификационите инструменти.

5. Генералниот секретар на Советот на Европа ги известува сите членки на Советот кај Европа за стапувањето на Конвенцијата на сила, за имињата на Високите страни договорнички кои ја ратификувале и за депонирањето на секој ратификационен инструмент што е извршено подоцна.

Составено во Рим, на 4 Ноември 1950 годпна, на француски и англиски јазик, при што и двата текста се еднакво веродостојни, во еден единствен примерок кој се депонира во архивот на Советот на Европа. Генералниот секретар и доставува заверена копија на секоја страна потписничка.

Протокол кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи
Париз, 20 март 1952 година

Владите потписнички, членки на Советот на Европа,
решени да преземат мерки за обезбедување на колективното гарантирање на оние
права и слободи кои не се наведени во Делот I од Конвенцијата за заштита на
човековите права и основни слободи, потпишана на 4 ноември 1950 година во Рим
(во натамошниот текст "Конвенција"),

Се согласија за следното:

Член 1

Заштита на сопственоста

Секое физичко или правно лице има право на мирно уживање на својот имот. Никој
не може да биде лишен од својот имот, освен во јавен интерес и под услови
предвидени со закон и со општите принципи на меѓународното право.
Претходните одредби не навлегуваат во правото на државите да донесуваат закони
кои ги сметаат за неопходни за регулирање на користењето на имотот согласно
општиот интерес или заради сигурно плаќање на данокот, другите придонеси и
парични казни.

Член 2

Право на образование

Никому не може да му се одземе правото на образование. Во своето дејствување
во областа на образованието и наставата, државата ги почитува правата на
родителите да обезбедат образование и настава во согласност со своите верски и
филозофски убедувања.

Член 3

Право на слободни избори

Високите страни договорнички се обврзуваат во разумни интервали да
организираат слободни избори со тајно гласање, под услови што му овозможуваат
на народот слободно да го изрази своето мислење за изборот на
законодавното тело.

Член 4

Територијална примена

Секоја Висока страна договорничка може во моментот на потпишувањето или ратификацијата на овој Протокол, или во секој момент подоцна, да му достави на Генералниот секретар на Советот на Европа изјава за тоа во која мерка се обврзува одредбите од овој Протокол да се применуваат на териториите наведени во спомнатата изјава, а чии меѓународни односи се наоѓаат во нејзина надлежност.

Секоја Висока страна договорничка, која доставила изјава во согласност со претходниот став, може, од време на време да доставува нови изјави со кои се менуваат поранешните изјави или престанува примената на одредбите на овој Протокол на која и да е територија.

Изјавата дадена согласно со овој член ќе се смета како да е дадена во согласност со првиот став на членот 56 од Конвенцијата.

Член 5

Односи со Конвенцијата

Високите страни договорнички ги сметаат членовите 1,2,3 и 4 од овој Протокол за дополнителни членови на Конвенцијата, а сите одредби на Конвенцијата ќе ги применуваат согласно тоа.

Член 6

Потпишување и ратификација

Протоколот е отворен за потпишување за членките на Советот на Европа, потписнички на Конвенцијата. Тој ќе биде ратификуван во исто време кога и Конвенцијата или по нејзината ратификацијата. Протоколот стапува на сила по депонирањето на десет ратификациони инструменти. За секоја потписничка која го ќе ратификува подоцна, Протоколот стапува на сила од денот на депонирањето на ратификациониот инструмент.

Ратификационите инструменти ќе бидат депонирани кај Генералниот секретар на Советот на Европа, кој ќе им ги соопшти на сите членки имињата на оние кои го ратификувале Протоколот.

Составено на 20 март 1952 година во Париз, на француски и на англиски јазик, при што и двата текста се еднакво веродостојни, во еден примерок кој се депонира во архивот на Советот на Европа. Генералниот секретар и доставува заверена копија од Протоколот на секоја влада потписничка.

Протокол број 4 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи со кој се признаваат некои права и слободи кои не се наведени во Конвенцијата и во Протоколот број 1 кон Конвенцијата
Стразбур, 16 септември 1963 година

Владите потписнички, членки на Советот на Европа,
Решени да преземат мерки за обезбедување на колективно гарантирање на оние права и слободи кои не се наведени во Делот I од Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи, потпишана на 4 ноември 1950 година во Рим (во натамошниот текст "Конвенција"), и во членовите од 1 до 3 од Првиот дополнителен протокол кон Конвенцијата, потпишан на 20 март 1952 година во Париз,

Се согласија за следното:

Член 1

Забрана за лишување од слобода поради долг

Никој не може да биде лишен од слобода само затоа што не е во состојба да изврши определена договорна обврска.

Член 2

Слобода на движење

1. Секое лице кое законски се наоѓа на територијата на една држава, има право слободно да се движи во неа и слободно да го избере своето место на престојување.
2. Секое лице е слободно да ја напушти која и да е земја вклучувајќи ја и својата.
3. Остварувањето на тие права може да биде предмет само на оние ограничувања кои се предвидени со закон и кои претставуваат неопходни мерки во интерес на националната безбедност, јавната безбедност, одржувањето на јавниот ред, спречувањето на кривични дела, заштитата на здравјето и моралот или заштитата на правата и слободите на другите во едно демократско општество.
4. Правата признати во првиот став можат да бидат предмет и на ограничувања во некои области доколку таквите со закон предвидени ограничувања ги оправдува јавниот интерес на едно демократско општество.

Член 3

Забрана за протерување на сопствените државјани

1. Никој не може да биде протеран од територијата на државата чиј државјанин е, ниту со поединечна ниту со колективна мерка.
2. Никој не може да биде лишен од правото на влегување во државата чиј државјанин е.

Член 4

Забрана за колективни протерувања на странци

Забрането е колективно протерување на странци.

Член 5

Територијална примена

1. Секоја Висока страна договорничка може, во моментот на потпишувањето или ратификацијата на овој Протокол, или во секој момент подоцна, да му достави на Генералниот секретар на Советот на Европа изјава за тоа во која мерка се обврзува, одредбите од овој Протокол да се применуваат на териториите наведени во спомената изјава, а чии меѓународни односи се наоѓаат во нејзина надлежност.
2. Секоја Висока страна договорничка која доставила изјава во согласност со претходниот став може, кога сака, да достави нова изјава со
17 Европска конвенција за заштита на човековите права
која се менува секоја поранешна изјава или престанува примената на одредбите на овој Протокол на која и да е територија.
3. Изјавата дадена согласно со овој член се смета како да е дадена во согласност со првиот став на член 5б од Конвенцијата.
4. Територијата на секоја држава на која се применува овој Протокол по основ на ратификација или прифаќање од споменатата држава и секоја територија на која Протоколот се применува по основ на изјавата на таа држава, дадена согласно со овој член, ќе се смета за посебна територија кога е во прашање толкувањето на терминот државна територија според членовите 2 и 3.
5. Секоја држава која, согласно параграф 1 и 2 од овој член дала определена изјава може, во секое време потоа, да изјави дека по однос на една или повеќе територии наведени во таа изјава ја прифаќа надлежноста на Судот во врска со жалби на физички лица, невладини организации или групи поединци како што е предвидено со членот 34 од Конвенцијата, според членовите од 1 до 4 на овој Протокол.

Член 6

Односи со Конвенцијата

Високите страни договорнички ги сметаат членовите од 1 до 5 на овој Протокол за дополнителни членови на Конвенцијата и во согласност со тоа ги применуваат сите одредби од Конвенцијата.

Член 7

Потпишување и ратификација

1. Овој Протокол е отворен за потпишување за членките на Советот на Европа потписнички на Конвенцијата. Тој ќе биде ратификуван во исто време кога и Конвенцијата или по нејзината ратификација, а ќе стапи на сила по делонирањето на пет ратификациони инструменти. За секоја потписничка, која ќе го ратификува подоцна, Протоколот стапува на сила со денот на депонирањето на ратификациониот инструмент.

2. Ратификационите инструменти се депонираат кај Генералниот секретар на Советот на Европа, кој им ги соопштува на сите членки имињата на оние кон го ратификувале Протоколот.

Во потврда на тоа, долупотпишаните, прописно овластени за оваа цел, го потпишаа овој Протокол.

Составено на 16 септември 1963 година во Стразбур, на француски и на англиски јазик, при што и двата текста се еднакво веродостојни, во еден примерок кој се депонира во архивот на Советот на Европа. Генералниот секретар и доставува на секоја држава потписничка заверена копија од Протоколот.

Протокол број 6 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи во врска со укинувањето на смртната казна
Стразбур, 28 април 1983 година

Државите членки на Советот на Европа, потписнички на овој Протокол кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи, потпишана во Рим на 4 ноември 1950 година (во натамошниот текст "Конвенција"), имајќи предвид дека развојот на ситуацијата во поголем број држави членки на Советот на Европа ја изразува општата тенденција кон укинување на смртната казна;

Се согласија за следното:

Член 1

Укинување на смртната казна

Смртната казна се укинува. Никој не може да биде осуден на таква казна, ниту погубен.

Член 2

Смртна казна за време на војна

Државата во своите закони може да предвиди смртна казна за дела сторени за време на војна или непосредна воена опасност. Таква казна ќе се применува само во случаите предвидени со тие закони и во согласност со нивните одредби. Таа држава му ги доставува на Генералниот секретар на Советот на Европа соодветните одредби од законот за кој станува збор.

Член 3

Забрана за укинување

Не е дозволено какво и да е отстапување од одредбите на овој Протокол според член 15 од Конвенцијата.

Член 4

Забрана за исклучоци

Не се прифаќа каква и да е резерва на одредбите од овој Протокол според членот 57 од Конвенцијата.

Член 5

Територијална примена

1. Секоја држава може во моментот на потпишување или во моментот на депонирање на својот инструмент за ратификација, прифаќање или одобрување, да наведе една или повеќе територии на кои се применува овој Протокол.
2. Со изјава упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа секоја држава може, во секое време подоцна, да ја прошири примената на овој Протокол на секоја друга територија наведена во таа изјава. Во однос на таа територија Протоколот стапува на сила првиот ден во месецот по датумот кога Генералниот секретар ја примил изјавата.
3. Секоја изјава дадена во согласност со претходните два става може да биде повлечена во врска со секоја територија наведена во таа изјава преку нотификација упатена до Генералниот секретар. Повлекувањето важи од првиот ден во месецот по датумот кога Генералниот секретар ја примил нотификацијата.

Член 6

Односи со Конвенцијата

Државите членки ги сметаат членовите од 1 до 5 од овој Протокол како дополнителни членови на Конвенцијата и во согласност со тоа ги применуваат сите одредби од Конвенцијата.

Член 7

Потпишување и ратификација

Протоколот е отворен за потпишување од државите членки на Советот на Европа, потписнички на Конвенцијата. Тој подлежи на ратификација, прифаќање или одобрување. Државата членка на Советот на Европа не може да го ратификува, да го прифати или да го одобри овој Протокол, ако истовремено или претходно не ја ратификува Конвенцијата. Инструментите за ратификација, прифаќање или одобрување се депонираат кај Генералниот секретар на Советот на Европа.

Член 8

Стапување на сила

1. Овој Протокол ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по денот на кој пет земји - членки на Советот на Европа ја изразиле својата согласност да бидат обврзани со овој Протокол во согласност со одредбите на член 7.
2. Во однос на земјата - членка што дополнително ќе ја изрази својата согласност да биде обврзана со него, Протоколот влегува во сила на првиот ден од месецот што следи по денот на депонирањето на инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување.

Член 9

Функции на депозиторот

Генералниот секретар на Советот на
19 Европска конвенција за заштита на човековите права
Европа ги известува државите членки на Советот за:

- а) секое потпишување;
- б) депонирање на секој инструмент за ратификација, прифаќање или одобрување;
- в) секој датум на стапување во сила на овој Протокол во согласност со одредбите од членовите 5 и 8;
- г) секој друг акт, нотификација или соопштение што се однесува на овој Протокол.

Долупотпишаните, прописно овластени, го потврдуваат сето тоа потпишувајќи го овој Протокол.

Составено во Стразбур, на 28 април 1983 година, на француски и англиски јазик, при што и двата текста се еднакво веродостојни, во еден единствен примерок кој се депонира во архивот на Советот на Европа. Генералниот секретар на Советот на Европа и доставува заверена копија на секоја држава членка на Советот на Европа.

Протокол број 7 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи
Стразбур, 22 ноември 1984 година

Владите потписнички, членки на Советот на Европа,
решени да преземат мерки за обезбедување на колективно гарантирање на определени права и слободи со примена на Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи, потпишана во Рим на 4 ноември 1950 година (во натамошниот текст "Конвенција"),

Се согласија за следното:

Член 1

Процедурални гаранции во случај на протерување на странци

1. Странец кој законски престојува на територијата на една држава не може од неа да биде протеран, освен во случај на извршување на одлука донесена во согласност со закон, при што тој има право:
 - а. да ги изнесе причините против неговото протерување
 - б. да побара преиспитување на неговиот случај и
 - в. да му се овозможи за таа цел да биде застапуван пред надлежните власти или пред лицето или лицата кои тие власти ќе ги определат.
2. Странец може да биде протеран пред остварување на неговите права според ставот 1-а,б,в, од овој член доколку тоа протерување е неопходно за јавниот ред или националната безбедност.

Член 2

Право на двостепеност во кривичната постапка

1. Секој кого судот го прогласил за виновен за кривично дело има право пресудата или казната изречена за тоа дело да биде разгледана од страна на повисок суд. Остварувањето на ова право, вклучувајќи ги и причините за неговото остварување, се определени со закон.
2. Ова право може да има исклучоци во случај на мали прекршоци кои се утврдени во законот или во случаи кога лицето за кое станува збор уште во првостепената постапка било осудено од највисок суд или прогласено за виновно и осудено откако е поднесена жалба против неговото ослободување.

Член 3

Право на надоместок на штета во случај на судска заблуда

Кога некое лице, според конечната одлука, е осудено за кривично дело и кога подоцна таа казна ќе се поништи или биде простена по основ на нови или дополнително утврдени факти, кои убедливо покажуваат дека тука се работело за судска заблуда, лицето кое ја издржувало казната како

20 Европска конвенција за заштита на човековите права

последица на таквата пресуда треба да добие обештетување во согласност со законот или практиката на државата за која станува збор, ако не се докаже дека самото тоа лице потполно или делумно оневозможило тие непознати факти да се откријат на време.

Член 4

Право да не се биде осуден или казнет два пати

1. Никој не може да биде изведен пред суд или повторно осуден во кривична постапка од суд на истата држава за дело за кое веќе бил конечно ослободен или осуден во согласност со законот и кривичната постапка на таа држава.

2. Одредбите од претходниот став не го спречуваат повторното отворање на процесот во согласност со законот и кривичната постапка на државата за која станува збор, доколку постојат нови или дополнително откриени факти, или доколку е утврдено дека е направен битен пропуст во претходната постапка, кој можел да влијае врз донесената пресуда.

3. Не е дозволено какво и да е отстапување од одредбите од овој член според член 15 од Конвенцијата.

Член 5

Рамноправност меѓу сопружниците

Сопружниците уживаат исти граѓански права и одговорности во меѓусебните односи и во односите кон своите деца во поглед на бракот, во текот на бракот и во случај на развод. Овој член не ги спречува државите да ги преземат оние мерки што се неопходни и што се во интерес на децата.

Член 6

Територијална примена

1. Секоја држава може, во моментот на потпишувањето и депонирањето на инструментите за ратификација, прифаќање или одобрување, да ја наведе територијата или териториите на кои овој Протокол ќе се применува и да наведе во која мерка се обврзува, одредбите од овој Протокол да се применуваат на таа територија или тие територии.

2. Секоја држава може во секој друг момент, со изјава упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа, да ја прошири примената на овој Протокол на секоја друга територија наведена во таа изјава. Во однос на таа територија, овој Протокол стапува на сила првиот ден во месецот по истекот на рокот од два месеца од денот кога Генералниот секретар ја примил изјавата.

3. Секоја изјава дадена во согласност со претходниот став може во однос на која и да е територија наведена во таквата изјава да биде повлечена или изменета со нотификација упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа. Повлекувањето или измената важи од првиот ден во месецот по истекот на два месеца од датумот кога Генералниот секретар ја примил таквата нотификација.

4. Изјавата дадена во согласност со овој член ќе се смета како да е дадена во согласност со првиот став од членот 56 од Конвенцијата.

5. Територијата на секоја држава на која овој Протокол се применува во согласност со ратификацијата, прифаќањето или одобрувањето од страна на таа држава и секоја територија на која овој Протокол се применува во согласност со изјавата на таа држава според овој член можат да се сметаат за посебни територии кога е во прашање толкувањето на територијата на државата според членот 1.

6. Секоја држава која дала изјава согласно параграф 1 и 2 од овој член може, во секој момент потоа, да изјави дека по однос на една или повеќе територии наведени во таа изјава ја прифаќа надлежноста на Судот во врска со жалби на физички лица, невладини организации или групи поединци, како што е предвидено во членот 34 од Конвенцијата, според членовите од 1 до 5 од овој Протокол.

Член 7

Односи со Конвенцијата

1. Државите потписнички ги сметаат членовите од 1 до 6 на овој Протокол за дополнителени членови на Конвенцијата и во согласност со тоа ги применуваат сите одредби од Конвенцијата.

Член 8

Потпишување и ратификација

Овој Протокол е отворен за потпишување за државите членки на Советот на Европа, потписнички на Конвенцијата. Тој подлежи на ратификација, прифаќање или одобрување. Држава-членка на Советот на Европа не може да го ратификува, да го прифати или да го одобри овој Протокол ако претходно или истовремено не ја ратификува Конвенцијата. Инструментите за ратификација, прифаќање или одобрување се депонираат кај Генералниот секретар на Советот на Европа.

Член 9

Стапување на сила

1. Овој Протокол стапува на сила првиот ден во месецот по истекот на период од два месеца од денот кога седум држави - членки на Советот на Европа ќе го прифатат Протоколот во согласност со одредбите од член 8.
2. За секоја држава - членка која подоцна ќе даде согласност дека го прифаќа Протоколот, овој Протокол стапува на сила првиот ден во месецот по истекот на период од два месеца од денот кога е депониран инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување

Член 10

Функции на депозиторот

Генералниот секретар на Советот на Европа ги известува сите земји членки на Советот за:

- а. секое потпишување;
- б. депонирање на секој инструмент за ратификација, прифаќање или одобрување;
- в. секој датум на стапување на сила на овој Протокол во согласност со одредбите од членовите 6 и 9;
- г. секој друг акт, нотификација или изјава во врска со Протоколот.

Во потврда на тоа, долупотпишаните, прописно овластени за таа цел, го потпишаа овој Протокол.

Составено во Стразбур, на 22 ноември 1984 година, на француски и англиски јазик, при што и двата текста се еднакво веродостојни, во еден единствен примерок што ќе биде депониран во архивот на Советот на Европа. Генералниот секретар на Советот на Европа и доставува заверена копија на секоја држава-членка на Советот на Европа.

Протокол број 12 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи
Рим, 4 ноември 2000 година

Државите членки на Советот на Европа, потписнички на овој Протокол, Имајќи го предвид основниот принцип според кој сите луѓе се еднакви пред законот и имаат право на еднаква правна заштита, Решени да преземат понатамошни чекори преку колективно јакнење на општата забрана на дискриминацијата преку Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи, потпишана во Рим на 4 ноември 1950 година (во понатамошниот; текст "Конвенција"); Повторно потврдувајќи дека принципот на недискриминација не ги спречува државите членки да преземат мерки за промовирање на целосна и ефикасна еднаквост, под услов да постои објективно и разумно оправдување на тие мерки,

Се договорија за следново:

Член 1

Општа забрана на дискриминацијата

1. Уживањето на секое право предвидено со закон ќе биде обезбедено без дискриминација врз било која основа како пол, раса, боја, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, поврзаност со национално малцинство, имот, раѓање или друг статус.
2. Никој не смее да биде дискриминиран од страна на јавен орган по било која основа наведена во став 1.

Член 2

Територијална примена

1. Во времето на потпишување или при депонирање на инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување, секоја држава може да ја назначи територијата или териториите каде ќе се применува Протоколот.
2. Во било кој подоцнежен период, секоја држава може преку изјава упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа, да ја прошири примената на Протоколот на било која друга територија наведена во таквата изјава. Во однос на таквата територија Прокотолот ќе стапи во сила на првиот ден од месецот по истекувањето на периодот од три месеци по датумот на прием на таквата изјава од страна на Генералниот секретар.
3. Било која изјава дадена според претходните два става може во однос на териториите наведени во таквите изјави, да се повлече или измени со известување упатено до Генералниот секретар. Повлекувањето или измената ќе стапи во сила

на првиот ден од месецот што следи по истекувањето на периодот од три месеци по датумот на прием на таквото известување од страна на Генералниот секретар.

4. Изјавата дадена согласно овој член ќе се смета дека е дадена согласно ставот 1 на членот 5б од Конвенцијата.

5. Секоја држава која дала изјава согласно ставовите 1 и 2 на овој член може во било кое време во име на територијата или териториите на кои се однесува изјавата дека ја прифаќа надлежноста на Судот да прима барања од лица, невладини организации или групи на лица како што е предвидено со членот 34 на Конвенцијата во однос на членот 1 на овој Протокол.

Член 3

Однос со Конвенцијата

Во однос на државите пристапнички, одредбите од членовите 1 и 2 од овој Протокол ќе се сметаат за дополнителни членови на Конвенцијата, и следствено ќе се применуваат сите одредби од Конвенцијата.

Член 4

Потпишување и ратификација

Овој Протокол ќе биде отворен за потпишување од страна на државите членки на Советот на Европа кои ја потпишале Конвенцијата. Тој подлежи на ратификација, прифаќање или одобрување. Држава членка на Советот на Европа не може да го ратификува, прифати или одобри овој Протокол без претходно или истовремено да ја ратификува Конвенцијата. Инструментите за ратификација, прифаќање или одобрување ќе бидат депонирани кај Генералниот секретар на Советот на Европа.

Член 5

Стапување во сила

1. Овој Протокол ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по истекувањето на периодот од три месеци по датумот на кој десет држави членки на Советот на Европа изразиле согласност да бидат обврзани со одредбите од Протоколот во согласност со одредбите од членот 4.

2. Во однос на било која држава членка која последователно изразила согласност да биде обврзана со Протоколот, истиот ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по истекувањето на периодот од три месеци од датумот на делонирање на 23 Европска конвенција за заштита на човековите права инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување.

Член 6

Функции на депозиторот

Генералниот секретар на Советот на Европа ќе ги информира сите држави членки на Советот на Европа за следново:

- а. секое потпишување;
- б. депонирање на секој инструмент за ратификација, прифаќање или одобрување;
- в. секој датум на стапување во сила на Протоколот во согласност со членовите 2 и 5;
- г. секој друг акт, известување или допис во врска со Протоколот.

Во потврда на тоа, долупотпишаните, соодветно овластени, го потпишаа овој Протокол.

Составено во Рим, на четвртиот ден од ноември 2000 година во два еднакво автентични текстови на англиски и француски јазик во единствена копија, кои ќе бидат депонирани во архивите на Советот на Европа. Генералниот секретар на Советот на Европа ќе достави заверена копија од потпишаниот Протокол на секоја држава членка на Советот на Европа.

Протокол број 13 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи во врска со укинувањето на смртната казна во сите околности
Вилнус, 3 мај 2002 година

Државите членки на Советот на Европа, потписнички на овој Протокол, убедени дека правото на живот на секој човек е основна вредност во едно демократско општество и дека укинувањето на смртната казна е од суштинска важност за заштитата на ова право и за целосното признавање на неотуѓивото достоинство на секој човек;
со желба да ја зајакнат заштитата на правото на живот гарантирано со Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи, потпишана во Рим на 4 ноември 1950 година (во натамошниот текст "Конвенцијата");
Забележувајќи дека Протоколот број 6 кон Конвенцијата во врска со укинувањето на смртната казна, потпишан во Стразбур на 28 април 1983 година не ја исклучува смртната казна во однос на дела сторени во време на војна или при закана од војна;
Решени да го преземат конечниот чекор со цел да се укине смртната казна во сите околности,

Се договорија за следново:

Член 1

Укинување на смртната казна

Смртната казна ќе се укине. Ниту едно лице нема да биде осудено на, ниту пак врз него ќе се изврши смртната казна.

Член 2

Забрана на дерогирање

Не е дозволено дерогирање, според членот 15 од Конвенцијата на одредбите иа овој Протокол.

Член 3

Забрана на ставање резерви

Не е дозволено ставање резерви, во согласност со членот 57 од Конвенцијата, во однос на одредбите од овој Протокол.

Член 4

Територијална примена

1. Во времето на потпишување или при депонирање на инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување, секоја држава може да ја 24 Европска конвенција за заштита на човековите права назначи територијата или териториите каде ќе се применува Протоколот.
2. Во било кој последователен период, секоја држава може преку изјава упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа, да ја прошири примената на Протоколот на било која друга територија наведена во таквата изјава. Во однос на таквата територија Протоколот ќе стапи во сила на првиот ден од месецот по истекувањето на периодот од три месеци по датумот на прием на таквата изјава од страна на Генералниот секретар.
3. Било која изјава дадена според претходните два става може во однос на териториите наведени во таквите изјави, да се повлече или измени со известување упатено до Генералниот секретар. Повлекувањето или измената ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по истекувањето на периодот од три месеци по датумот на прием на таквото известување од страна на Генералниот секретар.

Член 5

Однос со Конвенцијата

Во однос на државите-членки, одредбите од членовите 1 и 4 од овој Протокол ќе се сметаат за дополнителни членови на Конвенцијата и следствено ќе се применуваат сите одредби од Конвенцијата.

Член 6

Потпишување и ратификација

Овој Протокол ќе биде отворен за потпишување од страна на државите-членки на Советот на Европа кои ја потпишале Конвенцијата. Тој подлежи на ратификација, прифаќање или одобрување. Државата членка на Советот на Европа не може да го ратификува, прифати или одобри овој Протокол без претходно или истовремено да ја ратификува Конвенцијата. Инструментите за ратификација, прифаќање или одобрување ќе бидат депонирани при Генералниот секретар на Советот на Европа.

Член 7

Стапување во сила

1. Овој Протокол ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по истекувањето на периодот од три месеци по датумот на кој десет држави членки на Советот на Европа изразиле согласност да бидат обврзани со одредбите од Протоколот во согласност со одредбите од членот 6.

2. Во однос на било која држава членка која последователно изразила согласност да биде обврзана со Протоколот, истиот ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по истекувањето на периодот од три месеци од датумот на делонирање на инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување.

Член 8

Функции на депозиторот

Генералниот секретар на Советот на Европа ќе ги информира сите држави членки на Советот на Европа за следново:

- а. секое потпишување;
- б. депонирање на секој инструмент за ратификација, прифаќање или одобрување;
- в. секој датум на стапување во сила на Протоколот во согласност со членовите 2 и 5;
- г. секој друг акт, известување или допис во врска со Протоколот.

Во потврда на тоа, долупотпишаните, должно овластени за истото, го потпишаа овој Протокол.

Составено во Вилнус, на третиот ден од мај 2002 година во два еднакво автентични текстови на англиски и француски јазик во единствена копија, кои ќе бидат депонирани во архивите на Советот на Европа. Генералниот секретар на Советот на Европа ќе достави заверена копија од потпишаниот Протокол на секоја држава членка на Советот на Европа.

ЕВРОПСКА СОЦИЈАЛНА ПОВЕЛБА

Владите потписнички, членки на Советот на Европа,
Имајќи предвид дека цел на Советот на Европа е да оствари потесно единство меѓу своите членки, за да се сочуваат и остварат идеалите и принципите што се нивно заедничко наследство и да се поттикне нивниот економски и општествен напредок, токму преку заштита и развој на правата на човекот и основните слободи;

Имајќи предвид дека, согласно одредбите од Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи, потпишана во Рим на 4 ноември 1950 година и на Дополнителниот протокол кон Конвенцијата, потпишан во Париз на 20 март 1952, државите членки на Советот на Европа се согласни да му ги обезбедат на своето население граѓанските и политичките права и правата наведени во тие инструменти;

Имајќи предвид дека уживањето на социјалните права треба да биде обезбедено без дискриминација по основ на расата, бојата, полот, религијата, политичкото убедување, националната припадност или социјалното потекло;

Решени да ги обединат сите напори со цел да се подобри животниот стандард и благосостојбата на сите категории на нивното селско и градско население, преку соодветни институции и активности;

Се согласија со следното:

ДЕЛ I

Страните-договорнички го утврдуваат како цел на политиката што ќе ја водат со сите расположливи средства, на внатрешен и надворешен план, создавањето услови за вистинска примена на следните права и принципи:

1. секое лице треба да има можност да заработува за живот преку слободно избрана работа;
2. сите работници имаат право на еднакви услови за работа;
3. сите работници имаат право на заштита при работата;
4. сите работници имаат право на правична заработувачка што им обезбедува ним и на нивните семејства, задоволувачки животен стандард;
5. сите работници и работодавачи имаат право на слободно здружување во национални и меѓународни рамки заради заштита на своите економски и социјални интереси;
6. сите работници и работодавачи имаат право на колективно договарање;
7. децата и младинците имаат право на посебна заштита од физички и морални опасности на кои се изложени;
8. работничките-мајки, како и другите работнички, во соодветни случаи, имаат право на посебна заштита при нивната работа;

9. секое лице има право на соодветни услови заради професионална ориентација, со цел да му се помогне во изборот на професија според неговите професионални способности и неговите интереси;
10. секое лице има право на соодветни услови за професионална ориентација;
11. секое лице има право да ги користи сите средства кои му овозможуваат да го сочува своето здравје во најдобра состојба;
12. сите работници и лицата кои тие ги издржуваат имаат право на социјално осигурување;
13. секое лице кое нема доволно средства за живот има право на социјална и здравствена помош;
14. секое лице има право да ги користи услугите на службите за социјални грижи;
15. секое инвалидизирано лице има право на професионално образование и на професионално и социјално оспособување без оглед на причината и природата на неговиот инвалидитет;
16. семејството, како основна клетка на општеството, има право на социјална, правна и економска заштита која му обезбедува целосен развој;
17. мајката и детето, независно од брачната состојба и од односите во семејството, имаат право на соодветна социјална и економска заштита;
18. државјаните на една од Страните-договорнички имаат право, на територијата на друга Страна-договорничка, да вршат доходовни дејности на рамноправна основа со државјаните на последната, со ограничувања засновани на сериозни причини од економски или социјален карактер;
19. работниците мигранти државјани на една од Страните-договорнички и нивните семејства имаат право на заштита и помош на територијата на секоја друга Страна-договорничка.

ДЕЛ II

Страните договорнички ги прифаќаат, како што е предвидено во дел *III*, обврските што произлегуваат од долунаведените членови и ставови:

Член 1

Право на работа

Со цел да се обезбеди вистинска примена на правото на работа, Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да го признаат како една од нивните главни цели и одговорности остварувањето и зачувувањето на највисоко и најстабилно можно ниво на работа заради остварување на целосна вработеност;
2. на ефикасен начин да го заштити правото на работниците да заработуваат за живот преку слободно избрана работа;

3. да формираат и да одржуваат бесплатни служби за вработување за сите работници;
4. да обезбедуваат или да унапредуваат соодветна професионална ориентација, стручно образование и преквалификација.

Член 2

Право на еднакви услови за работа

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на еднакви услови за работа, Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да утврдат разумна должина на дневното и неделното работно време, со тоа што работната недела ќе биде постепено смалувана онолку колку што зголемувањето на продуктивноста и другите фактори тоа го овозможуваат;
2. да предвидат платени неработни денови;
3. да обезбедат одобрување на платен годишен одмор во траење од најмалку две недели;
4. да им обезбедат на работниците вработени на определени опасни или штетни по здравјето работни места или скратено работно време или дополнителен платен одмор;
5. да обезбедат неделен одмор кој ќе се совпаѓа што е можно повеќе со денот во неделата прифатен како ден за одмор според традицијата или навиките во земјата или регионот.

Член 3

Право на заштита при работа

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на заштита при работа, Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да донесат прописи за безбедност и заштита при работа;
2. да донесат мерки за контрола на примената на тие прописи;
3. да ги консултираат, кога има потреба, организациите на работодавачите и на работниците за мерките чија цел е подобрување на безбедноста и заштитата при работа.

Член 4

Право на правична заработувачка

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на правична заработувачка, Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да им го признаат правото на работниците на заработувачка доволна за да им обезбеди, ним, како и на нивните семејства, пристоен животен стандард;
2. да им го признаат на работниците правото на зголемена заработувачка за прекувремена работа, со исклучок на некои посебни случаи;

3. да им го признаат на работниците мажи и жени правото на еднаква заработувачка за еднаква работа;
4. да им го признаат правото на сите работници на разумен отказан рок во случај на прекин на работниот однос;
5. да дозволат одбитоци од платите само под услови и во рамките пропишани со внатрешни законски или други прописи, или утврдени со колективните договори или арбитражните одлуки.

Примената на овие права мора да биде обезбедена или со слободно склучени колективни договори или со законски методи за утврдување на платите, или на друг начин кој е во согласност со домашните услови.

Член 5

Синдикални права

Со цел да ја гарантираат или да ја унапредат слободата на работниците и работодавачите да формираат локални, национални или меѓународни организации за заштита на нивните економски и социјални интереси и да се зачленат во овие организации, Страните-договорнички се обврзуваат, со внатрешното законодавство да не ја повредуваат оваа слобода, ниту да ја применуваат на начин според кој истата се повредува. Нивото на кое гаранциите предвидени во овој член ќе се применуваат во полицијата ќе биде утврдено според внатрешните законски или други прописи. Принципот на примена на овие граници за припадниците на оружените сили и степенот на кој тие ќе се применуваат за оваа категорија лица, исто така, се утврдени со внатрешните законски или други прописи.

Член 6

Право на колективно преговарање

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на колективно преговарање, Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да ги поттикнуваат паритетните консултации меѓу работниците и работодавачите;
2. да го унапредуваат, кога е тоа потребно и корисно, механизмот на слободни преговори меѓу работодавачите, од една страна, и организациите на работниците, од друга страна, со цел со колективни договори да се уредат условите за работа;
3. да ги поттикнуваат воведувањето и примената на соодветни механизми, за доброволно миреење и арбитража при решавањето на работните спорови; и им го признаваат:
4. правото на работниците и работодавачите на заеднички акции во случај на судири на интересите, вклучувајќи го и правото на штрајк, со резерва на обврските што би можеле да произлезат од важечките колективни договори.

Член 7

Право на децата и младинците на заштита

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на децата и на младинците на заштита, Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да ја утврдат на 15 години минималната возраст за вработување, со тоа што исклучоци, сепак, се дозволени за деца вработени на определени лесни работи без ризик по нивното здравје, нивниот морал и нивното школување;
2. да утврдат повисока минимална возраст за вработување на одделни утврдени работни места кои се сметаат како опасни и нездрави;
3. да забранат децата, кои се уште подлежат на задолжително образование, да бидат вработувани на работи коишто им оневозможуваат стекнување на целосно образование;
4. да ја ограничат должината на работата на работниците помлади од 16 години со цел таа да одговара на барањата на нивниот развој и особено на потребите на нивно професионално образование;
5. да го признаат правото на младите работници и ученици во стопанството на правична заработувачка или на соодветен надоместок;
6. да предвидат, часовите што младинците ги користат за професионално образование во текот на редовната работа во согласност со работодавачите, да бидат сметани како составен дел на работниот ден;
7. да утврдат минимум од три недели за платен годишен одмор на работниците помлади од 18 години;
8. да забранат вработување на работници помлади од 18 години на ноќна работа, со исклучок на некои работни места утврдени со внатрешните законски или други прописи;
9. да предвидат, работниците помлади од 18 години, вработени на некои работни места, определени со внатрешните законски или други прописи, да бидат задолжени на редовна лекарска контрола;
10. да обезбедат посебна заштита од физички и морални опасности на кои се изложени децата и младинците и особено од оние кои се непосредна или посредна последица на нивната работа.

Член 8

Право на работничките на заштита

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на работничките на заштита, Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да им обезбедат на жените, пред и по породувањето, одмор во вкупно траење од најмалку 12 недели, било како платен одмор, било со соодветна помош од социјалното осигурување или од јавни фондови;

2. да го сметаат за нелегално отпуштањето на жена од страна на работодавач за време на нејзиното породилно отсуство или така што отказниот рок би истекол за време на тоа отсуство;
3. да им обезбедат на мајките кои ги дојат своите деца доволни паузи наменети за таа цел;
4. а) да го пропишат вработувањето на женската работна рака за ноќни работни места во индустријата;
б) да забранат секое вработување на женска работна рака на подземни работи во рудници, а ако е потребно, на сите работи што не одговараат на оваа работна рака затоа што се опасни, нездрави или претешки.

Член 9

Право на професионална ориентација

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на професионална ориентација, Страните-договорнички се обврзуваат да формираат или да усовршат, доколку за тоа има потреба, служба која ќе им помага на сите лица, вклучувајќи ги и хендикепираните во решавањето на проблемите што се однесуваат на изборот на професија или на професионално усовршување, водејќи сметка за способностите на заинтересираниот и односот меѓу нив и можностите на пазарот на трудот; оваа помош треба да биде бесплатна, како за младите, вклучувајќи ги и децата од школска возраст, така и за возрасните.

Член 10

Право на професионално образование

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на професионално образование, Страните договорнички се обврзуваат:

1. да обезбедат или да го поттикнуваат, во случај на потреба, стручното и професионалното образование на сите лица, вклучувајќи ги и хендикепираните, во консултации со професионалните организации на работодавачите и работниците и да им обезбедат средства што ќе овозможат пристап на техничко и универзитетско образование, почитувајќи го единствениот критериум за лична способност;
2. да обезбедат или да поттикнуваат систем за оквалификување или други системи за усовршување на младите момчиња и девојки, на нивните разновидни струки;
3. да обезбедат или, доколку за тоа има потреба, да поттикнуваат:
 - а) соодветни лесно достапни услови за образование на возрасните работници;
 - б) специјални услови за професионална преквалификација на возрасните работници, што ги налагаат техничкиот развој или новите движења на пазарот на трудот;
4. да го поттикнуваат целосното користење на средствата предвидени со соодветни мерки, како што се:
 - а) намалување или укинување на сите даноци и давачки;

- б) давање финансиска помош во одделни случаи;
- в) вклучување во редовните работни часови на времето поминато на дополнителна обука која работникот, на барање на работодавачот, ја имал во текот на работата;
- г) обезбедување, по пат на соодветна контрола, а во консултација со професионалните организации на работодавачите и на работниците, на ефикасен систем на обука и на секој друг систем на образование на младите работници и, воопшто, соодветна заштита на младите работници.

Член 11

Право на здравствена заштита

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на здравствена заштита, Страните-договорнички се обврзуваат, директно, или во соработка со јавните и приватните организации, да преземат соодветни мерки кои имаат за цел особено:

1. да се елиминираат, во рамките на можното, причините за слабото здравје;
2. да се предвиди формирање на служби за консултации и образование заради подобрување на здравјето и развој на чувството за лична одговорност во врска со здравствената состојба;
3. да се спречат, во рамките на можното, епидемии, ендемии и други болести.

Член 12

Право на социјално осигурување

Со цел да се обезбеди вистинска примена на правото на социјално осигурување Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да воспостават или да одржуваат систем на социјално осигурување;
2. да го одржуваат системот на социјално осигурување на задоволително ниво, најмалку на ниво потребно за ратификација на Меѓународната конвенција на трудот (бр. 102) за минималните стандарди на социјалното осигурување;
3. да настојуваат, системот на социјално осигурување постепено да се подига на повисоко ниво;
4. да преземаат мерки, преку склучување на соодветни билатерални или мултилатерални договори или на друг начин, и под услови предвидени во тие договори, за да се обезбеди:
 - а) еднаков третман меѓу граѓаните на секоја од Страните-договорнички и државјаните на другите страни во однос на правата на социјално осигурување, вклучувајќи ги и бенифициите што произлегуваат од законите за социјално осигурување, без оглед на тоа на која територија на страните договорнички престојуваат социјално осигурените лица;
 - б) давање, зачувување или повторно воспоставување на правото на социјално осигурување со средства како што е собирање на периодите на осигурување или вработеност согласно прописите на секоја од Страните-договорнички.

Член 13

Право на социјална и здравствена помош

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на социјална и здравствена помош, Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да се грижат, лице, кое не располага со доволни извори на приходи и кое не е способно само да ги обезбеди тие приходи или да ги добие од друг извор, како што е помош во рамките на системот на социјално осигурување, да може да добие соодветна помош, а во случај на болест, неопходна нега во зависност од неговата здравствена состојба;
2. да се грижат, на лицата кои користат таква помош од таа причина, да не им бидат намалени политичките и социјалните права;
3. да предвидат дека секое лице може да ги добие, преку надлежните јавни или приватни служби, сите потребни совети и сета лична помош за да се спречи, отстрани или да се намали личната или семејната потреба за помош;
4. да ги применуваат одредбите од став 1, 2 и 3 од овој член, на рамноправна основа, на своите државјани, како и на државјаните на другите Страно-договорнички кои легално се наоѓаат на нивната територија, согласно обврските преземени со Европската конвенција за социјална и здравствена помош, потпишана во Париз на 11 декември 1953 година.

Член 14

Право на помош од службите за социјални грижи

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на помош од службите за социјални грижи, Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да поттикнуваат формирање или да формираат служби кои ќе користат методи својствени на социјалната работа и кои ќе придонесуваат за благосостојбата и развојот на поединците и групите во заедницата, како и за нивно прилагодување кон општествената средина;
2. да го поттикнуваат учеството на поединци и на доброволни или други организации во формирањето или поддршката на тие служби.

Член 15

Право на професионално образование и на професионална и социјална рехабилитација на физички или ментално заостанати лица

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на професионално образование и професионална и социјална рехабилитација на физички или ментално заостанатите лица, Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да преземат соодветни мерки за да им се стават на располагање на заинтересираните средства за професионално образование, вклучувајќи, ако за тоа има потреба, и специјални институции од јавен или приватен карактер;

2. да преземат соодветни мерки за вработување на физички заостанатите лица, особено со помош на специјализирани служби за вработување, преку користење на можностите на заштитните работилници и мерки со кои се поттикнуваат работодавачите да вработуваат физички заостанати лица.

Член 16

Право на семејството на социјална, правна и материјална заштита

Со цел да се создадат животни услови неопходни за целосен развој на семејството, како основна клетка на општеството, Страните-договорнички се обврзуваат да ја унапредуваат материјалната, правната и социјалната заштита на семејниот живот, особено преку социјални и семејни додатоци, фискални мерки, поттикнување на изградбата на станови соодветни на потребите на семејствата, помош на млади семејства и други соодветни мерки.

Член 17

Право на мајката и на детето на социјална и материјална заштита

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на мајката и на детето на социјална и материјална заштита, Страните-договорнички ќе ги преземат сите потребни и соодветни на таа цел мерки, вклучувајќи го и формирањето и поддршката на соодветни институции или служби.

Член 18

Право на вршење доходовна дејност на територијата на другите Страни договорнички

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на вршење доходовна дејност на територијата на секоја друга Страна-договорничка, Страните договорнички се обврзуваат:

1. полиберално да ги применуваат постојните прописи;
2. да ги поедностават важечките формалности и да ги намалат или укинат административните и другите давачки што ги плаќаат странските работници или нивните работодавачи;
3. да ги либерализираат, поединечно или колективно, прописите со кои се регулира вработувањето на странските работници; и го признаваат:
4. правото на нивните државјани да ја напуштат земјата за да вршат доходовна дејност на територијата на другите Страни-договорнички.

Член 19

Право на работниците мигранти и на нивните семејства на заштита и помош

Со цел да обезбедат вистинска примена на правото на работниците мигранти и на нивните семејства на заштита и помош на територијата на секоја друга Страна-договорничка, Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да утврдат дека постојат соодветни бесплатни служби задолжени да им помагаат на тие работници и особено да им доставуваат точни информации и да ги преземаат сите потребни мерки, колку што тоа го дозволуваат внатрешните законски и други прописи, против секоја лажна пропаганда во врска со емиграцијата и имиграцијата;

2. во рамките на својата територијална надлежност, да донесат соодветни мерки за да се олесни заминувањето, патувањето и прифаќањето на тие работници и нивните семејства и да им обезбедат, во рамките на својата територијална надлежност, за време на патувањето, потребна медицинска и здравствена служба како и добри хигиенски услови;

3. да ја унапредуваат соработката, според случајот, меѓу јавните или приватните социјални служби на земјите на емиграцијата и на земјите на имиграцијата;

4. да им гарантираат на работниците кои легално се наоѓаат на нивната територија, доколку оваа материја е регулирана со законски и други прописи, или е во надлежност на управните власти, не полош третман од оној на нивните граѓани во однос на следните прашања:

а) заработувачка и други услови за вработување и работа;

б) членување во синдикалните организации и уживање на погодностите предвидени со колективните договори;

в) сместување;

5. да им обезбедат на оние работници, кои легално се наоѓаат на нивната територија, не полош третман од оној на нивните граѓани во однос на даноците, таксите и придонесите во врска со трудот што ги плаќа работникот;

6. да го олеснат, колку е тоа можно, спојувањето на семејството на работникот мигрант на кој му е дозволено да престојува на таа територија;

7. да им обезбедат на оние работници кои легално се наоѓаат на нивната територија не полош третман пред судовите од оној на нивните граѓани за прашања наведени во овој член;

8. да им гарантираат на работниците кои легално престојуваат на нивната територија дека може да бидат протерани само ако ја загрозат безбедноста на државата или ако го повредат јавниот поредок или обичаите.

9. да им дозволат на работниците мигранти, во рамките утврдени со закон, трансфер на онолку заработувачка и заштеди колку што тие сакаат да префрлат;

10. да ги прошират заштитата и помошта предвидени со овој член на работниците мигранти кои работат за своја сметка, доколку овие мерки можат да се применат на наведенаа категорија.

ДЕЛ III

Член 20

Обврски

1. Секоја од Страните-договорнички се обврзува:

а) да го прифати делот I од оваа Поделба како изјава во која се утврдуваат целите што таа ќе ги остварува со сите средства согласно со одредбите од воведниот став на споменатиот дел:

б) да прифати најмалку пет од следните седум членови од делот II од Повелбата: 1,5,6,12,13,16 и 19;

в) да прифати дополнителен број членови или ставови наброени во делот II од Повелбата што таа ќе ги избере, со тоа што вкупниот број на наброените членови и ставови што ги прифатила да не биде помал од 10 членови или 45 ставови.

2. Членовите или ставовите избрани согласно одредбите од алинеите б) и в) од ставот 1 на овој член, Страната-договорничка ќе ги нотифицира до Генералниот секретар на Советот на Европа во моментот на депонирањето на својот инструмент за ратификација или одобрување.

3. Секоја од Страните-договорнички може, во секој момент потоа, да изјави, со нотификација упатена до Генералниот секретар, дека го прифаќа секој друг наброен член или став од делот II од Повелбата, а што се уште не го прифатила согласно одредбите од став 1 од овој член. Овие дополнителни обврски ќе бидат сметани како составен дел на ратификацијата или одобрувањето и ќе имаат исти ефекти од моментот на истекот на триесетиот ден сметано од денот на нотификацијата.

4. Генералниот секретар ќе ги извести сите држави потписнички и Генералниот директор на Меѓународното биро на трудот за секоја нотификација што ја примил согласно овој дел од Повелбата.

5. Секоја Страна-договорничка ќе располага со систем на инспекција на трудот соодветен на нејзините внатрешни услови.

ДЕЛ IV

Член 21

Извештаи за прифатените одредби

Страните-договорнички секоја втора година ќе му поднесуваат на Генералниот секретар на Советот на Европа, во форма определена од Советот на министрите, извештај за примената на одредбите од дел II од Повелбата што ги прифатиле.

Член 22

Извештаи за одредбите што не се прифатени

Страните-договорнички ќе му поднесуваат на Генералниот секретар на Советот на Европа, во определени интервали и на барање на Советот на министрите, извештаи за одредбите од делот II од Повелбата што тие не ги прифатиле во моментот на ратификацијата или одобрувањето, ниту со дополнителна нотификација. Советот на министрите ќе утврди, во определени интервали, за кои одредби ќе бидат барани овие извештаи и која ќе биде нивната форма.

Член 23

Доставување на копии

1. Секоја од Страните-договорнички ќе доставува копии од извештаите предвидени во членовите 21 и 22 до националните организации кои се членки на меѓународните организации на работодавачите и работниците што ќе бидат повикани, согласно член 27 став 2, да испратат свои претставници во поткомитетот на Социјалниот владин комитет.
2. Страните-договорнички ќе му ги достават на Генералниот секретар сите забелешки на споменатите извештаи добиени од овие национални организации доколку тие тоа го побараат.

Член 24

Разгледување на извештаите

Извештаите доставени до Генералниот секретар согласно членовите 21 и 22 ќе бидат разгледани од Комитет на експерти кој, исто така, ќе располага со сите забелешки доставени до Генералниот секретар согласно став 2 од членот 23.

Член 25

Комитет на експерти

1. Комитетот на експерти ќе биде составен од најмногу седум членови што ќе ги определи Советот на министрите од списокот на независни експерти со највисок интегритет и призната стручност во социјалната област на меѓународен план, што ќе ги предложат Страните договорнички.
2. Членовите на Комитетот ќе бидат именувани за период од шест години. Нивниот мандат ќе може да се обнови. Сепак, мандатите на двајца од членовите определени при првото именување ќе истечат по завршувањето на период од четири години.
3. Членовите чиј мандат ќе заврши по истекот на првичниот период од четири години ќе бидат определени со ждрепка од страна на Советот на министрите веднаш по првото именување.

4. Член на Комитетот на експерти именуван да замени член чиј мандат не е истечен го довршува мандатот на својот претходник.

Член 26

Учество на Меѓународната организација на трудот

Меѓународната организација на трудот ќе биде поканета да определи еден претставник во советодавно својство, да учествува во донесувањето одлуки на Комитетот на експерти.

Член 27

Поткомитет на Социјалниот владин комитет

1. Извештаите на Страните договорнички како и заклучоците на Комитетот на експерти ќе му бидат ставени на разгледување на еден поткомитет на Социјалниот владин комитет на Советот на Европа.

2. Овој поткомитет ќе биде составен од по еден претставник на секоја Страна-договорничка. Тој ќе повика најмногу две меѓународни организации на работодавачи и две меѓународни организации на работници да испратат посматрачи, во советодавно својство, на неговите состаноци. Тој, исто така, ќе може да повика на консултации најмногу два претставника на меѓународни невладини организации кои имаат советодавен статус во Советот на Европа, за прашања за кои тие се посебно квалификувани, како на пример, социјална благосостојба и материјалната и социјалната заштита на семејството.

3. Поткомитетот ќе му поднесе на Советот на министрите извештај со свои заклучоци заедно со извештајот на Комитетот на експерти.

Член 28

Советодавно собрание

Генералниот секретар на Советот на Европа ќе му ги достави на Советодавното собрание заклучоците на Комитетот на експерти. Советодавното собрание ќе му го достави на Советот на министрите своето мислење за овие заклучоци.

Член 29

Совет на министрите

Советот на министрите, со двотретинско мнозинство од членовите кои имаат право да заседаваат, врз основа на извештајот на поткомитетот и откако ќе го консултира Советодавното собрание, може да упати потребни препораки на секоја од Страните - договорнички.

ДЕЛ V

Член 30

Укинување на обврските во случај на војна или јавна опасност

1. Во случај на војна или во случај на друга јавна опасност која го загрозува опстанокот на нацијата, секоја Страна-договорничка може да преземе мерки со кои се укинуваат обврските предвидени во оваа Повелба, само во случаите кога тоа го бара ситуацијата и под услов тие мерки да не бидат во спротивност со другите обврски што произлегуваат од меѓународното право.
2. Секоја Страна договорничка која го искористила правото на укинување на обврските, го информира Генералниот секретар на Советот на Европа за сите мерки што ги презела и за причините што ја натерале на тоа. Таа е должна, исто така, да го извести Генералниот секретар за датумот на кој овие мерки престанале да важат и на кој одредбите од Повелбата што ги прифатила стапуваат повторно на сила.
3. Генералниот секретар ќе ги информира другите Страни-договорнички и Генералниот директор на Меѓународното биро на трудот за сите известувања примени согласно став 2 од овој член .

Член 31

Ограничувања

1. По прифаќањето на правата и принципите утврдени во дел I и нивното ефикасно спроведување така како што е предвидено во дел II, тие не можат да бидат предмет на ограничувања што не се предвидени во деловите I и II со исклучок на оние предвидени со закон и оние што се неопходни во едно демократско општество, со цел да се гарантира почитување на правата и слободите на другите или да заштитат јавниот поредок, националната безбедност, јавното здравје и добрите обичаи.
2. Ограничувањата во однос на правата и обврските признати со Повелбата, можат да бидат применети само за цели за кои се предвидени.

Член 32

Односи меѓу Повелбата и внатрешното право или меѓународните договори

Одредбите од оваа Повелба не се спротивни на одредбите од внатрешното право и билатералните или мултилатералните спогодби, конвенции или договори кои што се или ќе стапат во сила, а кои што би биле поповолни за заштитените лица.

Член 33

Спроведување врз основа на колективните договори

1. Во државите членки во кои одредбите од ставовите 1,2,3,4 и 5 од член 2, ставовите 4,6 и 7 од член 7 и ставовите, 1,2,3 и 4 од членот 10 од дел II на оваа Повелба, нормално произлегуваат од склучените договори меѓу работодавачите или организациите на работодавачите и организациите на работниците или се реализираат на друг начин, а не по законски пат, Страните-договорнички можат да преземат одделни обврски, а ќе се смета дека тие се исполнети откако споменатите одредби со помош на тие договори или со други средства бидат применети на поголемото мнозинство заинтересирани работници.
2. Во државите членки во кои овие одредби нормално произлегуваат од законодавството, Страните-договорнички можат, исто така, да преземат одделни обврски, а ќе се смета дека тие се исполнети ако овие одредби со закон бидат применети на поголемото мнозинство заинтересирани работници.

Член 34

Територијална примена

1. Оваа Повелба се применува на матичната територија на секоја Страна-договорничка. Секоја влада потписничка може, во моментот на потпишувањето или во моментот на депонирањето на нејзиниот инструмент за ратификација или одобрување, со изјава доставена до Генералниот секретар на Советот на Европа, да ја прецизира територијата што за таа цел се смета за нејзина матична територија.
2. Секоја Страна-договорничка, во моментот на ратификацијата или одобрувањето на оваа Повелба или во секој момент потоа, со нотификација упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа, може да изјави дека Повелбата, во целина или делумно, ќе се применува на онаа или оние нематични територии утврдени во споменатата изјава за кои таа ги обезбедува меѓународните односи или има меѓународна одговорност. Таа ќе ги наведе во споменатата изјава членовите и ставовите од делот II на Повелбата што ги прифаќа како задолжителни за секоја од териториите наведени во изјавата.
3. Повелбата ќе се применува на територијата или на териториите наведени во изјавата од претходниот став почнувајќи од триесетиот ден по датумот на кој Генералниот секретар ќе ја прими нотификацијата на оваа изјава.
4. Секоја Страна-договорничка може, во секој момент потоа, со нотификација упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа, да изјави дека, што се однесува до еден или повеќе територии на кои се применува Повелбата согласно став 2 од овој член, таа го прифаќа како задолжителен секој наброен член или став што се уште не го прифатила по однос на таа или тие територии. Овие дополнителни обврски ќе се сметаат како интегрален дел на првичната изјава во

однос на територијата за која станува збор и ќе ги имаат истите ефекти почнувајќи од триесетиот ден по датумот на нотификацијата.

5. Генералниот секретар ќе им ја достави на другите влади потписнички и на Генералниот директор на Меѓународното биро на трудот секоја нотификација што ќе му биде доставена согласно овој член.

Член 35

Потпишување, ратификација, стапување на сила

1. Оваа Повелба е отворена за потпишување од членките на Советот на Европа. Таа ќе биде ратификувана или одобрена. Инструментите за ратификација или за одобрување ќе бидат депонирани кај Генералниот секретар.

2. Оваа Повелба стапува во сила триесетиот ден по датумот на депонирањето на петтиот инструмент за ратификација или одобрување.

3. За секој потписник кој ќе ја ратификува подоцна, Повелбата стапува на сила триесетиот ден по датумот на депонирањето на нејзиниот инструмент за ратификација или подобрување.

4. Генералниот секретар ќе ги извести сите членки на Советот на Европа и Генералниот директор на Меѓународното биро на трудот за стапување во сила на Повелбата, за имињата на страните-договорнички кои ја ратификувале или прифатиле и за депонирањето на секој инструмент за ратификација или одобрување извршено дополнително.

Член 36

Амандмани

Секој член на Советот на Европа може да предложи амандмани кон оваа Повелба со обраќање до Генералниот секретар на Советот на Европа. Генералниот секретар ќе им ги достави на другите членки на Советот на Европа така предложените амандмани. Тие ќе бидат разгледани од Советот на министрите и доставени до Советодавното собрание заради добивање мислење. Секој амандман прифатен од Советот на министрите ќе стапи на сила триесетиот ден сметано од денот кога сите Страни-договорнички ќе го известат Генералниот секретар за неговото прифаќање. Генералниот секретар ќе ги извести сите држави членки на Советот на Европа и Директорот на Меѓународното биро на трудот за стапување на сила овие амандмани.

Член 37

Откажување

1. Ниту една Страна-договорничка не може да ја откаже оваа Повелба пред истекот на периодот од пет години сметано од датумот на кој Повелбата стапила на сила за таа Страна, или пред истекот од секој друг дополнителен период од две години, а

во секој случај, по истекот на шестмесечен отказан рок за кој ќе го извести Генералниот секретар на Советот на Европа, кој за оваа ќе ги информира другите Страни-договорнички и директорот на Меѓународното биро на трудот. Оваа откажување не влијае на важноста на Повелбата во однос на другите Страни-договорнички, под услов нивниот број никогаш да не биде под пет.

2. Секоја Страна-договорничка може, согласно одредбите од претходниот став, да ја откаже примената на секој член или став од делот II од Повелбата што ги прифатила, под услов бројот на членовите или ставовите со кои оваа Страна-договорничка е обврзана да не биде никогаш помал од 10 во првиот случај и од 45 вториот, а бројот на членовите или ставовите да ги содржи членовите избрани од Страната-договорничка меѓу оние кои посебно се наведени во членот 20, став 1 алинеја б.

3. Секоја Страна-договорничка може да ја откаже оваа Повелба или секој член или став од делот III од Повелбата согласно условите предвидени во став 1 од овој член, за секоја територија на која се применува Повелбата, врз основа на изјава дадена согласно став 2, член 34.

Член 38

Анекс

Анексот кон оваа Повелба претставува нејзин составен дел.

Врз основа на што, потписниците, овластени за тоа, ја потпишаа оваа Повелба.

Во Торино, на 18 октомври 1961 година, на француски и на англиски јазик, со тоа што обата текста се еднакво веродостојни, во еден единствен примерок што ќе биде депониран во архивите на Советот на Европа. Генералниот секретар на Европа ќе им достави заверена копија на сите потписнички.

АНЕКС КОН СОЦИЈАЛНАТА ПОВЕЛБА

Досегот на Социјалната повелба во поглед на интересите на заштитените лица:

1. Без да бидат повредени одредбите на член 12, став 4 и член 13 став 4, за лица опфатени во членовите од 1 до 17 се сметаат и странците само доколку се државјани на другите Страни-договорнички и доколку легално престојуваат и работат на територијата на заинтересираната Страна-договорничка, при што се разбира дека наведените членови треба да се толкуваат во смисла на одредбите од членовите 18 и 19. Ова толкување не го исклучува проширувањето на слични права на други лица од која и да е Страна-договорничка.

2. Секоја Страна-договорничка на бегалците кои се опфатени со дефиницијата од Женевската конвенција од 28 јули 1951 година, што се однесува на статусот на бегалците кои регулирано престојуваат на нејзината територија, ќе им даде што е можно по поволен третман, а во секој случај не помалку поволен од оној на кој таа е обрзана согласно Конвенцијата од 1951 година, како и согласно сите други постојни меѓународни договори кои што се применуваат на погоре споменатите бегалци.

ДЕЛ I и ДЕЛ II

Точка 18 Член 18, став 1

Се разбира дека овие одредби не се однесуваат на влегувањето на територијата на Страните-договорнички и со нив не се врши повреда на одредбите од Европската конвенција за движење и престој на странци, потпишана во Париз на 13 декември 1995 година.

ДЕЛ II

Член 1, став 2

Оваа одредба не би можела да се толкува ниту во смисла дека ги забранува ниту дека ги дозволува условите или практиката на синдикалното осигурување.

Член 4, став 4

Оваа одредба ќе биде толкувана во смисла дека не се забранува моментално отпуштање во случај на тешка повреда на работните обврски.

Член 4, став 5

Се разбира дека секоја Страна-договорничка може да преземе обврска согласно овој став доколку задршките од платите се забранети за најголемиот број работници, или со закон или со колективен договор или арбитражна одлука, а единствени исклучоци се лицата кои не се опфатени во тие инструменти.

Член 6, став 4

Се разбира дека секоја Страна-договорничка може за себе со Закон да го уреди користењето на правото на штрајк, под услов секое друго евентуално ограничување на ова право да може да биде оправдано врз основа на членот 31.

Член 7, став 8

Се смета дека Страната-договорничка ја исполнила обврската предвидена во овој став, ако во согласност со духот на таа обврска предвиди во своето законодавство дека големо мнозинство малолетници до 18 години нема да бидат вработувани на ноќна работа.

Член 12, став 4

Зборовите "и под услови предвидени во тие договори", што се наведени во уводот на овој став, значат дека за помошта која не зависи од системот на давачки, Страната-договорничка може да бара протек на одреден период на престој пред да ја одобри помошта на државјаните на другите Страни-договорнички.

Член 13, став 4

Владите кои не се Страни на Европската конференција за социјална и здравствена помош можат да ја ратификуваат Социјалната повелба, во однос на овој став, под резерва да им дадат на државјаните на другите Страни-договорнички третман кој е во согласност со одредбите на споменатата Конвенција.

Член 19, став 6

За примена на оваа одредба, поимите "семејство на работникот мигрант" се толкуваат така што ги подразбираат најмалку сопругата на работникот и неговите деца помлади од 21 година кои ги издржува.

ДЕЛ III

Се разбира дека Повелбата содржи правни обврски од меѓународен карактер чија што примена подлежи само на контролата предвидена во делот *IV*.

Член 20, став 1

Се разбира дека под "наброени ставови" може да се сфатат членовите кои содржат само еден став.

ДЕЛ V

Член 30

Поимите "во случај на војна или во случај на друга јавна опасност" се толкуваат така што ја покриваат и заканата од војна.

Анекс 2:

Листа на специјални процедури и мандати за заштита на човековите права во ОН:

	Тематски мандати
1	Специјален известувач за соодветно домување како дел од правото за соодветен стандард на живеење
2	Работна група за луѓето со афричко потекло
3	Работна група за незаконско лишување од слобода
4	Специјален известувач за трговија со деца, детска проституција и детска порнографија
5	Независен експерт во полето на културните права
6	Специјален известувач за правото на образование
7	Работна група за присилни и изнудени исчезнувања
8	Специјален известувач за вонсудски, произволни и незаконски погубувања
9	Независен експерт по прашањето за човековите права и екстремната сиромаштија
10	Специјален известувач за правото на храна
11	Независен експерт за ефектите на странскиот долг и други меѓународни финансиски обврски на државите врз остварувањето на човековите права, особено во делот на економските, социјалните и културните права
12	Специјален известувач за правото на слобода на мирен собир и здружување
13	Специјален известувач за промоција и заштита на правото на слобода на мисла и изразување

14	Специјален известувач за слобода на вера или убедување
15	Специјален известувач за правото на сите да ги уживаат највисоките можни стандарди на физичкото и психичкото здравје
16	Специјален известувач за ситуацијата со бранителите на човековите права
17	Специјален известувач за независноста на судиите и адвокатите
18	Специјален известувач за правата на домородните населенија
19	Специјален известувач за човековите права на внатрешно раселените лица
20	Работна група за користење на платеници како средство за оневозможување на остварувањето на правото на само-определување
21	Специјален известувач за човековите права на мигрантите
22	Независен експерт за малцински прашања
23	Специјален известувач за современи форми на расизам, расна дискриминација, ксенофобија и слична нетолеранција
24	Специјален известувач на современи форми на ропство, вклучувајќи ги и причините и последиците
25	Независен експерт за човекови права и меѓународна солидарност
26	Специјален известувач за промоција и заштита на човековите права при сузбивање на тероризмот
27	Специјален известувач за тортурa и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување
28	Специјален известувач на неповолните ефекти од транспортот и фрлањето на отровни и опасни продукти и отпад врз остварувањето на човековите права
29	Специјален известувач за трговија со луѓе, особено со жени и деца

30	Специјален претставник на Генералниот секретар за човековите права и транснационалните корпорации и други стопански субјекти
31	Специјален известувач за човековото право на чиста вода за пиење и санитарни услови
32	Работна група за проблемот со дискриминација на жените во правните прописи и во праксата
33	Специјален известувач за насилство врз жените, причините и последиците
34	Мандати за одредени конкретни држави
35	Независен експерт за ситуацијата со човековите права во Бурунди
36	Специјален известувач за човековите права во Камбоџа
37	Специјален известувач за ситуацијата со човековите права во Демократска Народна Република Кореја
38	Независен експерт за ситуацијата со човековите права во Хаити
39	Специјален известувач за ситуацијата со човековите права во Мијанмар
40	Специјален известувач за ситуацијата со човековите права во окупираниите Палестински територии од 1967
41	Независен експерт за ситуацијата со човековите права во Сомалија
42	Независен експерт за ситуацијата со човековите права во Судан

Анекс 3:

Формулар за претставка до Народен правобранител

до: НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
ул. "Димитрие Чуповски" бр. 2
1000 Скопје

ПРЕТСТАВКА

1. ПОДАТОЦИ ЗА ПОДНОСИТЕЛОТ:

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	МЕСТО НА ЖИВЕЕЊЕ
АДРЕСА	ТЕЛЕФОН
ПРИПАДНИК НА ЗАЕДНИЦА	
2. ПОЛ: М Ж	3. ВОЗРАСТ
4. ПРОФЕСИЈА	5. ДРЖАВЈАНСТВО

ОРГАН ИЛИ ОРГАНИЗАЦИЈА НА КОЈА СЕ ОДНЕСУВА ПРЕТСТАВКАТА

6. ИМЕ, ПРЕЗИМЕ И ФУНКЦИЈА НА СЛУЖБЕНОТО ЛИЦЕ КОЕ ГО ПОВРЕДИЛО ПРАВОТО НА ПОДНОСИТЕЛОТ

7. ВО ПРОДОЛЖЕНИЕ НАВЕДЕТЕ ГИ ПОДАТОЦИТЕ ЗА АКТОТ (РЕШЕНИЕ, ЗАКЛУЧОК И СЛ.) СО КОЈ ВИ Е ПОВРЕДЕНО ПРАВОТО ИЛИ ОПИШЕТЕ ГО ДЕЈСТВИЕТО СО КОЕ ВИ Е НАНЕСЕНА ПОВРЕДАТА

8. НАВЕДЕТЕ КОИ ПРАВНИ СРЕДСТВА СТЕ ГИ ВЛОЖИЛЕ (ДО КОЈ ОРГАН И КОГА)

9. ПРИЛОГ (ДОКАЗ):

10. ВО КАНЦЕЛАРИЈАТА НА НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ БЕВТЕ ПРИМЕНИ ОД (ИМЕ И ПРЕЗИМЕ НА СЛУЖБЕНИКОТ):

ДАТУМ НА ПОДНЕСУВАЊЕ НА ПРЕТСТАВКАТА

ПОТПИС НА ПОДНОСИТЕЛОТ

Анекс 4:

Формулар за претставка во Управниот инспекторат⁷²

Министерство за правда
Државен управен инспекторат

ПРЕТСТАВКА

СТОРИТЕЛ (ПРОТИВ)	
Име и презиме / Назив	
Орган	
Датум	
Место	
Опис на повредата	
ПОДНОСИТЕЛ	
Име и презиме	
Адреса	
Телефон	
Е- пошта	
Дали сакате одговор?	1) електронски ☐ а) да ☐ б) не ☐
	2) писмено ☐ а) да ☐ б) не ☐
Датум на поднесување	

ПРИЛОГ	

⁷² Превземено од интернет страната на Управниот инспекторат,

Анекс 5:

Формулар за иницијатива за утврдување нееднаков третман на жените и мажите

ПРИМЕРОК ЗА ПРЕДЛОГ ИНИЦИЈАТИВА⁷³

До:

Министерството за труд и социјална политика на Република Македонија
Застапник за еднакви можности

Врз основа на член 24 став 1 од Законот за еднакви можности на жените и мажите (Службен Весник на РМ бр.66/06 од 29.05.2006 година), ја поднесувам следната:

ИНИЦИЈАТИВА

За поведување на постапка за утврдување нееднаков третман на жените и мажите

1. Подносител на иницијатива:

Име и презиме _____ од _____, со живеалиште на адреса: ул. _____ бр. _____, возраст _____, пол _____, занимање/вокација _____, припадник на _____ етничка заедница, преку полномошник _____ од _____ (доколку подносителот има полномошник).

2. Институција или субјект во јавниот и приватниот сектор на кого се однесува иницијативата

(Наведете ги сите податоци со кои располагате за субјектот од јавниот или приватниот сектор, против кој се поднесува иницијативата, како назив на правното лице име и презиме-функција на одговорното службено лице(податоци за работното место, генералии).

⁷³ Предлог-иницијативата ја има на официјалната интернет страна на Министерство за труд и социјална политика

Податоци за нееднаквиот третман:

(опис на дејствието со кој е сторена повреда на правото на еднаков третман, фактите со кои располагате, и/или поединечниот акт-решение одлука, заклучок.

Наведете до која институција сте се обратиле во врска со поднесената иницијатива *(вклучувајќи и дата/дати и место на обраќање, доколку сте презеле некое дејствие).*

Во прилог доставувам,

Датум и место

Подносител на иницијатива:

УПАТСТВО / ПОЈАСНУВАЊЕ

Право да поднесе писмена иницијатива за поведување постапка пред Застапникот имаат поединци, здруженија на граѓани, синдикати и други правни лица за донесен поединечен акт или преземено дејствие од страна на субјекти во јавниот и приватниот сектор со кое се постапува дискриминаторски врз основа на пол во јавниот и приватниот сектор во областите на вработувањето и трудот, образованието, социјалната сигурност, културата и спортот, односно за сторена повреда на права од областа на вработувањето и трудот, образованието, социјалната сигурност, културата или спортот.

Член 3

Се забранува дискриминација врз основа на пол во јавниот и приватниот сектор во областите на вработувањето и трудот, образованието, социјалната сигурност, културата и спортот, согласно со овој или друг закон.

Член 24

Постапката се поведува со доставување на писмена иницијатива до Застапникот. Право да поднесе писмена иницијатива за поведување постапка пред Застапникот имаат поединци, здруженија на граѓани, синдикати и други правни лица за донесен поединечен акт или преземено дејствие од страна на субјекти во јавниот и приватниот сектор со кое се постапува спротивно на забраната од членот 3 на овој закон. Водењето на постапката е бесплатно. Прописите за заштита на тајноста на личните податоци се применуваат во текот на водењето на оваа постапка.

Член 25

Иницијативата од членот 24 на овој закон се доставува во писмена форма во што е можно пократок рок, а најдоцна во рок од една година од денот кога била сторена повредата.

Застапникот може да поведе постапка и по истекот на рокот од ставот 1 на овој член, доколку се оцени дека се работи за случај од таква важност за која би било неопходно и целисходно да се води постапка.